

Origenes

De oratione

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΠΕΡΙ ΕΥΧΗΣ.

Τὰ διὰ τὸ εἶναι μέγιστα καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον τυγχάνειν εἰς
ὑπερβολήν τε ὑπεράνω τῆς ἐπικήρου φύσεως ἡμῶν ἀδύνατα τῷ
λογικῷ καὶ θνητῷ γένει καταλαβεῖν ἐν πολλῇ δὲ καὶ ἀμετρήτῳ ἐκ-
χεομένῃ ἀπὸ θεοῦ εἰς ἄνθρωπους χάριτι θεοῦ διὰ τοῦ τῆς ἀνυπερ-
βλήτου εἰς ἡμᾶς χάριτος ὑπηρέτου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ συνεργοῦ
πνεύματος βουλήσει θεοῦ δυνατὰ γίνεται. ἀδύνατον γοῦν τῇ ἀν-
θρωπίνῃ φύσει ὑπάρχον σοφίας κτῆσις, ἢ τὰ πάντα κατεσκεύασται
#πάντα γὰρ κατὰ τὸν Δαυὶδ ὁ θεὸς ἐν σοφίᾳ ἐποίησε, δυνατὸν
ἐξ ἀδυνάτου γίνεται διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δις
ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ δικαιοσύνη τε καὶ ἀγιασμὸς καὶ ἀπο-
λύτρωσις. τίς γὰρ ἄνθρωπος γνώσεται βουλὴν θεοῦ; ἢ τίς ἐνθυ-
μηθήσεται τί θέλει ὁ κύριος; ἐπεὶ λογισμὸὶ θνητῶν δειλοὶ, καὶ
ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι ἡμῶν· φθαρτὸν γὰρ σῶμα βαρύνει ψυχὴν,
καὶ βρίθει τὸ γεώδες σκῆνος νοῦν πολυφροντίδα. καὶ μόγις εἰκά-
ζομεν τὰ ἐπὶ γῆς, τὰ δὲ ἐν οὐρανοῖς τίς ἐξιχνίασε; τίς δ' οὐκ ἀν-
εἴποι ἀδύνατον εἶναι ἄνθρωπῳ ἐξιχνιάσαι τὰ ἐν οὐρανοῖς; ἀλλ'
ὅμως τοῦτο τὸ ἀδύνατον τῇ ὑπερβαλλούσῃ χάριτι τοῦ θεοῦ δυνατὸν
γίνεται· ὁ γὰρ ἀρπαγεὶς εἰς τρίτον οὐρανὸν ἐξιχνίασε τάχα τὰ ἐν
τοῖς τρισὶν οὐρανοῖς διὰ τὸ ἀκηκοέναι ἄρρητα ρήματα, ἀ μὴ ἐξὸν
ἄνθρωπῳ λαλῆσαι ἦν. τίς δὲ δύναται εἰπεῖν ὅτι δυνατὸν ἀν-
θρώπῳ γνωσθῆναι τὸν τοῦ κυρίου νοῦν; ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὁ θεὸς
διὰ Χριστοῦ χαρίζεται

.....
.....
.....
.....

..... τὸ θέλημα τοῦ κυρίου ἔαυτῶν οὐκέτι, ὅτε
διδάσκει. αὐτοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου εἶναι θέλοντος ἀλλὰ εἰς φίλον
μεταβάλλοντος τούτοις, ὃν κύριος πρότερον ἦν. ἀλλὰ καὶ ὡς οὐδεὶς
οἶδεν ἄνθρωπων τὰ τοῦ ἄνθρωπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἄνθρω-
που τὸ ἐν αὐτῷ, οὗτω καὶ τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ τὸ

πνεῦμα τοῦ θεοῦ. εἰ δὲ μηδεὶς οἶδε τὰ τοῦ θεοῦ εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ, ἀδύνατον εἰδέναι ἄνθρωπον τὰ τοῦ θεοῦ. καὶ τοῦτο δὲ κατανόησον, πῶς δυνατὸν γίνεται· ἡμεῖς δὲ, φησὶν, οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, ἢ καὶ λαλοῦμεν οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις ἀλλ' ἐν διδακτοῖς τοῦ πνεύματος.

’Αλλ' εἰκὸς, ’Αμβρόσιε θεοσεβέστατε καὶ φιλοπονώτατε καὶ Τατιανὴ κοσμιωτάτη καὶ ἀνδρειοτάτη #ἀφ' ἥς ἐκλελοιπέναι τὰ γυναικεῖα ὃν τρόπον ἐκλελοίπει τῇ Σάρρᾳ ἥδη εὔχομα\$, ὑμᾶς ἀπορεῖν τί δή ποτε, περὶ εὐχῆς προκειμένου ἡμῖν τοῦ λόγου, ταῦτα ἐν προοιμίοις περὶ τῶν ἀδυνάτων ἀνθρώποις δυνατῶν χάριτι θεοῦ γινομένων εἴρηται. ἐν τῶν ἀδυνάτων ὅσον ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν πείθομαι τυγχάνειν τρανῶσαι τὸν περὶ τῆς εὐχῆς ἀκριβῶς καὶ θεοπρεπῶς πάντα λόγον καὶ τὸν περὶ τοῦ, τίνα τρόπον εὔχεσθαι δεῖ, καὶ τίνα ἐπὶ τῆς εὐχῆς λέγειν πρὸς θεὸν, καὶ ποῖοι καιροὶ ποίων καιρῶν πρὸς τὴν εὐχήν εἰσιν ἐπιτηδειότεροι

.....
.....
.....
.....

τὸν διὰ τὴν ὑπερβολὴν
τῶν ἀποκαλύψεων εὐλαβούμενον, μὴ τις εἰς αὐτὸν λογίσηται
ὑπὲρ ὃ βλέπει ἢ ἀκούει ἐξ αὐτοῦ, ὁμολογεῖν καθὸ δεῖ προσεύχεσθαι
μὴ εἰδέναι· ὃ γὰρ δεῖ προσεύξασθαι, φησὶ, καθὸ δεῖ οὐκ οἴδαμεν.
ἀναγκαῖον δὲ οὐ τὸ προσεύχεσθαι μόνον ἀλλὰ καὶ τὸ προσεύχεσθαι
καθὸ δεῖ καὶ προσεύχεσθαι ὃ δεῖ ἵνα γὰρ καὶ ὃ δεῖ προσεύχεσθαι
δυνηθῶμεν καταλαβεῖν, ἐλλιπές ἔστι τοῦτο, ἐὰν μὴ καὶ τὸ καθὸ
δεῖ προσλάβωμεν. τί δὲ ἡμῖν ὅφελος τοῦ καθὸ δεῖ, μὴ εἰδόσιν
εὔχεσθαι ὃ δεῖ;

τὸ μὲν οὖν ἐτερον τούτων, λέγω δὴ τὸ ὃ δεῖ, οἱ λόγοι εἰσὶ
τῆς εὐχῆς, τὸ δὲ καθὸ δεῖ ἡ κατάστασις τοῦ εὐχομένου· οἶνον ὡς
ἐπὶ παραδείγματος τὸ μὲν ὃ δεῖ αἴτεῖτε τὰ μεγάλα, καὶ τὰ μικρὰ
ὑμῖν προστεθήσεται, καὶ αἴτεῖτε τὰ ἐπουράνια, καὶ τὰ ἐπίγεια
ὑμῖν προστεθήσεται, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων
ὑμᾶς, καὶ δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ἵνα ἐκβάλῃ ἐργάτας
εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ, καὶ προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς
πειρασμὸν, καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ γένηται ὑμῶν ἡ φυγὴ χειμῶνι
μηδὲ σαββάτῳ, καὶ προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε, καὶ εἴ τι
τούτοις ἔστὶ παραπλήσιον· τὸ δὲ καθὸ δεῖ βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίας χεῖρας χωρὶς

όργης καὶ διαλογισμού· ὀσαύτως καὶ γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ,
μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἔαυτὰς, μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ
χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἴματισμῷ πολυτελεῖ ἀλλ’, δι πρέπει γυναιξὶν
ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν, δι’ ἔργων ἀγαθῶν. τοῦ δὲ καθὸ δεῖ
διδασκαλικόν ἐστι καὶ τό· ἐὰν οὖν προσφέρης τὸ δῶρόν σου ἐπὶ
τὸ θυσιαστήριον κάκεῖ μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ,
ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὑπαγε
πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ
δῶρόν σου· ποῖον γὰρ θεῷ δῶρον ἀπὸ τοῦ λογικοῦ μεῖζον ἀνα-
πέμπεσθαι δύναται εὐώδους λόγου εὐχῆς, προσφερομένης ἀπὸ συνει-
δότος μὴ ἔχοντος δυσωδες ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας; ἔτι δὲ τοῦ καθὸ δεῖ
τό· μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, ἐὰν μή τι ἐκ συμφωνίας πρὸς και-
ρὸν, ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ θῆτε, ἵνα μὴ
ἐπιχαρῇ ὑμῖν ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν. διὰ τούτων γὰρ
ἔμποδίζεται τὸ καθὸ δεῖ, ἐὰν μὴ καὶ τῶν κατὰ τὸν γάμον σιω-
πᾶσθαι ἀξίων μυστηρίων τὸ ἔργον σεμνότερον καὶ βραδύτερον καὶ
ἀπαθέστερον γίνηται, τῆς λεγομένης ἐνταυθοῖ συμφωνίας τὸ ἀσύμ-
φωνον τοῦ πάθους ἀφανιζούσης καὶ τὴν ἀκρασίαν ἀναλισκούσης τοῦ
τε σατανᾶ τὸ ἐπιχαιρησίακον κωλυούσης. πρὸς τούτοις τοῦ καθὸ
δεῖ ἐστι διδασκαλικὸν τό· ἐὰν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε, εἴ
τι ἀν ἔχητε κατά τίνος· καὶ τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ δέ· πᾶς ἀνήρ
εὐχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων καταισχύνει τὴν κε-
φαλὴν αὐτοῦ, πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκατα-
καλύπτω τῇ κεφαλῇ καταισχύνει τὴν κεφαλὴν ἔαυτῆς τοῦ καθὸ
δεῖ ἐστι παραστατικόν.

ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐπιστάμενος Παῦλος καὶ τούτων πολλα-
πλασίονα ἀπὸ νόμου καὶ προφητῶν τοῦ τε εὐαγγελικοῦ πληρώματος
παραθέσθαι δυνάμενος μετὰ ποικιλότητος τῆς εἰς ἐκαστον διηγήσεως,
ἀπὸ διαθέσεως οὐ μετριαζούσης μόνον ἀλλὰ καὶ ἀληθευούσης φησίν
#ὅρῶν δὲ καὶ μετὰ ταῦτα πάντα ὅσον ἀπολείπεται τοῦ εἰδέναι
προσεύξασθαι τί δεῖ καθὸ δεῖ τὸ δὲ ὅ τι προσεύξασθαι δεῖ
καθὸ δεῖ οὐκ οἴδαμεν· καὶ τοῦτο τῷ λόγῳ προστίθησιν, ὅθεν
ἀναπληροῦται τὸ ἐλλεῖπον τῷ μὴ εἰδότι μὲν ἔαυτὸν δὲ ἄξιον τοῦ
ἀναπληρωθῆναι ἐν αὐτῷ τὸ ἐλλεῖπον παρασκευάσαντι, λέγει γὰρ ὅτι
αὐτὸ τὸ πνεῦμα στεναγμοῖς ἀλαλήτοις ὑπερεντυγχάνει τῷ θεῷ· ὃ
δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας οἶδε τί τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ὅτι κατὰ
θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἀγίων. τὸ δὲ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν μακα-
ρίων κράζον ἀββὰ ὃ πατὴρ πνεῦμα, ἐπιστάμενον ἐπιμελῶς τοὺς
ἐν τῷ σκήνει στεναγμοὺς, ἀξίους τυγχάνοντας εἰς τὸ βαρῦναι τοὺς
πεπτωκότας ἢ παραβεβηκότας, στεναγμοῖς ἀλαλήτοις ὑπερεντυγχάνει
τῷ θεῷ, τοὺς ἡμετέρους διὰ τὴν πολλὴν φιλανθρωπίαν καὶ συμπά-

θειαν ἀναδεχόμενον στεναγμούς· κατὰ δὲ τὴν ἐν αὐτῷ σοφίαν ὁρῶν τὴν ταπεινωθεῖσαν εἰς χοῦν ψυχὴν ἡμῶν καὶ ἐν τῷ σώματι τῆς ταπεινώσεως καθειργμένην, οὐ τοῖς τυχοῦσι στεναγμοῖς χρώμενον ὑπερεντυγχάνει τῷ θεῷ ἀλλά τισιν ἀλαλήτοις, ἔχομένοις τῶν ἀρρήτων λόγων, ὃν οὐκ ἔστιν ἀνθρώπῳ λαλεῖν. τοῦτο δὴ τὸ πνεῦμα, οὐκ ἀρκούμενον τῷ ἐντυγχάνειν τῷ θεῷ, ἐπιτεῖνον τὴν ἔντευξιν ὑπερεντυγχάνει, ἐγὼ οἶμαι ὅτι περὶ τῶν ὑπερνικῶντων, ὅποιος Παῦλος ἦν λέγων· ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν. εἰκὸς δ' ὅτι ἐντυγχάνει μόνον περὶ τῶν οὐ τηλικούτων μὲν, ὡς ὑπερνικᾶν, οὐ τοιούτων δὲ πάλιν, ὃστε νικᾶσθαι, ἀλλὰ νικώντων.

ἔχόμενον δὲ τοῦ τί δὲ δεῖ προσεύξασθαι καθὸ δεῖ οὐκ οἴδαμεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα στεναγμοῖς ἀλαλήτοις ὑπερεντυγχάνει τῷ θεῷ τὸ προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοῖ ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ %δ&ε; καὶ τῷ νοῖ. οὐδὲ γὰρ δύναται ἡμῶν ὁ νοῦς προσεύξασθαι, ἐὰν μὴ πρὸ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα προσεύξηται οἵονεὶ ἐν ὑπηκόῳ αὐτοῦ, ὃσπερ οὐδὲ ψᾶλαι καὶ εὐρύθμως καὶ ἐμμελῶς καὶ ἐμμέτρως. καὶ συμφώνως ὑμνήσαι τὸν πατέρα ἐν Χριστῷ, ἐὰν μὴ τὸ πνεῦμα τὸ πάντα ἐρευνῶν, καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ, πρότερον αἰνέσῃ καὶ ὑμνήσῃ τοῦτον, οὗ τὰ βάθη ἡρεύνηκε καὶ, ὡς ἐξίσχυσε, κατείληφεν. ἐγὼ δὲ οἴομαι συναισθόμενόν τινα τῶν τοῦ Ἰησοῦ μαθητῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας, ἀπολειπομένης τοῦ ὃν τρόπον εὔχεσθαι δεῖ, καὶ μάλιστα τοῦτ' ἐγνωκότα, ὅτε ἐπιστημόνων καὶ μεγάλων λόγων ἥκουεν ἀπαγγελλομένων ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἐν τῇ πρὸς τὸν πατέρα εὐχῇ, παυσαμένῳ τοῦ προσεύχεσθαι τῷ κυρίῳ εἰρηκεναι· κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. ὅλος δὲ ὁ είρμος τοῦ ῥητοῦ οὕτως ἔχει· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον ἐν τόπῳ τινὶ, ὡς ἐπαύσατο, εὗπέ τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν· κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξε προσεύχεσθαι τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ

..... ἄρα γὰρ ἄνθρωπος, ἐντεθραμμένος τῇ νομικῇ κατηχήσει καὶ τῇ ἀκροάσει τῶν προφητικῶν λόγων τῶν τε συναγωγῶν μὴ ἀπολειπόμενος, οὐκ ἡπίστατο ὅπως δήποτε εὔχεσθαι, μέχρις οὗ ἵδη τὸν κύριον εὔχόμενον ἐν τόπῳ τινὶ; ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον φάσκειν· ἥντε μὲν γὰρ κατὰ τὰ Ἰουδαίων ἔθη, ἐώρα δὲ μείζονος ἐπιστήμης ἑαυτὸν δεόμενον εἰς τὸν περὶ τῆς εὐχῆς τόπον. τί δὲ καὶ δὲ μείζονος ἐδίδασκε τοὺς μαθητὰς περὶ τῆς εὐχῆς, ὀπὸ Ἱεροσολύμων καὶ πάσης τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς περιχώρου ἐρχομένους βαπτίζεσθαι πρὸς αὐτὸν, εἰ μή τινα κατὰ τὸ περισσότερον εἶναι προφήτου ἔβλεπε περὶ τῆς εὐχῆς, ἄπερ

είκος ὅτι οὐ πᾶσι τοῖς βαπτιζομένοις ἀλλὰ τοῖς πρὸς τὸ βαπτίζεσθαι μαθητευομένοις ἐν ἀπορρήτῳ παρεδίδου; αἱ τοιαῦται δὲ εὐχαὶ αἱ ὄντως πνευματικαὶ, προσευχομένου ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀγίων τοῦ πνεύματος, ἀνεγράφησαν, πεπληρωμέναι ἀπορρήτων καὶ θαυμασίων δογμάτων· ἐν μὲν γὰρ τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν ἐκ μέρους ἡ τῆς "Αννης #ὅλη γὰρ, ὅτε ἐπλήθυνε προσευχομένη ἐνώπιον κυρίου, λαλοῦσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, οὐκ τέ ἔχαρη γραφῇ, ἐν δὲ ψαλμοῖς ὁ ἐκκαιδέκατος ψαλμὸς προσευχὴ τοῦ Δαυΐδ ἐπιγέγραπται, καὶ ὁ ἔνατος καὶ ὁγδοηκοστὸς προσευχὴ τῷ Μωϋσεῖ, ἀνθρώπῳ τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ πρῶτος καὶ ἑκατοστὸς προσευχὴ τῷ πτωχῷ, ὅταν ἀκηδιάσῃ καὶ ἐναντίον κυρίου ἐκχέη τὴν δέησιν αὐτοῦ· αἵτινες προσευχαὶ, ἐπεὶ ἀληθῶς ἥσαν προσευχαὶ γινόμεναι πνεύματι λεγόμεναί τε, καὶ τῶν δογμάτων τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας πεπλήρωνται, ὃστε εἰπεῖν ἂν τινα περὶ τῶν ἐν αὐταῖς ἐπαγγελλομένων· τίς σοφὸς, καὶ συνήσει ταύτας; καὶ συνετὸς, καὶ ἐπιγνώσεται αὐτάς;

ἐπεὶ τοίνυν τηλικοῦτόν ἐστι τὸ περὶ τῆς εὐχῆς διαλαβεῖν, ὡς δεῖθαι τοῦ καὶ εἰς τοῦτο φωτίζοντος πατρὸς καὶ αὐτοῦ τοῦ πρωτοτόκου λόγου διδάσκοντος τοῦ τε πνεύματος ἐνεργοῦντος εἰς τὸ νοεῖν καὶ λέγειν ἀξίως τοῦ τηλικούτου προβλήματος, εὐξάμενος ὡς ἄνθρωπος #οὐ γάρ που ἐμαυτῷ δίδωμι χωρεῖν τὴν προσευχὴν\$ τοῦ πνεύματος πρὸ τοῦ λόγου τυχεῖν τῆς εὐχῆς ἀξιῶ, ἵνα λόγος πληρέστατος καὶ πνευματικὸς ἡμῖν δωρηθῇ, καὶ αἱ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀναγεγραμμέναι σαφηνισθῶσιν εὐχαί. ἀρκτέον οὖν ἥδη τοῦ περὶ τῆς εὐχῆς λόγου.

Πρῶτον δὴ τὸ ὄνομα τῆς εὐχῆς ὅσον ἐπὶ παρατηρήσει
τῇ ἐμῇ εὑρίσκω κείμενον, ἡνίκα ὁ Ἰακὼβ, φυγὰς γενόμενος τῆς ὁρ-
γῆς τοῦ ἀδελφοῦ ἔσυτοῦ Ἡσαῦ, ἀπήι εἰς τὴν Μεσοποταμίαν κατὰ
τὰς ὑποθήκας Ἰσαὰκ καὶ Ῥεβέκκας. οὕτω δὲ ἔχει ἡ λέξις· καὶ
ηὔξατο Ἰακὼβ εὐχὴν, λέγων· ἐὰν ἦ κύριος ὁ θεὸς μετ' ἐμοῦ καὶ
διαφυλάξῃ με ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ, ἦ ἐγὼ πορεύομαι, καὶ δώῃ μοι ἄρ-
τον φαγεῖν καὶ ἴμάτιον περιβαλέσθαι. καὶ ἀποστρέψῃ με μετὰ σω-
τηρίας εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου· καὶ ἔσται κύριός μοι εἰς θεὸν,
καὶ ὁ λίθος οὗτος, ὃν ἔστησα στήλην, ἔσται μοι οἶκος θεοῦ, καὶ
πάντων ὧν ἔάν μοι δῶς δεκάτην ἀποδεκατώσω αὐτά σοι.

ἔνθα καὶ σημειωτέον ἔστιν ὅτι τὸ ὄνομα τῆς εὐχῆς παρελήφθη #πολλαχοῦ ἑτέρας οὕσης παρὰ τὴν προσευχὴν\$ ἐπὶ τοῦ μετὰ εὐχῆς ἐπαγγελλομένου τάδε τινὰ ποιήσειν, εἰ τύχοι ἀπὸ θεοῦ τῶνδε.

τάσσεται μέντοι καὶ ἐπὶ τοῖς κατὰ συνήθειαν ἡμῶν λεγομένοις ἡ
δύνομασίᾳ· ὥσπερ ἐν Ἐξόδῳ εὗρομεν οὕτως μετὰ τὴν ἐπὶ τοῖς βα-
τράχοις μάστιγα, τῇ τάξει τῶν δέκα οὐδαν δευτέραν,

.... ἐκάλεσε Φαραὼ Μωϋσέα καὶ Ἀαρὼν καὶ εἶπεν αὐτοῖς· εὔξασθε
περὶ ἐμοῦ πρὸς κύριον, καὶ περιελέτω τοὺς βατράχους ἀπ' ἐμοῦ καὶ
τοῦ λαοῦ μου· καὶ ἐξαποστελῶ τὸν λαὸν, καὶ θύσωσι κυρίῳ. ἐὰν
δὲ δυσπειθῶς τις ἔχῃ διὰ τὸ τοῦ Φαραὼ εἶναι φωνὴν τὴν εὔξασθε
πρὸς τὸ σημαίνεσθαι ἀπὸ τῆς εὐχῆς πρὸς τῷ προτέρῳ καὶ τὸ σύν-
ηθες, παρατηρητέον καὶ τὸ ἔξῆς οὕτως ἔχον· εἶπε δὲ Μωϋσῆς πρὸς
Φαραὼ· τάξαι πρός με, πότε εὔξομαι περὶ σοῦ καὶ περὶ τῶν θερα-
πόντων σου καὶ τοῦ λαοῦ σου, ἀφανίσαι τοὺς βατράχους ἀπὸ σοῦ
καὶ ἀπὸ τοῦ λαοῦ σου καὶ ἐκ τῶν οἰκιῶν ὑμῶν· πλὴν ἐν τῷ ποταμῷ
ὑπολειφθήσονται.

παρετηρήσαμεν δὲ ὅτι ἐπὶ ταῖς σκνιψὶ, τῇ τρίτῃ μάστιγι, οὕτε
Φαραὼ εὐχὴν γενέσθαι ἀξιοῖ οὕτε Μωϋσῆς εὐχεταί. καὶ ἐπὶ τῇ κυ-
νομυίᾳ δὲ, οὕσῃ τετάρτῃ, λέγει· εὔξασθε οὖν περὶ ἐμοῦ πρὸς κύ-
ριον, δτε καὶ εἶπε Μωϋσῆς δτι ἐγὼ ἐξελεύσομαι ἀπὸ σοῦ καὶ
εὔξομαι πρὸς τὸν θεόν, καὶ ἀπελεύσεται ἡ κυνόμυια ἀπὸ Φαραὼ καὶ
τῶν θεραπόντων αὐτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ αὔριον· καὶ μετ'
ὅλιγα· ἐξῆλθε δὲ Μωϋσῆς ἀπὸ Φαραὼ καὶ ηὔξατο πρὸς τὸν θεόν.
πάλιν δὲ ἐπὶ τῆς πέμπτης καὶ ἐκτῆς μάστιγος οὕτε Φαραὼ ἀξιώ-
σαντος εὐχὴν γενέσθαι οὕτε Μωϋσέως εὐξαμένου, ἐπὶ τῆς ἐβδόμης
ἀποστείλας Φαραὼ ἐκάλεσε Μωϋσέα καὶ Ἀαρὼν καὶ εἶπεν αὐτοῖς·
ἡμάρτηκα τὸ νῦν· ὁ κύριος δίκαιος, ἐγὼ δὲ καὶ ὁ λαός μου ἀσεβής.
εὔξασθε οὖν πρὸς κύριον, καὶ παυσάσθω τοῦ γενηθῆναι φωνὰς θεοῦ
καὶ χάλαζαν καὶ πῦρ· καὶ μετ' ὅλιγα· ἐξῆλθε Μωϋσῆς ἀπὸ Φα-
ραὼ ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ ἐξεπέτασε τὰς χεῖρας πρὸς κύριον,
καὶ αἱ φωναὶ ἐπαύσαντο. διὰ τί δὲ οὐκ εἴρηται καὶ ηὔξατο ὡς
ἐπὶ τῶν προτέρων ἀλλ' ἐξεπέτασε τὰς χεῖρας πρὸς κύριον, εὐκαι-
ρότερον ἐν ἄλλοις ἐξεταστέον. καὶ ἐπὶ τῆς ὀγδόης δὲ μάστιγός φησιν
ὁ Φαραὼ· καὶ προσεύξασθε πρὸς κύριον τὸν θεόν ὑμῶν, καὶ περι-
ελέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸν θάνατον τοῦτον. ἐξῆλθε δὲ Μωϋσῆς ἀπὸ Φα-
ραὼ καὶ ηὔξατο πρὸς τὸν θεόν.

πολλαχοῦ δὲ εἴπομεν τὸ ὄνομα τῆς εὐχῆς μὴ κατὰ τὸ σύνηθες
τετάχθαι ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ· ἀλλὰ καὶ ἐν Λευιτικῷ· ἐλάλησε
κύριος πρὸς Μωϋσέα λέγων· λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς
πρὸς αὐτούς· δος %έαν& εὔξηται εὐχὴν ὃστε τιμὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ
τῷ κυρίῳ, ἔσται ἡ τιμὴ τοῦ ἄρρενος, ἀπὸ εἰκοσαετοῦς ἔως ἐξηκον-
ταετοῦς ἔσται αὐτοῦ ἡ τιμὴ πεντήκοντα δίδραχμα ἀργυρίου τῷ

σταθμίω τῷ ἄγιῷ· καὶ ἐν Ἀριθμοῖς· καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωϋσέα λέγων· λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· ἀνὴρ ἦ γυνὴ, δος ἐὰν μεγάλως εὔξηται εὐχὴν ἀφαγνίσασθαι ἀγνείαν κυρίῳ, ἀπὸ οἴνου καὶ σίκερα ἀγνισθήσεται καὶ τὰ ἔξῆς περὶ τοῦ καλουμένου Ναζιραίου, εἶτα μετ' ὀλίγα· καὶ ἀγιάσει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἥ ἡγιάσθη κυρίω τὰς ἡμέρας τῆς εὐχῆς, καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· οὗτος ὁ νόμος τοῦ εὐχαμένου· ἥ ἀν ἡμέρᾳ πληρώσῃ ἡμέραν εὐχῆς αὐτοῦ, καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον· καὶ μετὰ ταῦτα πίεται ὁ ηὐγμένος οἶνον. οὗτος ὁ νόμος τοῦ εὐχαμένου, δος ἐὰν εὔξηται κυρίῳ δῶρον αὐτοῦ περὶ τῆς εὐχῆς, χωρὶς ὃν ἀν εὔρῃ ἥ χεὶρ αὐτοῦ κατὰ δύναμιν τῆς εὐχῆς αὐτοῦ, ἥς ἀν εὔξηται κατὰ τὸν νόμον ἀγνείας, καὶ πρὸς τῷ τέλει τῶν Ἀριθμῶν· καὶ ἐλάλησε Μωϋσῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν φυλῶν υἱῶν Ἰσραὴλ λέγων· τοῦτο τὸ ῥῆμα, ὃ συνέταξε κύριος· ἄνθρωπος, δος ἐὰν εὔξηται εὐχὴν κυρίῳ ἥ ὁμόσῃ ὅρκον ὁρισμῷ ἥ ὁρίσηται περὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, οὐ βεβηλώσει τὸ ῥῆμα αὐτοῦ· πάντα δοσα ἀν ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ποιήσει. ἐὰν δὲ γυνὴ εὔξηται εὐχὴν κυρίῳ ἥ ὁρίσηται ὁρισμὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἐν τῇ νεότητι αὐτῆς, καὶ ἀκούσῃ ὁ πατὴρ αὐτῆς τὰς εὐχὰς αὐτῆς καὶ τοὺς ὁρισμοὺς αὐτῆς, οὓς ὠρίσατο κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, καὶ παρασιωπήσῃ ὁ πατὴρ αὐτῆς, στήσονται πᾶσαι αἱ εὐχαὶ αὐτῆς, καὶ πάντες οἱ ὁρισμοὶ, οὓς ὠρίσατο κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, μενοῦσιν αὐτῇ· καὶ ἔξῆς τούτοις τινὰ περὶ τῆς τοι-αὐτῆς νομοθετεῖ· κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον ἐν ταῖς Παροιμίαις γέγραπται

..... %παγὶ&ς ἀνδρὶ ταχύ τι τῶν ἴδιων ἀγιάσαι· μετὰ γὰρ τὸ εὔξασθαι μετανοεῖν γίνεται· καὶ ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ ἀγαθὸν τὸ μὴ εὔξασθαι ἥ τὸ εὔξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι· καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων· εἰσὶν ἀνδρες παρ' ἡμῖν τέσσαρες, εὐχὴν ἔχοντες ἀφ' ἑαυτῶν.

Οὐκ ἄλογον δή μοι ἐφάνη τὸ κατὰ τὰς γραφὰς σημαινόμενον πρῶτον διαστείλασθαι τῆς εὐχῆς δύο σημαινούσης, ὁμοίως δὲ καὶ τῆς προσευχῆς· καὶ γὰρ τοῦτο τὸ ὄνομα πρὸς τῷ κοινῷ καὶ συνήθει πολλαχοῦ κειμένῳ τέτακται καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ σύνηθες ἡμῖν σημαινόμενον [τῇ]ς εὐχῆς ἐν τοῖς περὶ τῆς Ἀννης λεγομένοις ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν· καὶ Ἡλεὶ ὁ Ἱερεὺς ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου ἐπὶ φλιῶν ναοῦ κυρίου. καὶ αὐτὴ ψυχῇ πικρᾶ καὶ προσηύξατο πρὸς κύριον καὶ κλαυθμῷ ἔκλαυσε. καὶ ηὕξατο εὐχὴν καὶ εἶπε· κύριε τῶν δυνάμεων, ἐὰν ἐφοράσει ἐπίδης ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης σου καὶ μνησθῆς μου καὶ μὴ ἐπιλάθῃ τῆς δούλης σου καὶ δῷς τῇ δούλῃ σου σπέρμα ἀνδρὸς, καὶ δώσω αὐτὸν τῷ κυρίῳ δοτὸν πάσας τὰς

ήμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ σίδηρος οὐκ ἀναβήσεται ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

δύναται μέντοι γε τὶς οὐκ ἀπιθάνως ἐνταῦθα, ἐπιστήσας τῷ προσήνατο πρὸς κύριον καὶ ηὔξατο εὐχὴν, εἰπεῖν ὅτι, εἰ τὰ δύο πεποίηκε, τουτέστι προσήνατο πρὸς κύριον καὶ ηὔξατο εὐχὴν, μή ποτε τὸ μὲν προσήνατο ἐπὶ τῆς συνήθως ἡμῖν ὄνομαζομένης τέτακται εὐχῆς τὸ δὲ ηὔξατο εὐχὴν ἐπὶ τοῦ ἐν Λευιτικῷ καὶ Ἀριθμοῖς τεταγμένου σημαινομένου. τὸ γὰρ δώσω αὐτὸν κυρίῳ δοτὸν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ σίδηρος οὐκ ἀναβήσεται ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κυρίως οὐκ ἔστι προσευχὴ ἀλλ’ ἐκείνη ἡ εὐχὴ, ἥντινα καὶ Ἰεφθάε ηὔξατο ἐν τούτοις· καὶ ηὔξατο Ἰεφθάε εὐχὴν τῷ κυρίῳ καὶ εὗπεν· ἐὰν παραδῶσει παραδῷς μοι τοὺς νίοὺς Ἀμμῶν ἐν χειρὶ μου, καὶ ἔσται ὅς ἐὰν ἐξέλθῃ ἐκ τῶν θυρῶν τοῦ οἴκου μου εἰς ἀπάντησίν μου ἐν τῷ ἐπιστρέψαι με ἐν εἰρήνῃ ἀπὸ τῶν υἱῶν Ἀμμῶν, καὶ ἔσται τῷ κυρίῳ, καὶ ἀνοίσω αὐτὸν ὁλοκαύτωμα.

Εἰ χρὴ τοίνυν μετὰ ταῦτα, ὕσπερ ἐκελεύσατε, ἐκθέσθαι τὰ πιθανὰ πρῶτον τῶν οἰομένων μηδὲν ἀπὸ τῶν εὐχῶν ἀνύεσθαι καὶ διὰ τοῦτο φασκόντων περισσὸν εἶναι τὸ εὐχεσθαι, οὐκ ὀκνήσομεν κατὰ δύναμιν καὶ τοῦτο ποιῆσαι, κοινότερον νῦν καὶ ἀπλούστερον τοῦ τῆς εὐχῆς ὄνόματος ἡμῖν λεγομένου

οὕτω δὴ ὁ λόγος ἐστὶν ἄδοξος καὶ μὴ τυχὸν ἐπισήμων τῶν προισταμένων αὐτοῦ, ὕστε μηδὲ πάνυ εὐρίσκεσθαι, ὅστις ποτὲ τῶν πρόνοιαν παραδεξαμένων καὶ θεὸν ἐπιστησάντων τοῖς ὅλοις εὐχὴν μὴ προσίεται. ἔστι γὰρ τὸ δόγμα ἡτοι τῶν πάντη ἀθέων καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ ἀρνουμένων ἢ τῶν μέχρις ὄνόματος τιθέντων θεὸν τὴν πρόνοιαν δὲ αὐτοῦ ἀποστερούντων. ἥδη μέντοι γε ἡ ἀντικειμένη ἐνέργεια, τὰ ἀσεβέστατα τῶν δογμάτων περιτιθέναι θέλουσα τῷ ὄνόματι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ νίοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν εὐχεσθαι δεδύνηται πεῖσαι τινας· ἥς γνώμης προϊστανται οἱ τὰ αἰσθητὰ πάντη ἀναιροῦντες καὶ μήτε βαπτίσματι μήτε εὐχαριστίᾳ χρώμενοι, συκοφαντοῦντες τὰς γραφὰς, ὡς καὶ τὸ εὐχεσθαι τοῦτο οὐ βουλομένας ἀλλ’ ἐτερόν τι σημαινόμενον παρὰ τοῦτο διδασκούσας.

εἴεν δ’ ἂν οἱ λόγοι τῶν ἀθετούντων τὰς εὐχὰς οὖτοι #δηλονότι θεὸν ἐφιστάντων τοῖς ὅλοις καὶ πρόνοιαν εἶναι λεγόντων· οὐ γὰρ πρόκειται νῦν ἐξετάζειν τὰ λεγόμενα ὑπὸ τῶν πάντη ἀναιρούντων θεὸν ἢ πρόνοιαν\$. ὁ θεὸς οὗτε τὰ πάντα πρὸ γενέσεως αὐτῶν, καὶ οὐδὲν ἐκ τοῦ ἐνεστηκέναι ὅτε ἐνέστηκε πρῶτον αὐτῷ

γινώσκεται ώς πρὸ τούτου μὴ γνωσθέν· τίς οὖν χρεία ἀναπέμπεσθαι εὐχὴν τῷ καὶ πρὶν εὔξασθαι ἐπισταμένῳ ὃν χρήζομεν; οὗδε γὰρ ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος ὃν χρείαν ἔχομεν πρὸ τοῦ ἡμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν. εὔλογον δὲ πατέρα καὶ δημιουργὸν αὐτὸν ὅντα τοῦ παντὸς, ἀγαπῶντα τὰ ὅντα πάντα καὶ μῆδεν& βδελυσσόμενον ὃν πεποίηκε, σωτηρίως τὰ περὶ ἔκαστον καὶ χωρὶς τοῦ εὔξασθαι οἰκονομεῖν δίκην πατέρος, νηπίων προισταμένου καὶ μὴ περιμένοντος ἐκείνων τὴν ἀξίωσιν, ἥτοι μηδ' ὅλως δυναμένων αἰτεῖν ἢ διὰ ἄγνοιαν πολλάκις τὰ ἐναντία τοῖς συμφέρουσι καὶ λυσιτελοῦσι θελόντων λαβεῖν. ἀπολειπόμεθα δὲ οἱ ἀνθρωποι πλεῖον τοῦ θεοῦ ἥπερ τὰ κομιδῆς παιδία τοῦ νοῦ τῶν γεγεννηκότων.

εἰκὸς %δ&ε τῷ θεῷ οὐ μόνον προεγγνῶσθαι τὰ ἐσόμενα ἀλλὰ καὶ προδιατετάχθαι, καὶ μηδὲν αὐτῷ παρὰ τὰ προδιατεταγμένα γίνεσθαι. ὕσπερ οὖν εἴ τις εὐχοίτο ἀνατέλλειν τὸν ἥλιον, ἥλιθιος ἀν νομίζοιτο, τὸ καὶ χωρὶς τῆς εὐχῆς αὐτοῦ ἐσόμενον διὰ τῆς εὐχῆς γενέσθαι ἀξιῶν· οὕτως ἀνόητος ἀν εἴη ἀνθρωπος, δοστις οἰεται διὰ τὴν ἑαυτοῦ εὐχὴν γίνεσθαι τὰ καὶ μὴ εὔξαμένου αὐτοῦ πάντως ἐσόμενα ἄν. πάλιν τε αὖ ὕσπερ πᾶσαν μανίαν ὑπερβάλλει ὁ διὰ τὸ ἐνοχλεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἥλιου γενομένου ἐν θεριναῖς τροπαῖς καὶ καυσοῦσθαι οἰόμενος διὰ τῆς εὐχῆς μεταστήσεσθαι τὸν ἥλιον ἐπὶ τὰ ἔαρινὰ σημεῖα, ἵνα εὐκράτου ἀπολαύῃ τοῦ ἀέρος· οὕτως τὰ ἀναγκαίως συμβαίνοντα περιστατικὰ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει εἴ τις οἴοιτο διὰ τὸ εὐχεσθαι μὴ πείσεσθαι, πᾶσαν %άν& ὑπερβάλοι μελαγχολίαν.

εἰ δὲ καὶ ἡλλοτριώθησαν ἀμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας, καὶ ἀφώρισται ὁ δίκαιος ἐκ κοιλίας μητρὸς, %κα&ὶ μήπω μήτε γεννηθέντων μήτε πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ φαῦλον, ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ θεοῦ μένη, οὐκ ἐξ ἔργων ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, λέγεται· ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάττονι, μάτην περὶ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων ἀξιοῦμεν ἢ περὶ τοῦ πνεῦμα ἰσχύος λαβεῖν, ἵνα πάντα ἰσχύσωμεν ἐνδυναμοῦντος ἡμᾶς Χριστοῦ. εἰ μὲν γὰρ ἀμαρτωλοί ἐσμεν, ἀπὸ μήτρας ἡλλοτριώμεθα· εἰ δὲ ἀφωρίσθημεν ἐκ κοιλίας μητρὸς ἡμῶν, τὰ κάλλιστα καὶ μὴ εὐχομένοις ἀπαντήσεται. ποίαν γὰρ εὐχὴν προσαγαγὼν Ἰακὼβ, πρὶν γεννηθῆναι, προφητεύεται ὅτι ὑπερέξει τοῦ Ἡσαῦ, καὶ δουλεύσει αὐτῷ ὁ ἀδελφός; τί δὲ ἀσεβήσας ὁ Ἡσαῦ μισεῖται πρὶν γεννηθῆναι; ἵνα τί δὲ εὐχεται Μωϋσῆς, ὃς ἐν δύροικοστῷ ἐνάτῳ εὑρηται ψαλμῷ, εἰ καταφυγὴ αὐτοῦ ἐστιν ὁ θεὸς πρὸ τοῦ ὅρη ἐδρασθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην;

.....

.....

ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν σωθησομένων ἐν τῇ πρὸς Ἐφε-
σίους ἀναγέγραπται ὅτι ἔξελέξατο αὐτοὺς ἐν αὐτῷ, ἐν Χριστῷ
ὅτι πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀγίους καὶ
ἀμώμους κατ’ ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐν ἀγάπῃ προορίσας αὐτοὺς εἰς υἱο-
θεσίαν διὰ Χριστοῦ εἰς αὐτόν. ἦτοι οὖν τις ἐκ τῶν πρὸ κατα-
βολῆς κόσμου ἐστὶν ἔξειλεγμένος, καὶ ἀμήχανον αὐτὸν τῆς ἐκλογῆς
ἐκπεσεῖν, διόπερ οὐ χρεία τούτῳ εὐχῆς· ἢ οὐκ ἔξειλεκται οὐδὲ
προώρισται, καὶ μάτην εὔχεται, κὰν μυριάκις εὔξηται, οὐκ ἐπα-
κουσθησόμενος. οὓς γὰρ προέγνω ὁ θεὸς, τούτους καὶ προώ-
ρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τῆς δόξης τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. οὓς
δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε· καὶ οὓς ἐκάλεσε, τούτους καὶ
ἐδικαίωσεν· οὓς δὲ ἐδικαίωσε, τούτους καὶ ἐδόξασε. τί γὰρ κάμνει
Ἰωσίας ἢ διὰ τί εὐχόμενος πεφρόντικε περὶ τοῦ πότερον ποτε εἰσα-
κουσθήσεται ἢ μὴ, πρὸ πολλῶν γενεῶν ὄνομαστὶ προφητευθεὶς καὶ
περὶ τοῦ ὃ τι ποτὲ πράξει οὐ μόνον προγνωσθεὶς ἀλλὰ καὶ εἰς
ἐπήκοον πολλῶν προρρήθείς; ίνα τί δὲ καὶ Ἰούδας προσεύχεται,
ῶστε καὶ τὴν προσευχὴν αὐτοῦ γενηθῆναι εἰς ἀμαρτίαν, ἀπὸ τῶν
Δαυΐδ χρόνων προκηρυχθεὶς ὡς ἀπολέσων τὴν ἐπισκοπὴν, ἐτέρου
ληψιμένου ἀντ’ αὐτοῦ αὐτήν; αὐτόθεν δὲ ἀπεμφαίνει, ἀτρέπτου
ὄντος τοῦ θεοῦ καὶ τὰ ὅλα προκατειληφότος μένοντός τε ἐν τοῖς
προδιατεταγμένοις, εὔχεσθαι, οἰόμενον μετατρέψειν διὰ τῆς εὐχῆς
αὐτοῦ τὴν πρόθεσιν ἢ ὡς μὴ προδιαταξαμένῳ ἀλλὰ περιμένοντι τὴν
ἐκάστου εὐχὴν ἐντυγχάνειν, ίνα διὰ τὴν εὐχὴν διατάξηται τὸ πρέπον
τῷ εὐχομένῳ, τότε τάσσων τὸ δοκιμαζόμενον εἶναι εὔλογον οὐ πρό-
τερον αὐτῷ τεθεωρημένον.

κείσθω δὲ ἐν τοῖς παροῦσιν αὐταῖς λέξεσιν ἅπερ διὰ τῶν
πρός με γραμμάτων ἔταξας, οὕτως ἔχοντα. πρῶτον· εἰ προγνώστης
ἐστὶν ὁ θεὸς τῶν μελλόντων, καὶ δεῖ αὐτὰ γίνεσθαι, ματαία ἡ
προσευχή. δεύτερον· εἰ πάντα κατὰ βούλησιν θεοῦ γίνεται, καὶ
ἀραρότα αὐτοῦ ἐστι τὰ βουλεύματα, καὶ οὐδὲν τραπήναι ὅν βούλε-
ται δύναται, ματαία ἡ προσευχή. χρήσιμα δὲ, ὡς οἶμαι, ταῦτα
πρὸς λύσιν τῶν ἀποναρκᾶν πρὸς τὸ εὔχεσθαι ποιούντων προδια-
ληπτέον.

Τῶν κινουμένων τὰ μέν τινα τὸ κινοῦν ἔξωθεν ἔχει
ῶσπερ τὰ ἄψυχα καὶ ὑπὸ ἔξεως μόνης συνεχόμενα καὶ τὰ ὑπὸ
φύσεως καὶ ψυχῆς κινούμενα, οὐχ ἢ τοιαῦτα ἔσθ’ ὅτε κινούμενα ἀλλ’
ὅμοίως τοῖς ὑπὸ ἔξεως μόνης συνεχομένοις· λίθοι γὰρ καὶ ξύλα, τὰ
ἐκκοπέντα τοῦ μετάλλου ἢ τὸ φύειν ἀπολωλεκότα, ὑπὸ ἔξεως μόνης
συνεχόμενα τὸ κινοῦν ἔξωθεν ἔχει, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ζῷων σώματα
καὶ τὰ φορητὰ τῶν πεφυτευμένων, ὑπὸ τίνος μετατιθέμενα, οὐχ
ἢ ζῷα καὶ φυτὰ μετατίθεται ἀλλ’ ὅμοίως λίθοις καὶ ξύλοις τοῖς τὸ

φύειν ἀπολωλεκόσι· καὶν κινῆται καὶ ταῦτα τῷ ρέυστὰ εἶναι πάντα τὰ σώματα φθίνοντα, παρακολουθητικὴν ἔχει τὴν ἐν τῷ φθίνειν κίνησιν. δεύτερα δὲ παρὰ ταῦτα ἐστι κινούμενα τὰ ὑπὸ τῆς ἐνυπ-αρχούσης φύσεως ἢ ψυχῆς κινούμενα, ἀ καὶ ἐξ αὐτῶν κινεῖσθαι λέγεται παρὰ τοῖς κυριώτερον χρωμένοις τοῖς ὀνόμασι. τρίτη δέ ἐστι κίνησις ἢ ἐν τοῖς ζῷοις, ἥτις ὀνομάζεται ἢ ἀφ' αὐτῶν κίνησις· οἷμαι δὲ ὅτι ἡ τῶν λογικῶν κίνησις δι' αὐτῶν ἐστι κίνησις. ἐὰν δὲ περιέλωμεν ἀπὸ τοῦ ζῷου τὴν ἀφ' αὐτοῦ κίνησιν, οὐδὲ ζῷον ἔστι ὃν ὑπονοηθῆναι δύναται, ἀλλὰ ἔσται ὅμοιον ἥτοι φυτῷ ὑπὸ φύσεως μόνης κινουμένῳ ἢ λίθῳ ὑπό τινος ἔξωθεν φερομένῳ. ἐὰν δὲ παρα-κολουθῇ τι τῇ ἴδιᾳ κινήσει, ἐπεὶ τούτο δι' αὐτοῦ κινεῖσθαι ὀνο-μάσαμεν, ἀνάγκη τούτο εἶναι λογικόν.

οἱ τοίνυν θέλοντες μηδὲν εἶναι ἐφ' ἡμῖν, ἀναγκαίως ἡλιθιώ-τατόν τι παραδέξονται· πρῶτον μὲν ὅτι οὐκ ἐσμὲν ζῷα, δεύτερον δὲ ὅτι οὐδὲ λογικὰ, ἀλλ' οἷον ὑπὸ ἔξωθεν κινούντος αὐτοὶ οὐδαμῶς κινούμενοι ποιεῖν ὑπ' ἐκείνου λεγοίμεθα ἢ ποιεῖν νομιζόμεθα. ἄλλως τε καὶ τοῖς ἴδιοις πάθεσιν ἐπιστήσας τις ὀράτω, εἰ μὴ ἀναιδῶς ἐρεῖ μὴ αὐτὸς θέλειν καὶ μὴ αὐτὸς ἐσθίειν καὶ μὴ αὐτὸς περιπατεῖν μηδὲ αὐτὸς συγκατατίθεσθαι καὶ παραδέχεσθαι ὅποια δή ποτε τῶν δογμάτων μηδὲ αὐτὸς ἀνανεύειν πρὸς ἐτερα ὡς ψευδῆ. ὕσπερ οὖν πρός τινα δόγματα ἀμήχανον διατεθῆναι ἀνθρωπον, καὶν μυριάκις αὐτὰ κατασκευάζῃ εὑρεσιλογῶν καὶ πιθανοῖς λόγοις χρώμενος, οὕτως ἀδύνατον διατεθεῖσθαι τινα περὶ τῶν ἀνθρωπίνων, ὡς μηδαμῶς τοῦ ἐφ' ἡμῖν σωζομένου. τίς γὰρ διάκειται περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι καταληπτὸν ἢ οὕτως βιοῖ, ὡς ἐπέχων περὶ παντὸς οὐτινοσοῦν; τίς δὲ οὐκ ἐπιπλήττει, φαντασίαν ἀμαρτήσαντος οἰκέτου λαβὼν, τῷ θεράποντι; καὶ τίς ἐστιν, ὃς μὴ αἴτιαται υἱὸν τὸ πρὸς γονεῖς καθῆκον μὴ ἀποδιδόντα ἢ μὴ μέμφεται καὶ ψέγει ὡς αἰσχρὸν πεποιη-κυῖαν τὴν μεμοιχευμένην; βιάζεται γὰρ ἡ ἀλήθεια καὶ ἀναγκάζει, καὶν μυριάκις τις εὑρεσιλογῇ, ὀρμᾶν καὶ ἐπαινεῖν καὶ ψέγειν, ὡς τηρουμένου τοῦ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τούτου ἐπαινετοῦ ἢ ψεκτοῦ γινομένου παρ' ἡμᾶς.

εἰ δὴ τὸ ἐφ' ἡμῖν σώζεται, μυρίας ὅσας ἀπονεύσεις ἔχον πρὸς ἀρετὴν ἢ κακίαν καὶ πάλιν ἢ πρὸς τὸ καθῆκον ἢ πρὸς τὸ παρὰ τὸ καθῆκον, ἀναγκαίως τούτο μετὰ τῶν λοιπῶν, πρὶν γένηται, τῷ θεῷ ἔγνωσται ἀπὸ κτίσεως καὶ καταβολῆς κόσμου, ὅποιον ἔσται· καὶ ἐν πᾶσιν, οὓς προδιατάσσεται ὁ θεὸς ἀκολούθως οὓς ἔώρακε περὶ ἔκάστου ἔργου τῶν ἐφ' ἡμῖν, προδιατέτακται κατ' ἀξίαν ἔκάστῳ κινήματι τῶν ἐφ' ἡμῖν τὸ καὶ ἀπὸ τῆς προνοίας αὐτῷ ἀπαντησόμενον ἔτι δὲ καὶ κατὰ τὸν είρμὸν τῶν ἐσομένων συμβησόμενον, οὐχὶ τῆς προγνώσεως τοῦ θεοῦ αἰτίας γινομένης

τοῖς ἐσομένοις πᾶσι καὶ ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν κατὰ τὴν δρμὴν ἡμῶν ἐνεργηθησομένοις. εἰ γὰρ καὶ καθ' ὑπόθεσιν μὴ γινώσκοι ὁ θεὸς τὰ ἐσόμενα, οὐ παρὰ τοῦτο ἀπολοῦμεν τὸ τάδε τινὰ ἐνεργήσειν καὶ τάδε θελήσειν πλέον δὲ ἀπὸ τῆς προγνώσεως γίνεται τὸ κατάταξιν λαμβάνειν εἰς τὴν τοῦ παντὸς διοίκησιν χρειώδη τῇ τοῦ κόσμου καταστάσει τὸ ἐκάστου ἐφ' ἡμῖν.

εἰ τοίνυν τὸ ἐκάστου ἐφ' ἡμῖν αὐτῷ ἔγνωσται, καὶ διὰ τοῦτο προεωραμένον αὐτῷ διατάττεσθαι ἀπὸ τῆς προνοίας τὸ κατ' ἀξίαν παντί τῷ εὔλογον καὶ τὸ τί εὑξηται %κα&ι ποίαν διάθεσιν ἔχων ὁ δεῖνα οὕτως πιστεύων καὶ τί βουλόμενος αὐτῷ γενέσθαι προκατειλῆφθαι· οὐ προκαταληφθέντος, καὶ τοιοῦτόν τι ἀκολούθως ἐν τῇ διατάξει τετάξεται, ὅτι τοῦδε μὲν ἐπακούσομαι συνετῶς εὐξομένου δι' αὐτὴν τὴν εὐχὴν, ἦν εὑξεται, τοῦδε δὲ οὐκ ἐπακούσομαι ἢ τοι διὰ τὸ ἀνάξιον αὐτὸν ἔσεσθαι τοῦ ἐπακουσθήσεσθαι ἢ διὰ τὸ ταῦτα αὐτὸν εὐξασθαι, ἢ μήτε τῷ εὐχομένῳ λυσιτελεῖ λαβεῖν μήτε ἐμοὶ πρέπον παρασχεῖν· καὶ κατὰ τὴνδε μὲν τὴν εὐχὴν, φέρε εἰπεῖν, τοῦ δεῖνος οὐκ ἐπακούσομαι αὐτοῦ κατὰ τὴνδε δὲ ἐπακούσομαι. #έὰν δέ τις ταράττηται διὰ τὸ μὴ οὐ ψεύσασθαι τὸν θεὸν τὰ μέλλοντα προεγνωκότα, ὡς τῶν πραγμάτων κατηναγκασμένων, λεκτέον πρὸς τὸν τοιοῦτον ὅτι αὐτὸ τοῦτο τῷ θεῷ ἔγνωσται ἀραρότως, τὸ μὴ ἀραρότως τόνδε τινὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ βεβαίως βούλεσθαι τὰ κρείττονα ἢ οὕτω θελήσειν τὰ χείρονα, ὕστε ἀνεπίδεκτον αὐτὸν ἔσεσθαι μεταβολῆς τῆς ἐπὶ τὰ συμφέροντα. \$ καὶ πάλιν τάδε μέν τινα ποιήσω τῷδε εὐξομένῳ, ἐμοὶ γὰρ τοῦτο πρέπον ἔστιν οὐ ψεκτῶς μοι εὐξομένῳ οὐδὲ ἀμελῶς περὶ τὴν εὐχὴν ἀναστραφησομένῳ· τῷδε δὲ ἐπὶ ποσὸν εὐξομένῳ ὑπερεκπερισσοῦ ὅν αἰτεῖται ἢ νοεῖ δωρήσομαι τάδε τινὰ, ἐμοὶ γὰρ τόνδε πρέπει νικᾶν ἐν ταῖς εὐποιίαις καὶ χορηγεῖν πλείονα ὅν αἰτήσαι κεχώρηκε. καὶ τῷδε μέν τινι τοιῷδε ἐσομένῳ τόνδε τὸν ἄγγελον λειτουργὸν ἐπιπέμψω, ἀπὸ τοῦδε ἀρξόμενον τοῦ χρόνου συνεργεῖν αὐτοῦ τῇ σωτηρίᾳ καὶ μέχρι τοῦδε συνεσόμενον, τῷδε δὲ τόνδε, φέρε εἰπεῖν, τὸν τοῦδε τιμιώτερον, τῷ τοῦδε ἐσομένῳ κρείττονι. τοῦδε δέ τινος, μετὰ τὸ ἐπιδεδωκέναι ἔαυτὸν λόγοις τοῖς διαφέρουσιν ὑπεκλυθησομένου καὶ παλινδρομῆσοντος ἐπὶ τὰ ὑλικώτερα, ἀποστήσω τόνδε τὸν κρείττονα συνεργόν· οὐ ἀποστάντος, κατ' ἀξίαν αὐτοῦ χείρων τις ἥδε ἢ δύναμις, καιρὸν εὐρηκυῖα τοῦ ἐπιβαίνειν τῇ ὁρθυμίᾳ, ἐπιστᾶσα ἐπὶ τάδε τινὰ τὰ ἀμαρτήματα αὐτὸν, ἔτοιμον ἔαυτὸν πρὸς τὸ ἀμαρτάνειν δεδωκότα, προκαλέσεται.
οὕτως οὖν ἥδη οίονεὶ ἐρεῖ ὁ προδιατασσόμενος τὰ ὅλα ὅτι
'Αμὼς γεννήσει τὸν Ἰωσίαν, ὕστις οὐ ζηλώσει τὰ τοῦ πατρὸς πταισματα ἀλλὰ τυχῶν τῆσδε τῆς ἐπ' ἀρετὴν προτρεπούσης ὁδοῦ διὰ

τῶνδε τῶν συνεσομένων καλὸς ἔσται καὶ ἀγαθὸς, ὅστις κατασκάψει τὸ τοῦ Ἱεροβοὰμ κακῶς οἰκοδομηθὲν θυσιαστήριον. οὗδα δὲ καὶ Ἰούδαν, ἐπιδημῆσαντός μου τοῦ νίοῦ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, κατὰ μὲν τὰς ἀρχὰς ἐσόμενον καλὸν καὶ ἀγαθὸν ὕστερον δὲ ἐκτραπησόμενον καὶ εἰς τὰ ἀνθρώπινα ἀμαρτήματα ἐκπεσούμενον, ὅντινα ἐπὶ τούτοις εὔλογον ἔσται παθεῖν τάδε τινά. #ἡ δὲ πρόγνωσις αὕτη τάχα μὲν ἐπὶ πάντων πάντως δὲ ἐπὶ Ἰούδα καὶ ἑτέρων μυστηρίων καὶ ἐν τῷ νίῳ τοῦ θεοῦ γίνεται, ἐωρακότι τῇ κατανοήσει τοῦ ἐξελιγμοῦ τῶν ἐσομένων τὸν Ἰούδαν καὶ τὰ ἀμαρτήματα τὰ ἀμαρτηθησόμενα αὐτῷ· ὥστε μετὰ καταλήψεως αὐτὸν, καὶ πρὶν γενέσθαι τὸν Ἰούδαν, διὰ τοῦ Δαυὶδ εἰρηκέναι· ὁ θεὸς, τὴν αἵνεσίν μου μὴ παρασιωπήσῃς καὶ τὰ ἔξης. \$ εἰδὼς δὲ τὰ μέλλοντα, καὶ δόποιον τόνον ἔξει πρὸς τὴν θεοσέβειαν ὁ Παῦλος, ἐν ἐμαυτῷ μὲν, πρὶν κτίσαι τὸν κόσμον ἐπιβαλλόμενος τῇ ἀρχῇ τῆς κοσμοποιίας, αὐτὸν ἐπιλέξομαι καὶ ταῖσδε συνεργούσαις ἀνθρώπων σωτηρίᾳ δυνάμεσιν ἄμα τῷ γεννηθῆναι παραθήσομαι, ἀφορίζων αὐτὸν ἐκ κοιλίας μητρὸς καὶ ἐπιτρέπων κατὰ τὰς ἀρχὰς ἐν νεότητι ζήλῳ μετὰ ἀγνοίας ἐγγινομένῳ προφάσει θεοσεβείας διώκειν τοὺς εἰς τὸν Χριστόν μου πεπιστευκότας καὶ τηρεῖν τὰ ἴματια τῶν λιθοβολούντων τὸν θεραπευτήν μου καὶ μάρτυρα Στέφανον, ἵνα νεανιευσάμενος ὕστερον ἀφορμῆς λαβόμενος καὶ μεταβαλλόμενος ἐπὶ τὰ βέλτιστα μὴ καυχήσηται ἐνώπιον ἐμοῦ ἀλλὰ λέγῃ· οὐκ εἴμι ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ αἰσθόμενος τῆς ἐσομένης μου εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας μετὰ τὰ ἐν νεότητι προφάσει θεοσεβείας πταίσματα εἴπῃ· χάριτι δὲ θεοῦ εἴμι ὁ εἴμι· καὶ κωλυόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ συνειδότος διὰ τὰ ὑπὸ νεανίου αὐτοῦ ἔτι τυγχάνοντος πεπραγμένα κατὰ Χριστοῦ οὐχ ὑπερεπαρθήσεται τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἐπ' εὐεργεσίᾳ φανερωθησομένων αὐτῷ ἀποκαλύψεων.

Καὶ πρὸς τὸ περὶ τῆς ἐπὶ τῷ ἀνατέλλειν τὸν ἥλιον εὐχῆς ταῦτα λεκτέον. ἔστι τι καὶ τοῦ ἥλιου ἐφ' ἡμῖν, καὶ αὐτοῦ αἰνοῦντος μετὰ τῆς σελήνης τὸν θεόν· αἰνεῖτε γὰρ αὐτὸν, φησὶν, ἥλιος καὶ σελήνη· δῆλον δ' ὅτι καὶ τῆς σελήνης καὶ ἀκολούθως πάντων τῶν ἀστέρων· αἰνεῖτε γὰρ αὐτὸν, %φησὶ,& πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς. ὥσπερ οὖν εἰρήκαμεν τῷ ἐφ' ἡμῖν ἐκάστου τῶν ἐπὶ γῆς καταχρώμενον τὸν θεὸν εἴς τινα χρείαν τῶν ἐπὶ γῆς κατατεταχέναι εἰς δέον αὐτά, οὕτως ὑποληπτέον τῷ ἐφ' ἡμῖν ἥλιού καὶ σελήνης καὶ ἄστρων, ἀραρότι καὶ βεβαίω ὅντι καὶ σταθηρῷ καὶ σοφῷ, διατεταχέναι πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν τῶν ἄστρων ἀρμονίας τῷ παντὶ πορείαν καὶ κίνησιν. καὶ εἰ περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν ἐτέρου μὴ μάτην εὔχομαι, πολλῷ πλέον περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν τῶν ἐν οὐρανῷ σωτηρίως τῷ παντὶ χορευόντων ἀστέρων. καίτοι γε ἔστιν

εἰπεῖν περὶ τῶν ἐπὶ γῆς ὅτι τοιαίδε τινὲς προσγενόμεναι ἐκ τῶν περιεστώτων φαντασίαι προκαλοῦνται τὸ ἀβέβαιον ἡμῶν ἢ τὸ ἐπὶ τὸ κρείττον ρεπτικὸν ἡμῶν πρὸς τὸ ποιῆσαι ἢ εἰπεῖν τάδε τινὰ ἢ τάδε· ἐπὶ δὲ τῶν ἐν οὐρανῷ ποία δύναται ἐγγενομένη φαντασία ἐκστῆσαι καὶ μετακινήσαι ἀπὸ τῆς ὠφελίμου τῷ κόσμῳ πορείας ἔκαστον τῶν τοιαύτην ψυχὴν ὑπὸ λόγου κατηρτισμένην καὶ παρὰ τὴν αὐτῶν αἰτίαν ἔχόντων καὶ τοιούτῳ σώματι αἰθερίῳ καὶ καθαρωτάτῳ χρωμένων;

"Ετι δὲ οὐκ ἄλογον καὶ τοιούτῳ τινὶ παραδείγματι χρήσασθαι πρὸς τὸ προτρέψασθαι ἐπὶ τὸ εὔξασθαι καὶ ἀποτρέψασθαι τοῦ ἀμελεῖν τῆς εὐχῆς. ὥσπερ οὐκ ἔστι παιδοποιήσασθαι χωρὶς γυναικὸς καὶ τῆς εἰς παιδοποιίαν χρησίμου παραλαμβανομένης ἐνεργείας, οὕτως τῶνδε τινῶν οὐκ ἄν τις τύχοι, μὴ οὕτως εὐξάμενος μετὰ διαθέσεως τοιάσδε, πιστεύων οὕτως, οὐ πρὸ τῆς εὐχῆς τόνδε βιώσας τὸν τρόπον. οὐ βαττολογητέον οὖν οὐδὲ μικρὰ αἰτητέον οὐδὲ περὶ ἐπιγείων προσευκτέον οὐδὲ μετὰ ὀργῆς καὶ τεταραγμένων λογισμῶν ἐπὶ τὴν προσευχὴν ἐλθετέον, ἀλλ' οὐδὲ χωρὶς καθαρεύσεως ἔστιν ἐπινοῆσαι γινομένην τῇ προσευχῇ σχολήν· ἀλλ' οὐδὲ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων οἴον τε τυχεῖν τὸν εὐχόμενον, μὴ ἀπὸ τῆς καρδίας ἀφιέντα τῷ πεπλημμεληκότι καὶ συγγνώμης τυχεῖν ἀξιοῦντι ἀδελφῷ. ὠφέλειαν δὲ ἐγγίνεσθαι τῷ ὃν δεῖ τρόπον εὐχομένῳ ἢ ἐπὶ τοῦτο κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπειγομένῳ πολλαχῶς ἡγοῦμαι συμβαίνειν. καὶ πρῶτόν γε πάντως ὄντα τι ὃ πρὸς τὸ εὔξασθαι ταθεὶς κατὰ τὸν νοῦν, δί' αὐτῆς τῆς ἐν τῷ εὔχεσθαι καταστάσεως θεῷ παριστάναι ἔαυτὸν καὶ παρόντι ἐκείνῳ λέγειν σχηματίσας ὡς ἐφορῶντι καὶ παρόντι. ὥσπερ γὰρ αἱ τοιαίδε φαντασίαι καὶ ὑπομνήσεις τῶνδε τινῶν περὶ τὰ, ὃν γεγόνασιν αἱ ὑπομνήσεις, μολύνουσι τὸν λογισμοὺς τὸν ἐν ταῖσδε ταῖς φαντασίαις γεγενημένους, τὸν αὐτὸν τρόπον πειστέον ὀνησιφόρον εἶναι μνήμην πεπιστευμένου τοῦ θεοῦ καὶ κατανοοῦντος τὰ ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς ψυχῆς κινήματα, ῥυθμιζούσης ἔαυτὴν ἀρέσκειν ὡς παρόντι καὶ ἐποπτεύοντι καὶ φθάνοντι ἐπὶ πάντα νοῦν τῷ ἐτάζοντι καρδίας καὶ ἐρευνῶντι νεφρούς. ἵνα γὰρ καθ' ὑπόθεσιν μηδεμίᾳ ἔτι παρὰ ταύτην ὠφέλεια γένηται τῷ καταστήσαντι αὐτοῦ τὸν λογισμὸν εἰς τὸ εὔχεσθαι, οὐ τὸ τυχὸν ἐννοητέον λαβεῖν τὸν οὕτως εὐλαβῶς ἔαυτὸν ῥυθμίσαντα ἐν τῷ τῆς εὐχῆς καιρῷ. τοῦτο δὲ γινόμενον πολλάκις ὅσων ἀφίστησιν ἀμαρτημάτων καὶ ἐφ' ὅσα φέρει τῶν κατορθωμάτων, ἵσασι τῇ πείρᾳ οἱ συνεχέστερον τῷ εὔχεσθαι ἔαυτοὺς ἐπιδεδωκότες. εἰ γὰρ ὑπόμνησις καὶ ἀναπόλησις ἐλλογίμου ἀνδρὸς καὶ ὠφελημένου ἐν σοφίᾳ ἐπὶ ζῆλον ἡμᾶς αὐτοῦ προκαλεῖται καὶ πολλάκις ἐμποδίζει ὁρμὰς τὰς ἐπὶ τὸ χεῖρον, πόσῳ πλέον θεοῦ τοῦ τῶν ὅλων πατρὸς ὑπόμνησις

μετὰ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐχῆς ὀνίνησι τοὺς πείσαντας ἐαυτοὺς ὅτι παρόντι καὶ ἀκούοντι παρεστήκασι καὶ λέγουσι θεῷ;
Κατασκευαστέον δὲ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν τὰ εἰρημένα τοῦτον τὸν τρόπον. ἐπαίρειν δεῖ ὁσίας χεῖρας τὸν εὐχόμενον διὰ τοῦ ἀφιέναι ἑκάστῳ τῶν εἰς αὐτὸν πεπλημμεληκότων, τὸ τῆς ὀργῆς πάθος ἔξαφανίσαντα ἀπὸ τῆς ψυχῆς καὶ μηδενὶ θυμούμενον. πάλιν τε δεῖ ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐπιθολοῦσθαι τὸν νοῦν ὑπὸ ἐτέρων λογισμῶν πάντων ἐπιλελῆσθαι τῶν ἔξω τῆς εὐχῆς κατὰ τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ τις εὕχεται, #τοιοῦτον δὲ εἶναι πῶς οὐκ ἔστι μακαριώτατον; \$ ὡς διδάσκει Παῦλος ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Τιμόθεον λέγων· βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν. ἀλλὰ πρὸς τούτοις τὴν γυναῖκα χρὴ ἔχειν μάλιστα εὐχομένην τὸ κατεσταλμένον καὶ τὸ κόσμιον ψυχῆς καὶ σώματι, πάντων μᾶλλον ἔξαιρέτως καὶ ὅτε εὕχεται αἰδουμένην τὸν θεὸν καὶ πᾶσαν ἀκόλαστον καὶ γυναικείαν ὑπόμνησιν ἔξορίσασαν ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ καὶ κεκοσμημένην οὐκ ἐν πλέγμασι καὶ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἴματισμῷ πολυτελεῖ ἀλλ’ οὓς πρέπον ἔστι κεκοσμῆσθαι γυναῖκα θεοσέβειαν ἐπαγγελλομένην #θαυμάζω δὲ εἰ διστάξαι τις ἀν μακαρίαν ἐκ μόνης τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἀποφήνασθαι τὴν εἰς τὸ εὔχεσθαι τοιαύτην ἐαυτὴν παραστήσασαν \$, ὡς ἐδίδαξεν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ ὁ Παῦλος λέγων· γυναῖκας ὡσαύτως ἐν καταστολῇ κοσμίως, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἐαυτὰς, μὴ ἐν πλέγμασι καὶ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἴματισμῷ πολυτελεῖ ἀλλὰ, ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν, δι’ ἔργων ἀγαθῶν.

καὶ ὁ προφήτης δὲ Δαυὶδ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα φησὶν ἔχειν εὐχόμενον τὸν ἄγιον· καὶ ταῦτα δὲ οὐκ ἀκαίρως παραθετέον, ἵνα φανερὰ ἡμῖν γένηται τὰ μέγιστα ὡφελοῦσα, κἄν μόνη νοηθῇ, ἡ σχέσις καὶ εἰς τὸ εὔχεσθαι παρασκευὴ τοῦ ἀνατεθεικότος ἐαυτὸν τῷ θεῷ· φησὶν οὖν· πρὸς σὲ ἥρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ πρὸς σὲ ἥρα τὴν ψυχήν μου, ὁ θεός. ἐπαιρόμενοι γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ διανοητικοῦ ἀπὸ τοῦ προσδιατρίβειν τοῖς γηῖνοις καὶ πληροῦσθαι φαντασίας τῆς ἀπὸ τῶν ὑλικωτέρων καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὑψούμενοι, ὕστε καὶ ὑπερκύπτειν τὰ γεννητὰ καὶ πρὸς μόνω τῷ ἐννοεῖν τὸν θεὸν κάκείνῳ σεμνῶς καὶ πρεπόντως τῷ ἀκούοντι ὁμιλεῖν γίνεσθαι, πῶς οὐχὶ τὰ μέγιστα ἥδη ὕνησαν αὐτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζομένους καὶ τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφουμένους ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν; ἀπορρόης γὰρ νοητοῦ τινος θειοτέρου μεταλαμβάνουσι τότε, ὅπερ δηλοῦται ἐκ τοῦ ἐσημειώθη ἐφ’ ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε. καὶ ἡ ψυχὴ δὲ ἐπαιρομένη καὶ τῷ πνεύ-

ματι ἐπομένη τοῦ τε σώματος χωριζομένη καὶ οὐ μόνον ἐπομένη τῷ πνεύματι ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ γινομένη, ὅπερ δηλοῦται ἐκ τοῦ πρὸς σὲ ἥρα τὴν ψυχήν μου, πῶς οὐχὶ ἡδη ἀποτιθεμένη τὸ εἶναι ψυχὴ πνευματικὴ γίνεται;

εἰ δὲ μέγιστόν ἐστι κατόρθωμα ἀμνησικακία ὡς κατὰ τὸν προφήτην Ἱερεμίαν, πάντα ἀνακεφαλαιοῦσθαι τὸν νόμον ἐν αὐτῷ λέγοντα· οὐ ταῦτα ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν ἐκπορευομένων αὐτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ τοῦτο ἐνετειλάμην· ἔκαστος τῷ πλησίον ἐν τῇ καρδίᾳ μὴ μνησικακείτω, ἀπὸ μνησικακίας δὲ ἥκοντες ἐπὶ τὸ εὔχεσθαι τὴν τοῦ σωτῆρος φυλάσσομεν ἐντολὴν, λέγοντος· ἐὰν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κατά τινος, δῆλον ὅτι τοιοῦτοι ἰστάμενοι πρὸς τὸ εὔξασθαι τὰ κάλλιστα ἡδη κεκτήμεθα.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς καθ' ὑπόθεσιν εἴρηται, καὶ εἰ μηδὲν ἔτερον ἡμῖν ἐπακολουθήσει εὔχομένοις, ὅτι τὰ κάλλιστα κερδαίνομεν, τὸ καθὸ δεῖ εὔχεσθαι νενοηκότες καὶ κατορθοῦντες· σαφὲς δὲ ὅτι ὁ οὕτως εὔχόμενος ἔτι λαλῶν ἀκούσεται, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἐπακούοντος ἐνορῶν, τὸ ἴδου πάρειμι, πᾶσαν τὴν πρὸς τὴν πρόνοιαν δυσαρέστησιν, πρὶν εὔξασθαι, ἀποβεβληκώς. τοῦτο γάρ ἐστι δηλούμενον ἐκ τοῦ· ἐὰν ἀφέλης ἀπὸ σοῦ σύνδεσμον καὶ χειροτονίαν καὶ ρήμα γογγυσμοῦ, τοῦ εὐαρεστουμένου τοῖς γινομένοις ἐλευθέρου ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ γεγενημένου καὶ μὴ ἀντιχειροτονοῦντος τῷ θεῷ, ἂ βούλεται πρὸς γυμνάσιον ἡμῶν διατασσομένῳ, ἀλλὰ μηδὲ κατὰ τὸ κρυπτὸν τῶν λογισμῶν γογγύζοντος χωρὶς ἀκουστῆς ἀνθρώποις φωνῆς· ὅντινα γογγυσμὸν δίκην πονηρῶν οἰκετῶν, οὐκ ἐν φανερωτέρῳ αἵτιωμένων τὰς προστάξεις τῶν δεσποτῶν, γογγύζουσιν οἱ μὴ τολμῶντες μὲν φωνῇ καὶ ὅλῃ ψυχῇ κακολογεῖν ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι τὴν πρόνοιαν οἰονεὶ δὲ βουλόμενοι καὶ τὸν τῶν ὄλων κύριον ἐφ' οὓς δυσαρεστοῦνται λαθεῖν. καὶ οἶμαι τοῦτ' εἶναι καὶ τὸ ἐν τῷ Ἱώβ· ἐν τούτοις πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσιν οὐδὲν ἥμαρτεν Ἱώβ τοῖς χείλεσιν ἐναντίον τοῦ θεοῦ, ἐπὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ πειρασμοῦ ἀναγεγραμμένου· ἐν τούτοις πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσιν οὐδὲν ἥμαρτεν Ἱώβ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ· ὃ δὴ προστάσσων μὴ δεῖν γίνεσθαι ἐν τῷ Δευτερονομίῳ δὲ λόγος φησί· πρόσεχε μὴ ποτε γένηται ρήμα κρυπτὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἀνόμημα, λέγων· ἐγγίζει τὸ ἔτος τὸ ἔβδομον καὶ τὰ ἔξης.

ὅ τοίνυν οὕτως εὔχόμενος τοσαῦτα προωφεληθεὶς ἐπιτηδειότερος γίνεται ἀνακραθῆναι τῷ πεπληρωκότι τὴν πᾶσαν οἰκουμένην τοῦ κυρίου πνεύματι καὶ τῷ πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν πεπληρωκότι, διὰ τοῦ προφήτου λέγοντι οὕτως· οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει κύριος· ἔτι δὲ διά τε τῆς προει-

ρημένης καθαρεύσεως καὶ τῆς εὐχῆς τοῦ μέσον καὶ τῶν μὴ γινω-
σκόντων αὐτὸν ἐστηκότος λόγου θεοῦ, οὐδενὸς ἀπολειπομένου τῆς
εὐχῆς, μεθέξει, συνευχομένου πρὸς τὸν πατέρα τῷ ὑπ’ αὐτοῦ μεσι-
τευομένῳ. ἀρχιερεὺς γὰρ τῶν προσφορῶν ἡμῶν καὶ πρὸς τὸν
πατέρα παράκλητός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, εὐχόμενος ὑπὲρ τῶν
εὐχομένων καὶ συμπαρακαλῶν τοῖς παρακαλοῦσιν, οὐκ ἢν ὡς ὑπὲρ
οἰκείων εὐχόμενος τῶν μὴ δὶ αὐτοῦ συνεχέστερον εὐχομένων οὐδ’
ἄν ὡς ὑπὲρ ἥδη ἵδιων παράκλητος ἐσόμενος πρὸς τὸν θεὸν τῶν
μὴ πειθομένων ταῖς εἰς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκα-
κεῖν διδασκαλίαις. ἔλεγε γὰρ, φησὶ, παραβολὴν πρὸς τὸ δεῖν
πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν· κριτής τις ἦν ἐν τινὶ πόλει
καὶ τὰ ἔξης· καὶ ἐν τοῖς πρὸ τούτων· καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· τίς
ἔξ ὑμῶν ἔξει φίλον, καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονύκτιον καὶ
εἴπη αὐτῷ· φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους, ἐπειδὴ φίλος μου παρε-
γένετο ἔξ ὅδοῦ πρός με, καὶ οὐκ ἔχω δὲ παραθήσω αὐτῷ· καὶ μετ’
ὅλιγα· λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς διὰ τὸ εἶναι
φίλον αὐτοῦ, διά γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσων
χρήζει. τίς δὲ μὴ προτραπῇ τῶν τῷ ἀψευδεῖ στόματι πιστευόντων
Ἰησοῦ ἀόκνως εὐχεσθαι, λέγοντος· αἵτε ἴτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν·
πᾶς γὰρ ὁ αἵτῶν λαμβάνει; ἐπεὶ ὁ χρηστὸς πατὴρ τὸν ζῶντα
ἄρτον αἵτούντων ἡμῶν αὐτὸν #οὐχ ὃν βούλεται λίθον τροφὴν γε-
νέσθαι τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ ἀντικείμενος δίδωσι
τοῖς τὸ πνεῦμα τῆς νίοθεσίας εἰληφόσιν ἀπὸ τοῦ πατρός· καὶ
δίδωσιν ὁ πατὴρ τὸ ἀγαθὸν δόμα ὕων ἔξ οὐρανοῦ τοῖς
αἵτούσιν αὐτόν.

Οὐ μόνος δὲ ὁ ἀρχιερεὺς τοῖς γνησίως εὐχομένοις συνεύ-
χεται ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν οὐρανῷ χαίροντες ἄγγελοι ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῷ
μετανοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἐννέα δικαίοις, οἵ οὐ χρείαν ἔχουσι
μετανοίας, αἵ τε τῶν προκεκοιμημένων ἀγίων ψυχαί. ἄτινα δηλοῦ-
ται, Ῥαφαὴλ μὲν προσφέροντος περὶ Τωβὴτ καὶ Σάρρας λογικὴν
ἰερουργίαν τῷ θεῷ #μετὰ γὰρ τὴν εὐχὴν ἀμφοτέρων εἰσηκούσθη,
φησὶν ἡ γραφὴ, προσευχὴ ἀμφοτέρων ἐνώπιον τῆς δόξης τοῦ με-
γάλου Ῥαφαὴλ, καὶ ἀπεστάλη ἰάσασθαι τοὺς δύο· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ
Ῥαφαὴλ, φανερῶν ἔαυτοῦ ὡς ἀγγέλου τὴν κατὰ πρόσταγμα τοῦ
θεοῦ πρὸς ἀμφοτέρους οἰκονομίαν, φησί· καὶ νῦν δτε προσηγένετο
σὺ καὶ ἡ νύμφη σου Σάρρα, ἐγὼ προσήγαγον τὸ μνημόσυνον τῆς
προσευχῆς ὑμῶν ἐνώπιον τοῦ ἀγίου, καὶ μετ’ ὅλιγα· ἐγώ εἰμι
Ῥαφαὴλ, εἶς τῶν ἐπτὰ ἀγγέλων, οἵ προσαναφέρουσι %τὰς προσευχὰς
τῶν ἀγίων& καὶ εἰσπορεύονται ἐνώπιον τῆς δόξης τοῦ ἀγίου· κατὰ
τὸν λόγον γοῦν τοῦ Ῥαφαὴλ ἀγαθὸν προσευχὴ μετὰ νηστείας καὶ
ἐλεημοσύνης καὶ δικαιοσύνης Ιερεμίου δὲ, ὡς ἐν τοῖς Μακκαβαιοῖς

έπιφαινομένου, πολιά καὶ δόξῃ διαφέροντος, ώς θαυμαστήν τινα καὶ μεγαλοπρεπεστάτην εἶναι τὴν περὶ αὐτὸν ὑπεροχὴν, καὶ προτείνοντος τὴν δεξιὰν παραδιδόντος τε τῷ Ἰούδᾳ ῥομφαίαν χρυσῆν, ὃ ἐμαρτύρει ἄλλος ἄγιος προκεκοιμημένος λέγων· οὗτός ἐστιν ὁ προσευχόμενος πολλὰ περὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀγίας πόλεως, Ἱερεμίας ὁ τοῦ θεοῦ προφήτης.

καὶ γὰρ ἄτοπον, τῆς γνώσεως δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῖς ἀξίοις φανερουμένης τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἀποκαλυπτομένης, μὴ τὸ ἀνάλογον καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν νοεῖν, %τ&ότε κυρίως τῶν προπαρεσκευασμένων ἐν τῷ βίῳ τούτῳ τελειουμένων. μία δὲ κυριωτάτη τῶν ἀρετῶν κατὰ τὸν θεῖον λόγον ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη· ἦν πολλῷ μᾶλλον προσεῖναι τοῖς προκεκοιμημένοις ἀγίοις πρὸς τοὺς ἐν βίῳ ἀγωνιζομένους ἀναγκαῖον νοεῖν παρὰ τοὺς ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ τυγχάνοντας καὶ συναγωνιζομένους τοῖς ὑποδεεστέροις, οὐ μόνον ἐνταῦθα τοῦ εἰ πάσχει μέλος ἐν, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· καὶ εἰ δοξάζεται μέλος ἐν, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη τοῖς φιλαδέλφοις ἐγγινομένου· πρέπον γάρ ἐστι καὶ τῇ τῶν ἔξω τῆς παρούσης ζωῆς ἀγάπη λέγειν· ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; καὶ ταῦτα τοῦ Χριστοῦ ὁμολογοῦντος καθ' ἕκαστον τῶν ἀσθενούντων ἀγίων ἀσθενεῖν ὄμοίως καὶ ἐν φυλακῇ εἶναι καὶ γυμνιτεύειν ξενιτεύειν τε καὶ πεινᾶν καὶ διψᾶν· τίς γὰρ ἀγνοεῖ τῶν ἐντυγχανόντων τῷ εὐαγγελίῳ τῇ ἐφ' ἑαυτὸν ἀναφορᾷ τῶν συμβαινόντων τοῖς πιστεύουσι λογιζόμενον τὸν Χριστὸν ἵδια εἶναι παθήματα; εἰ δὲ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ προσελθόντες τῷ Ἰησοῦ διηκόνουν αὐτῷ, καὶ μὴ πρέπον ἐστὶν ἡμᾶς πρὸς ὀλίγον χρόνον νοεῖν γεγονέναι τὴν τῶν ἀγγέλων πρὸς τὸν Ἰησοῦν διακονίαν τῆς σωματικῆς αὐτοῦ παρὰ ἀνθρώποις ἐπιδημίας, καὶ αὐτοῦ ἔτι ἐν μέσῳ τῶν πιστευόντων οὐχ ὡς ἀνακειμένου ἀλλὰ ὡς διακονοῦντος· πόσους εἰκὸς ἀγγέλους διακονοῦντας τῷ Ἰησοῦ, βουλομένων συνάγειν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ κατὰ ἐναντίαν τοῦ ἀπὸ τῆς διασπορᾶς τούς τε φοβουμένους καὶ ἐπικαλουμένους σώζοντι, μᾶλλον τῶν ἀποστόλων συνεργεῖν τῇ αὐξήσει καὶ τῷ πληθυσμῷ τῆς ἐκκλησίας, ὡς καὶ προεστῶτάς τινας τῶν ἐκκλησιῶν ἀγγέλους λέγεσθαι παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει; οὐ γὰρ μάτην οἵ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἀναβαίνουσι καὶ καταβαίνουσι ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, δρῶμενοι τοῖς τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως πεφωτισμένοις ὀφθαλμοῖς. καὶ παρ' αὐτὸν οὖν τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς ὑπομιμνησκόμενοι ὑπὸ τοῦ εὐχομένου, ὃν δεῖται ὁ εὐχόμενος, ἢ δύνανται ὡς καθολικὴν εἰληφότες ἐντολὴν ἐπιτελοῦσι. χρηστέον δὲ εἰκόνι τινὶ τοιαύτῃ εἰς

τὸν λόγον τοῦτον πρὸς τὸ παραδέξασθαι τὸ νενοημένον ἡμῖν. παρέστω τις ίατρὸς δικαιοσύνης πεφροντικῶς εὐχομένῳ κάμνοντι περὶ τῆς ὑγείας, ἐπιστήμην ἔχων τοῦ δὲ δεῖ τρόπον θεραπεῦσαι περὶ οὗ δεῖνα ἀναφέρει τὴν εὐχὴν νοσήματος· φανερὸν δὴ ὅτι κινηθήσεται οὗτος πρὸς τὸ ίάσασθαι τὸν εὐξάμενον, τάχα οὐ μάτην ὑπολαβὼν ὅτι τοῦτ' αὐτὸν γέγονεν ἐν νῷ τοῦ θεοῦ, ἐπακούσαντος τῆς εὐχῆς τοῦ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς νόσου γενέσθαι αὐτῷ εὐξαμένου. Ἡ τῶν κεκτημένων τις τὰ τῆς τοῦ βίου χρείας ἐπὶ πλεῖον καὶ κοινωνικὸς ἀκουέτω εὐχῆς πένητος καὶ περὶ τῶν χρειῶν ἀναφέροντος ἔντευξιν τῷ θεῷ· δῆλον δὴ ὅτι καὶ οὗτος τὰ τῆς εὐχῆς ἐκπληρώσει τῷ πένητι, ὑπηρέτης γινόμενος τῆς πατρικῆς βουλῆς %το&ῦ συναγαγόντος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς τὸν παρασχεῖν δυνάμενον ἐπὶ τὸ αὐτὸν τῷ εὐχομένῳ, διὰ τὸ δεξιὸν τῆς προαιρέσεως μὴ δυνάμενον παρορᾶν τὸν δεδεημένον τῶνδε τινων.

ῶσπερ οὖν ταῦτα οὐ κατὰ συντυχίαν νομιστέον γίνεσθαι, ὅτε γίνεται, τοῦ ἡριθμηκότος πάσας τὰς τρίχας τῆς τῶν ἀγίων κεφαλῆς ἀρμονίας συναγαγόντος παρὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς τὸν ὑπηρέτην ἐσόμενον τῷ δεομένῳ τῆς εὐποιίας τῆς ἀπ' αὐτοῦ εἰσακούοντα, τῷ πιστῶς δεδεημένῳ· οὕτως ὑποληπτέον συνάγεσθαι ποτε τῶν ἐπισκοπούντων καὶ λειτουργούντων τῷ θεῷ ἀγγέλων παρουσίαν τῷδε τινὶ τῶν εὐχομένων, ἵνα συμπνεύσωσιν οἵς ὁ εὐχόμενος ἡξίωσεν. ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκάστου ἄγγελος, καὶ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μικρῶν, διὰ παντὸς βλέπων τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐνορῶν τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς τὴν θειότητα, συνεύχεται τε ἡμῖν καὶ συμπράττει ἐν οἷς δυνατόν ἐστι περὶ ὧν εὐχόμεθα.

Πρὸς δὲ τούτοις δυνάμεως πεπληρωμένους νομίζω τοὺς λόγους τῆς τῶν ἀγίων εὐχῆς, μάλιστα ὅτε προσευχόμενοι πνεύματι προσεύχονται καὶ τῷ νοΐ, φωτὶ ἐοικότι ἀνατέλλοντι ἀπὸ τῆς τοῦ εὐχομένου διανοίας καὶ προιόντι ἐκ στόματος αὐτοῦ ὑπεκλύειν δυνάμει θεοῦ τὸν ἐνιέμενον νοητὸν ἵὸν ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων τῷ ἡγεμονικῷ τῶν ἀμελούντων τοῦ εὔχεσθαι καὶ τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε ἀκολούθως ταῖς τοῦ Ἰησοῦ προτροπαῖς εἰρημένον παρὰ τῷ Παύλῳ μὴ φυλαττόντων. ὕσπερεὶ γὰρ βέλος ἀπὸ τῆς τοῦ εὐχομένου ψυχῆς τῇ γνώσει καὶ τῷ λόγῳ ἥ τῇ πίστει πρόεισιν ἀπὸ τοῦ ἀγίου, τιτρώσκον ἐπὶ καθαιρέσει καὶ καταλύσει τὰ ἔχθρὰ τῷ θεῷ πνεύματα, τοῖς τῆς ἀμαρτίας δεσμοῖς περιβαλεῖν ἡμᾶς θέλοντα.

ἀδιαλείπτως δὲ προσεύχεται, καὶ τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς Ἡ τῶν ἐντολῶν τῶν ἐπιτελουμένων εἰς εὐχῆς ἀναλαμβανομένων μέρος, ὁ συνάπτων τοῖς δέουσιν ἔργοις τὴν εὐχὴν καὶ τῇ εὐχῇ τὰς

πρεπούσας πράξεις. οὕτω γὰρ μόνως τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε ἐκδέξασθαι δυνάμεθα ὡς δυνατὸν ὃν εἰρημένον, εἰ πάντα τὸν βίον τοῦ ἄγίου μίαν συναπτομένην μεγάλην εἴποιμεν εὐχῆν· ἥσ εὐχῆς μέρος ἐστὶ καὶ ἡ συνήθως ὀνομαζομένη εὐχὴ, οὐκ ἔλαττον τοῦ τρὶς ἐκάστης ἡμέρας ἐπιτελεῖσθαι ὀφείλουσα· ὅπερ δῆλόν ἐστιν ἐκ τῶν κατὰ τὸν Δανιὴλ, τηλικούτου ἐπηρημένου αὐτῷ κινδύνου εὐχόμενον τρὶς τῆς ἡμέρας. καὶ ὁ Πέτρος δὲ ἀναβαίνων εἰς τὸ δῶμα %περ&ὶ τὴν ἐκτηνή προσεύξασθαι, ὅτε καὶ ἐώρα τὸ ἐξ οὐρανοῦ καθιέμενον σκεῦος τέτρασιν ἀρχαῖς καθιέμενον, παρίστησι τὴν μέσην τῶν τριῶν εὐχῆν, τὴν πρὸ αὐτοῦ καὶ παρὰ τοῦ Δαυΐδ λεγομένην· τὸ πρωῒ εἰσακούσῃ τῆς προσευχῆς μου, τὸ πρωῒ παραστήσομαί σοι καὶ ἐπόψιμαι· καὶ τῆς τελευταίας δηλουμένης διὰ τοῦ ἐπαρσίς τῶν χειρῶν μου θυσίᾳ ἐσπερινή. ἀλλ’ οὐδὲ τὸν τῆς νυκτὸς καιρὸν χωρὶς ταύτης τῆς εὐχῆς καθηκόντως διανύσομεν, τοῦ μὲν Δαυΐδ λέγοντος· μεσονύκτιον ἐξεγειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαιί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου, τοῦ δὲ Παύλου, ὡς ἐν ταῖς Πράξει τῶν ἀποστόλων εἰρηται, κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἅμα τῷ Σίλᾳ ἐν Φιλίπποις προσευχομένου καὶ ὑμνοῦντος τὸν θεὸν, ὥστε ἐπακροᾶσθαι αὐτῶν καὶ τοὺς δεσμίους.

Εἰ δὲ Ἰησοῦς προσεύχεται καὶ μὴ μάτην προσεύχεται, τυγχάνων ὅν αἰτεῖ διὰ τοῦ εὐχεσθαι, τάχα οὐκ ἀν αὐτὰ εἰληφὼς χωρὶς εὐχῆς, τίς ἡμῶν ἀμελῆ τοῦ εὐχεσθαι; Μάρκος μὲν γάρ φησιν ὅτι πρωῒ ἔννυχον λίαν ἀναστὰς ἐξῆλθε καὶ ἀπῆλθεν εἰς ἔρημον τόπον, κἀκεῖ προσηγένετο, ὁ δὲ Λουκᾶς· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον, ὡς ἐπαύσατο, εὗτέ τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ ἐν ἄλλοις· καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ θεοῦ· ὁ δὲ Ἰωάννης εὐχὴν αὐτοῦ ἀναγράφει λέγων· ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν εὗτε· πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὄρα· δόξασόν σου τὸν υἱὸν, ἵνα καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε· καὶ τὸ ἥδειν δὲ ὅτι πάντοτε μου ἀκούεις παρὰ τῷ αὐτῷ ἀναγεγραμμένον ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένον δηλοῦ ὅτι πάντοτε εὐχόμενος πάντοτε ἐπακούεται.

τί δὲ δεῖ καταλέγειν τοὺς διὰ τοῦ ὃν δεῖ τρόπον προσεύξασθαι μεγίστων ἐπιτετευχότας ἀπὸ θεοῦ, παρὸν ἐκάστῳ ἔαυτῷ ἀπὸ τῶν γραφῶν ἀναλέξασθαι πλείονα; Ἀννα γὰρ ὑπηρέτησε τῇ γενέσει Σαμουὴλ, τῷ Μωϋσεῖ συναριθμηθέντος, ἐπεὶ μὴ τίκτουσα πιστεύσασα προσηγάπατο πρὸς κύριον Ἐζεκίας δὲ ἐτί ἀπαίσ τυγχάνων, μαθὼν ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου τεθνήξεσθαι, προσευχάμενος εἰς τὴν τοῦ σωτῆρος γενεαλογίαν ἀνείληπται· ἥδη δὲ ὑφ' ἐν πρόσταγμα ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ Ἄμαν ἀπόλλυσθαι μέλλοντος τοῦ λαοῦ, προσευχὴ

μετὰ νηστείας Μαρδοχαίου καὶ Ἐσθήρ ἐπακουσθεῖσα πρὸς ταῖς κατὰ Μωϋσέα ἑορταῖς τὴν Μαρδοχαικὴν ἐγέννησεν εὐφροσύνης τῷ λαῷ ἡμέραν· ἀλλὰ καὶ Ἰουδὴθ ἀγίαν ἀνενεγκοῦσα προσευχὴν τοῦ Ὁλοφέρνου μετὰ θεοῦ περιγίνεται καὶ μία γυνὴ τῶν Ἐβραίων αἰσχύνην ἐποίησε τῷ οἴκῳ τοῦ Ναβουχοδονόσορ· Ἀνανίας δὲ καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαὴλ πνεῦμα δρόσου διασυρίζον, οὐκ ἔῶν ἐνεργεῖν τὴν φλόγα τοῦ πυρὸς, ἄξιοι γεγόνασιν ἐπακουσθέντες λαβεῖν· οἱ δὲ ἐν τῷ λάκκῳ Βαβυλωνίων λέοντες φιμοῦνται διὰ τὰς τοῦ Δανιὴλ προσευχάς· καὶ Ἰωνᾶς δὲ, οὐκ ἀπογνοὺς τὸ ἐπακουσθήσεσθαι ἐκ κοιλίας τοῦ καταπιόντος αὐτὸν κήτους, τὸ ἐλλιπὲς τῆς πρὸς τοὺς Νινευίτας προφητείας ἐξελθὼν τὴν τοῦ κήτους γαστέρα ἀναπληροῦ.

ὅσα δὲ καὶ ἔκαστος ἡμῶν, ἐὰν εὐχαρίστως μεμνημένος τῶν εἰς αὐτὸν εὐεργεσιῶν περὶ τούτων αἴνους ἀναπέμπειν τῷ θεῷ βούληται, ἔχει ἐκδιηγήσασθαι; ἄγονοί τε γὰρ ἐπὶ πολὺ γεγενημέναι ψυχαὶ, ἡσθημέναι τῆς στειρώσεως τῶν ἴδιων ἡγεμονικῶν καὶ τῆς ἀγονίας τοῦ νοῦ ἐσαυτῶν, ἀπὸ τοῦ ἀγίου πνεύματος διὰ ἐπιμόνου εὐχῆς κυήσασαι σωτηρίους λόγους. Θεωρημάτων ἀληθείας πεπληρωμένους, γεγεννήκασιν. ὅσοι δὲ, ἡμῶν πολλάκις μυριάδων ἀντικειμένης δυνάμεως καταστρατευομένων καὶ ἐξαφανίσαι ἀπὸ τῆς θείας ἡμᾶς πίστεως βουλομένων, πολέμιοι διελύθησαν; Θαρρησάντων ἡμῶν ὅτι οὗτοι ἐν ἄρμασιν οὗτοι δὲ ἐν ἵπποις ἀλλὰ ἡμεῖς ἐν δύνοματι κυρίου ἐπικαλούμενοι ὁρῶμεν ὅτι ἀληθῶς ψευδὴς ἵππος εἰς σωτηρίαν. ἀλλὰ καὶ τὸν ὀρχιστρατηγὸν τοῦ ἀντικειμένου ἀπατηλὸν καὶ πιθανὸν λόγον, καταπτήσσειν ποιοῦντα πολλοὺς καὶ τῶν πεπιστευκέναι νομιζομένων, ὁ τῷ πρὸς θεὸν αἴνῳ πεποιθὼς διακόπτει πολλάκις· Ἰουδὴθ γὰρ ἐρμηνεύεται αἴνεσις. ὅσοι τε πάσης φλογὸς καυστικωτέροις περιπεσόντες δυσπεριγενήτοις πολλάκις πειρασμοῖς οὐδὲν ὑπ’ αὐτῶν πεπόνθασιν ἀλλὰ πάντῃ ἀβλαβεῖς τούτους διεξεληλύθασιν, οὐδὲ τὸ τυχὸν ὀσμῆς τοῦ πολεμίου πυρὸς βλάβην ἐσχηκότες, τί δεῖ καὶ λέγειν; ἀλλὰ καὶ ἐν ὅσοις θηρίοις, καθ’ ἡμῶν ἐξηγριωμένοις, πονηροῖς πνεύμασι καὶ ἀνθρώποις ὡμοῖς παρατυχόντες ταῖς εὐχαῖς αὐτοὺς πολλάκις ἐφίμωσαν, οὐ δεδυνημένων ἐγχρίψαι τοὺς δόδόντας αὐτῶν τοῖς γεγενημένοις ἡμῶν μέλεσι τοῦ Χριστοῦ; πολλάκις γὰρ καθ’ ἔκαστον τῶν ἀγίων τὰς μύλας τῶν λεόντων συνέθλασε κύριος, καὶ ἐξουδενώθησαν ὡς ὕδωρ παραπορευόμενον. ἴσμεν δὲ πολλάκις φυγάδας προσταγμάτων θεοῦ καταποθέντας ὑπὸ τοῦ θανάτου, πρότερον κατ’ αὐτῶν ἰσχύσαντος, διὰ τὴν μετάνοιαν σωθέντας ἀπὸ τοῦ τηλικούτου κακοῦ, οὐκ ἀπεγνωκότας τὸ σώζεσθαι δύνασθαι ἥδη ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ θανάτου κεκρατημένους· κατέπιε γὰρ ὁ θάνατος ἰσχύσας, καὶ πάλιν ἀφεῖλεν

δ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου.

ταῦτα δέ μοι ἀναγκαιότατα μετὰ τὸν κατάλογον τῶν ὡφεληθέντων διὰ προσευχῆς εἰρῆσθαι νομίζω, ἀποτρέποντι τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν ποθοῦντας ἀπὸ τοῦ περὶ τῶν μικρῶν καὶ ἐπιγείων εὔχεσθαι καὶ παρακαλοῦντι ἐπὶ τὰ μυστικὰ, ὃν τύποι ἥσαν τὰ προειρημένα μοι, τοὺς ἐντυχόντας τῇδε τῇ γραφῇ. πᾶσα γὰρ ἡ περὶ τῶν προπαρατεθέντων ἡμῖν πνευματικῶν καὶ μυστικῶν εὐχὴ ἀεὶ ὑπὸ τοῦ μὴ κατὰ σάρκα στρατευομένου ἀλλὰ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦντος ἐπιτελεῖται, προκρινομένων τῶν ἀπὸ τῆς ἀναγωγῆς μετ' ἔξετάσεως παρισταμένων τῆς ἐμφανομένης κατὰ τὴν λέξιν γεγονέναι τοῖς προσευξαμένοις εὐεργεσίας. καὶ ἐν ἡμῖν γὰρ ἀσκητέον μὴ ἐγγενέσθαι ἄγονον ἢ στεῖραν, ἀκούοντι τοῦ πνευματικοῦ νόμου ὡσὶ πνευματικοῖς· ἵνα ἀποτιθέμενοι τὸ εἶναι ἄγονοι ἢ στεῖραι ἐπακουσθῶμεν ὡς "Ἄννα καὶ Ἐζεκίας, καὶ ἵνα ἀπὸ ἐπιβουλευόντων ἐχθρῶν τῶν πνευματικῶν τῆς πονηρίας ρυσθῶμεν ὡς Μαρδοχαῖος καὶ Ἐσθὴρ καὶ Ἰουδὴθ. καὶ ἐπεὶ κάμινός ἐστι σιδηρᾶ Αἴγυπτος, σύμβολον τυγχάνουσα παντὸς τοῦ περιγείου τόπου, πᾶς ὁ ἐκπεφευγὼς τὴν τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων κακίαν καὶ μὴ πεπυρωμένος ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας μηδὲ ὡς κλίβανον πλήρη πυρὸς τὴν καρδίαν ἐσχηκὼς μὴ ἔλαττον εὔχαριστείτω τῶν ἐν πυρὶ δρόσου πεπειραμένων. ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν τῷ εὔξασθαι καὶ εἰρηκέναι· μὴ παραδῷς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἔξομολογουμένην σοι ἐπακουσθεὶς καὶ μηδὲν ἀπὸ τῆς ἀσπίδος καὶ τοῦ βασιλίσκου παθὼν τῷ διὰ Χριστὸν αὐτὸν αὐτῶν ἐπιβεβηκέναι καὶ καταπατήσας λέοντα καὶ δράκοντα τῇ τε καλῇ ἔξουσίᾳ ὑπὸ Ἰησοῦ δεδομένῃ χρησάμενος τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὅφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ μηδὲν ὑπὸ τῶν τοσούτων ἀδικηθεὶς πλεῖον τοῦ Δανιὴλ εὔχαριστησάτω, ἄτε ἀπὸ φοβερωτέρων καὶ ἐπιβλαβεστέρων ρυσθεὶς θηρίων. πρὸς τούτοις ὁ πεπεισμένος, ποίου κήτους τύπος τὸ καταπεπωκὸς τὸν Ἰωνᾶν ἐτύγχανε, καὶ καταλαβὼν δὲ ὅτι ἐκείνου τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰὼβ εἰρημένου· καταράσαιτο αὐτὴν ὁ καταρώμενος τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὁ μέλλων τὸ μέγα κῆτος χειρώσασθαι, ἐάν ποτε γένηται διά τινα ἀπειθίαν ἐν τῇ τοῦ κήτους κοιλίᾳ, μετανοῶν εὐξάσθω, κάκεθεν ἐξελεύσεται· ἐξελθών τε ἐπιμένων τῷ πείθεσθαι τοῖς προστάγμασι τοῦ θεοῦ δυνήσεται κατὰ τὴν χρηστότητα τοῦ πνεύματος προφητεύσας καὶ νῦν Νινευίταις ἀπολλυμένοις πρόφασις αὐτοῖς γενέσθαι σωτηρίας, μὴ δυσαρεστούμενος τῇ χρηστότητι τοῦ θεοῦ μηδὲ ζητῶν ἐπιμένειν αὐτὸν πρὸς τοὺς μετανοοῦντας τῇ ἀποτομίᾳ.

ὅπερ δὲ μέγιστον πεποιηκέναι λέγεται Σαμουὴλ διὰ προσευχῆς, τοῦτο πνευματικῶς δυνατόν ἐστιν ἔκαστον τῶν ἀνακειμένων

γνησίως τῷ θεῷ καὶ νῦν ἐπιτελεῖν, ἄξιον τοῦ ἐπακούεσθαι γεγενημένον. γέγραπται γάρ· καί γε νῦν στῆτε %καὶ ὕδετ&ε τὸ ρήμα τὸ μέγα τοῦτο, δὲ δὲ κύριος ποιεῖ κατ' ὄφθαλμοὺς ὑμῶν. οὐχὶ θερισμὸς πυροῦ σήμερον; ἐπικαλέσομαι κύριον, καὶ δώσει φωνὰς καὶ ὑετόν· εἶτα μετ' ὀλίγα· καὶ ἐπεκαλέσατο, φησὶ Σαμουὴλ πρὸς κύριον, καὶ ἔδωκε κύριος φωνὰς καὶ ὑετὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. παντὶ γὰρ ἀγίῳ καὶ τῷ Ἰησοῦ γνησίως μαθητεύοντι ὑπὸ τοῦ κυρίου λέγεται· ἐπάρατε τοὺς ὄφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἥδη. ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον. ἐν τῷ καιρῷ δὴ τούτῳ τοῦ θερισμοῦ μέγα ρήμα δὲ κύριος ποιεῖ κατ' ὄφθαλμοὺς τῶν ἀκουόντων τοὺς προφήτας· ἐπικαλεσαμένου γὰρ τοῦ κεκοσμημένου τῷ ἀγίῳ πνεύματι πρὸς τὸν κύριον, δίδωσιν δὲ θεὸς οὐρανόθεν φωνὰς καὶ τὸν ποτίζοντα τὴν ψυχὴν ὑετὸν, ἵνα δὲ πρότερον ἐν τῇ κακίᾳ ὃν φοβηθῆ σφόδρα τὸν κύριον καὶ τὸν ὑπηρέτην τῆς εὔεργεσίας τοῦ θεοῦ, αἰδέσιμον καὶ σεβάσμιον δι' ὃν ἐπακούεται πεφανερωμένον. καὶ Ἡλίας δὲ τρισὶν ἔτεσι καὶ ἔξ μησὶ κεκλεισμένον τοῖς ἀσεβέσι τὸν οὐρανὸν θείῳ λόγῳ ἀνοίγει ὑστερον· ὅπερ παντὶ τῷ κατορθοῦται ἀεὶ, διὰ τῆς εὐχῆς λαμβάνοντι τὸν ὑετὸν τῆς ψυχῆς, τῶν διὰ τὴν ἀμαρτίαν πρότερον αὐτοῦ ἐστερημένων.

Τούτων δὲ ἡμῖν ἔρμηνευθέντων εἰς τὰς διὰ τῶν προσευχῶν γεγενημένας τοῖς ἀγίοις εὔεργεσίας, κατανοήσωμεν τὸ αἵτεῖτε τὰ μεγάλα, καὶ τὰ μικρὰ ὑμῖν προστεθήσεται· καὶ αἵτεῖτε τὰ ἐπουράνια, καὶ τὰ ἐπίγεια ὑμῖν προστεθήσεται. πάντα γε τὰ συμβολικὰ καὶ τυπικὰ συγκρίσει τῶν ἀληθινῶν καὶ νοητῶν μικρά ἔστι καὶ ἐπίγεια· καὶ εἰκὸς ὅτι δὲ θεῖος ἡμᾶς λόγος προκαλούμενος ἐπὶ τὸ μιμεῖσθαι τὰς τῶν ἀγίων εὐχὰς, ἵν' αἵτιμεν αὐτὰς κατὰ τὸ ἀληθὲς ὃν ἔκεινοι ἐπετέλουν τυπικῶν, φησὶ τὰ ἐπουράνια καὶ μεγάλα, δεδηλωμένα διὰ τῶν περὶ ἐπιγείων καὶ μικρῶν πραγμάτων, λέγων· ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ εἶναι βουλόμενοι διὰ τῶν προσευχῶν αἵτησατε %τὰ ἐπουράνια καὶ μεγάλα, ἵν' αὐτῶν τυχόντες ὡς ἐπουρανίων βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσητε καὶ ὡς μεγάλων τῶν μεγίστων ἀγαθῶν ἀπολαύσητε, τὰ δὲ ἐπίγεια καὶ μικρὰ, ὃν διὰ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας χρήζετε, μέτρω τοῦ δέοντος ἐπιχορηγήσῃ ὑμῖν δὲ πατήρ.

ἐπεὶ δὲ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ τέσσαρα ὀνόματα κατὰ τεσσάρων πραγμάτων, γειτνιώντων τῷ περὶ τῆς εὐχῆς λόγῳ, ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Τιμόθεον εἴρηται, χρήσιμον ἔσται παραθέμενον αὐτοῦ τὴν λέξιν ἴδειν %ε&i ̄ ἔκαστον τῶν τεσσάρων, κυρίως ἀν νοούμενον, ἐκλάβοιμεν καλῶς. λέγει δὲ οὕτως· παρακαλῶ οὖν πρῶτον πάντων ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχὰς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων

καὶ τὰ ἔξῆς. ἡγοῦμαι τοίνυν δέησιν μὲν εἶναι τὴν ἐλλείποντός τινι μεθ' ἵκεσίας περὶ τοῦ ἐκείνου τυχεῖν ἀναπεμπομένην εὐχὴν, τὴν δὲ προσευχὴν τὴν μετὰ δοξολογίας περὶ μειζόνων μεγαλοφυέστερον ἀναπεμπομένην ὑπό του, ἔντευξιν δὲ τὴν ὑπὸ παρρήσιαν τινὰ πλείονα ἔχοντος περὶ τινῶν ἀξίωσιν πρὸς θεὸν, εὐχαριστίαν δὲ τὴν ἐπὶ τῷ τετευχέναι ἀγαθῶν ἀπὸ θεοῦ μετ' εὐχῶν ἀνθομολόγησιν, ἀντειλημμένου τοῦ ἀνθομολογουμένου τοῦ μεγέθους ἢ τῷ εὐεργετηθέντι μεγέθους φαινομένου τῆς εἰς αὐτὸν γεγενημένης εὐεργεσίας.

παραδείγματα δὲ τοῦ μὲν πρώτου ὁ Γαβριὴλ πρὸς τὸν Ζαχαρίαν, περὶ τῆς γενέσεως Ἰωάννου ὡς εἰκὸς εὐξάμενον, λόγος οὕτως ἔχων· μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἢ δέησίς σου, καὶ ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβετ γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην, καὶ τὰ ἐν τῇ Ἐξόδῳ ἐπὶ τῇ μοσχοποιίᾳ ἀναγεγραμμένα τὸν τρόπον τοῦτον· καὶ ἐδεήθη Μωϋσῆς κατέναντι κυρίου τοῦ θεοῦ καὶ εὗπεν· ἵνα τί θυμοῦ ὄργῃ, κύριε, εἰς τὸν λαόν σου, οὓς ἔξηγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτου ἐν ἴσχυί μεγάλῃ; καὶ ἐν Δευτερονομίῳ· καὶ ἐδεήθην ἔναντι κυρίου δεύτερον καθάπερ καὶ τὸ πρότερον τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας #ἄρτον οὐκ ἔφαγον καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιον\$ περὶ πασῶν τῶν ἀμαρτιῶν ὑμῶν ὃν ἡμάρτετε,

καὶ ἐν τῇ Ἐσθήρ· Μαρδοχαῖος ἐδεήθη τοῦ θεοῦ, μνημονεύων πάντα τὰ ἔργα τοῦ κυρίου, καὶ εὗπε· κύριε κύριε βασιλεὺς παντοκράτορ,
καὶ αὐτὴ ἡ Ἐσθήρ ἐδεῖτο κυρίου τοῦ θεοῦ Ἰσραὴλ καὶ εὗπε· κύριε,
ὅ βασιλεὺς ἡμῶν.

τοῦ δὲ δευτέρου ἐν τῷ Δανιήλ· καὶ συστὰς Ἀζαρίας προσηύξατο οὕτως καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐν μέσῳ πυρὸς εὗπε,
καὶ ἐν τῷ Τωβῆτ· καὶ προσηυξάμην μετ' ὀδύνης λέγων· δίκαιος εἼ, κύριε, καὶ πάντα τὰ ἔργα σου, πᾶσαι αἱ ὁδοί σου ἐλεημοσύνη καὶ ἀλήθεια, καὶ κρίσιν ἀληθινὴν καὶ δικαίαν σὺ κρίνεις εἰς τὸν αἰῶνα.
ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν ἐν τῷ Δανιὴλ ῥήτον ὠβέλισαν, ὡς μὴ κείμενον ἐν τῷ Ἐβραικῷ, τῇ δὲ τοῦ Τωβῆτ βίβλῳ ἀντιλέγουσιν οἱ ἐκ περιτομῆς, ὡς μὴ ἐνδιαθήκω, παραθήσομαι ἐκ τῆς πρώτης τῶν Βασιλειῶν τὸ τῆς Ἀννης· καὶ προσηύξατο πρὸς κύριον καὶ κλαυθμῷ ἔκλαυσε.
καὶ ηὔξατο εὐχὴν καὶ εὗπε· κύριε τῶν δυνάμεων, ἐὰν ἐφοράσει ἐπίδης ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης σου καὶ τὰ ἔξῆς, καὶ ἐν τῷ Ἀββακούμ· προσευχὴ Ἀββακούμ τοῦ προφήτου μετὰ ὧδῆς. κύριε, εἰσακήκοα τὴν φωνὴν σου καὶ ἐφοβήθην· κύριε, κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἔξεστην· ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ, ἐν τῷ ἐγγίζειν τὰ ἔτη ἐπιγνωσθήσῃ. σφόδρα δὲ αὕτη ἐμφαίνει τὸ κατὰ τὸν ὄρον τῆς προσευχῆς, ὅτι μετὰ δοξολογίας τῷ προσευχομένῳ ἀναπέμπεται. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Ἰωνᾶ προσηύξατο Ἰωνᾶς πρὸς κύριον τὸν θεὸν αὐτοῦ ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ κήτους καὶ εὗπεν· ἐβόησα ἐν θλίψει μου

πρὸς κύριον τὸν θεόν μου, καὶ εἰσήκουσέ μου· ἐκ κοιλίας ἄδου κραυγῆς μου ἥκουσας φωνῆς μου· ἀπέρριψάς με εἰς βάθη καρδίας θαλάσσης, καὶ ποταμοὶ ἐκύκλωσάν με.

τοῦ δὲ τρίτου παρὰ τῷ ἀποστόλῳ, εὐλόγως τὴν μὲν προσευχὴν ἐφ' ἡμῶν τάττοντι τὴν δὲ ἔντευξιν ἐπὶ τοῦ πνεύματος, ὡς κρείττονος ὄντος καὶ παρόρθησίαν ἔχοντος πρὸς τὸν, ὃ ἐντυγχάνει· τὸ γὰρ τί προσευξώμεθα, φησὶ, καθὸ δεῖ οὐκ οἴδαμεν, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ πνεῦμα στεναγμοῖς ἀλαλήτοις ὑπερεντυγχάνει τῷ θεῷ. ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας οἶδε τί τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ὅτι κατὰ θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἀγίων ὑπερεντυγχάνει γὰρ καὶ ἐντυγχάνει τὸ πνεῦμα, ἡμεῖς δὲ προσευχόμεθα. ἔντευξις δέ μοι εἶναι δοκεῖ καὶ τὸ ὑπὸ Ἰησοῦ εἰρημένον περὶ τοῦ στῆναι τὸν ἥλιον κατὰ Γαβαώθ· τότε ἐλάλησεν Ἰησοῦς πρὸς κύριον, ἦ ημέρᾳ παρέδωκεν ὁ θεὸς τὸν Ἀμορραϊὸν ὑποχείριον Ἰσραὴλ, ἣνίκα συνέτριβεν αὐτοὺς ἐν Γαβαὼθ, καὶ συνετρίβησαν ἀπὸ προσώπου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. καὶ εὗπεν ὁ Ἰησοῦς· στήτω ὁ ἥλιος κατὰ Γαβαὼθ, καὶ ἡ σελήνη κατὰ φάραγγα Ἐλώμ· καὶ ἐν τοῖς Κριταῖς ὁ Σαμψὼν ἥγοῦμαι ὅτι ἐντυγχάνων εὗπε· συναποθανέτω ἡ ψυχὴ μου μετὰ τῶν ἀλλοφύλων, ὅτε ἔκλινεν ἐν ἵσχυi, καὶ ἔπεσεν ὁ οἴκος ἐπὶ τοὺς σατράπας καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαὸν τὸν ἐν αὐτῷ. εἰ καὶ μὴ κεῖται δὲ ὅτι ἐντευχήκασιν ἀλλ’ ὅτι εἰρήκασιν ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ Σαμψὼν, ὁ λόγος αὐτῶν ἔοικεν εἶναι ἐντευξις· ἥτις ἐτέρα παρὰ τὴν προσευχὴν, εἰ κυρίως ἀκούοιμεν τῶν ὀνομάτων, εἶναι ήμīν νομίζεται. εὐχαριστίας δὲ παράδειγμα ἡ τοῦ κυρίου ἡμῶν φωνὴ, λέγοντος· ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· τὸ γὰρ ἐξομολογοῦμαι ἵσον ἐστὶ τῷ εὐχαριστῷ.

δέησιν μὲν οὖν καὶ ἔντευξιν καὶ εὐχαριστίαν οὐκ ἄτοπον καὶ ἀνθρώποις %άγιοι&ς προσενεγκεῖν· ἀλλὰ τὰ μὲν δύο #λέγω δὴ ἔντευξιν καὶ εὐχαριστίαν\$ οὐ μόνον ἄγιοις ἀλλὰ δὴ καὶ %άλλοι&ς ἀνθρώποις, τὴν δὲ δέησιν μόνον ἄγιοις, εἴ τις εὑρεθείη Παῦλος ἦ Πέτρος, ἵνα ὡφελήσωσιν ἡμᾶς, ἀξίους ποιοῦντες τοῦ τυχεῖν τῆς δεδομένης αὐτοῖς ἐξουσίας πρὸς τὸ ἀμαρτήματα ἀφιέναι· εἰ μὴ ἄρα, κὰν μὴ ἄγιος τις ἦ, ἀδικήσωμεν δὲ αὐτὸν, δέδοται συναισθηθέντας τῆς εἰς αὐτὸν ἀμαρτίας τὸ δεηθῆναι καὶ τοῦ τοιούτου, ἵν' ήμīν ἡδικηκόσι συγγνώμην ἀπονείμῃ. εἰ δὲ ἀνθρώποις ἄγιοις ταῦτα προσενεκτέον, πόσω πλέον τῷ Χριστῷ εὐχαριστητέον, τοσαῦτα ἡμᾶς βουλήσει τοῦ πατρὸς εὐεργετήσαντι; ἀλλὰ καὶ ἐντευκτέον αὐτῷ ὡς ὁ εἰπὼν Στέφανος· κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν ταύτην· μιμούμενοί τε τὸν πατέρα τοῦ σεληνιαζομένου ἐροῦμεν· δέομαι, κύριε, ἐλέησον ἦ τὸν υἱὸν ἦ ἐμὲ αὐτὸν ἦ ὃν

δή ποτε.

Ἐὰν δὲ ἀκούωμεν ὅ τι ποτέ ἐστι προσευχὴ, μή ποτε οὐδενὶ τῶν γεννητῶν προσευκτέον ἐστὶν οὐδὲ αὐτῷ τῷ Χριστῷ ἀλλὰ μόνῳ τῷ θεῷ τῶν ὅλων καὶ πατρὶ, ὃ καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν προσηγέτο, ὡς προπαρεθέμεθα, καὶ διδάσκει ἡμᾶς προσεύχεσθαι. ἀκούσας γάρ· δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι οὐ διδάσκει αὐτῷ προσεύχεσθαι ἀλλὰ τῷ πατρὶ, λέγοντας· πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἔξης. εἰ γὰρ ἔτερος, ὡς ἐν ἄλλοις δείκνυται, κατ’ οὐσίαν καὶ ὑποκείμενόν ἐστιν ὁ νίὸς τοῦ πατρὸς, ἦτοι προσευκτέον τῷ υἱῷ καὶ οὐ τῷ πατρὶ ἢ ἀμφοτέροις ἢ τῷ πατρὶ μόνῳ. τὸ μὲν οὖν τῷ υἱῷ καὶ οὐ τῷ πατρὶ πᾶς ὀστισοῦν δμολογήσει εἶναι ἀτοπώτατον καὶ παρὰ τὴν ἐνάργειαν λεχθησόμενον ἄν· εἰ δὲ ἀμφοτέροις, δῆλον ὅτι κὰν ἀξιώσεις προσενέγκοιμεν πληθυντικῶς, παράσχεσθε καὶ εὐεργετήσατε καὶ ἐπιχορηγήσατε καὶ σώσατε, καὶ εἴ τι τούτων δμοιον, διὰ τῶν προσευχῶν λέγοντες· ὅπερ καὶ αὐτόθεν ἀπεμφαῖνον, οὐδὲ ἐν ταῖς γραφαῖς ἔχει τις δεῖξαι κείμενον ὑπό τινων λεγόμενον. λείπεται τοίνυν προσεύχεσθαι μόνῳ τῷ θεῷ τῷ τῶν ὅλων πατρὶ, ἀλλὰ μὴ χωρὶς τοῦ ἀρχιερέως, ὅστις μεθ’ ὁρκωμοσίας κατεστάθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς κατὰ τὸ ὕμοσε, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· σὺ ιερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. εὐχαριστοῦντες οὖν οἵ ἄγιοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ἔαυτῶν τῷ θεῷ διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ χάριτας δμολογοῦσιν αὐτῷ. ὕσπερ δὲ τὸν ἀκριβοῦντα τὸ προσεύχεσθαι οὐ χρὴ τῷ εὐχομένῳ προσεύχεσθαι ἀλλὰ τῷ ὃν ἐδίδαξεν ἐπὶ τῶν εὐχῶν καλεῖν πατρὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς, οὕτως οὐ χωρὶς αὐτοῦ προσευχήν τινα προσενεκτέον τῷ πατρὶ, ὡς αὐτὸς τοῦτο παραδείκνυσι σαφῶς οὕτω λέγων· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἄν τι αἰτήσητε τὸν πατέρα μου, δώσει ὑμῖν ἐν τῷ ὀνόματί μου. ἔως ἄρτι οὐκ ἥτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, καὶ λήψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ἥ πεπληρωμένη. οὐ γὰρ εἶπεν· αἰτεῖτε με οὐδὲ αἰτεῖτε τὸν πατέρα ἀπλῶς ἀλλά· ἔάν τι αἰτήσητε τὸν πατέρα, δώσει ὑμῖν ἐν τῷ ὀνόματί μου. ἔως γὰρ ἐδίδαξε ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, οὐδεὶς ἥτήκει τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ· καὶ ἀληθὲς ἦν ὑπὸ Ἰησοῦ λεγόμενον τὸ ἔως ἄρτι οὐκ ἥτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἀληθὲς δὲ καὶ τὸ αἰτεῖτε, καὶ λήψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ἥ πεπληρωμένη. ἔὰν δέ τις, οἰόμενος δεῖν αὐτῷ τῷ Χριστῷ προσεύχεσθαι, συγχεόμενος ἀπὸ τοῦ ἐκ τοῦ προσκυνεῖν σημαινομένου προσάγῃ ὑμῖν τὸ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεοῦ, δμολογουμένως ἐν τῷ Δευτερονομίῳ περὶ Χριστοῦ εἰρημένον, λεκτέον πρὸς αὐτὸν ὅτι καὶ ἡ ἐκκλησία Ἱερουσαλὴμ παρὰ τοῦ προφήτου ὀνομαζομένη προσκυνεῖσθαι ὑπὸ βασιλέων καὶ ἀρχουσῶν, γινομένων τιθη-

νῶν αὐτῆς καὶ τροφῶν, λέγεται διὰ τούτων· ἵδοὺ αἴρω εἰς τὰ
ἔθνη τὴν χεῖρά μου, καὶ εἰς τὰς νήσους ἀρῷ σύσημόν μου· καὶ
ἄξουσι τοὺς νίούς σου ἐν κόλπῳ, τὰς δὲ θυγατέρας σου ἐπὶ τῶν
ῶμων ἀροῦσι· καὶ ἔσονται βασιλεῖς τιθηνοί σου, αἱ δὲ ἄρχουσαι αὐ-
τῶν τροφοί σου· ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς προσκυνήσουσί %οσο&i, καὶ
τὸν χοῦν τῶν ποδῶν σου λείξουσι· καὶ γνώσῃ ὅτι ἐγὼ κύριος καὶ
οὐκ αἰσχυνθήσῃ.

πᾶς δὲ οὐκ ἔστι κατὰ τὸν εἰπόντα· τί με λέγεις ἀγαθόν;
οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἶς ὁ θεὸς, ὁ πατὴρ εἰπεῖν ἄν· τί ἐμοὶ προ-
εύχῃ; μόνω τῷ πατρὶ προσεύχεσθαι χρὴ, ὥς καὶ προσεύχομαι· ὅπερ
διὰ τῶν ἀγίων γραφῶν μανθάνετε. ἀρχιερεῖ γάρ τῷ ὑπὲρ ὑμῶν
κατασταθέντι ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ παρακλήτῳ ἀπὸ τοῦ πατρὸς
εἶναι λαβόντι εὔχεσθαι ὑμᾶς οὐ δεῖ ἀλλὰ δι’ ἀρχιερέως καὶ παρα-
κλήτου, δυναμένου συμπαθεῖν ταῖς ἀσθενείαις ὑμῶν, πεπειρα-
μένου κατὰ πάντα δομοίως ὑμῖν, ἀλλὰ διὰ τὸν δωρησάμενόν μοι
πατέρα πεπειρασμένου χωρὶς ἀμαρτίας. μάθετε οὖν, διηγην δωρεὰν
ἀπὸ τοῦ πατρός μου εἰλήφατε, διὰ τῆς ἐν ἐμοὶ ἀναγεννήσεως τὸ
τῆς υἱοθεσίας πνεῦμα ἀπειληφότες, ἵνα χρηματίσητε υἱοὶ θεοῦ
ἀδελφοὶ δὲ ἐμοῦ. ἀνέγνωτε γάρ τὴν διὰ τοῦ Δαυΐδ ὑπ’ ἐμοῦ εἰρη-
μένην περὶ ὑμῶν πρὸς τὸν πατέρα φωνήν· ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά
σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε. ἀδελφῷ δὲ
προσεύχεσθαι τοὺς κατηξιωμένους ἐνὸς αὐτῶν πατρὸς οὐκ ἔστιν
εὐλογον· μόνω γὰρ τῷ πατρὶ μετ’ ἐμοῦ καὶ δι’ ἐμοῦ ἀναπεμπτέον
ἔστιν ὑμῖν προσευχήν.

Ταῦτ’ οὖν λέγοντος ἀκούοντες Ἰησοῦν τῷ θεῷ δι’ αὐτοῦ
εὐχώμεθα, τὸ αὐτὸ λέγοντες πάντες μηδὲ περὶ τοῦ τρόπου τῆς εὐχῆς
σχιζόμενοι. ἢ οὐχὶ σχιζόμεθα, ἐὰν οἱ μὲν τῷ πατρὶ οἱ δὲ τῷ υἱῷ
εὐχώμεθα, ἴδιωτικὴν ἀμαρτίαν κατὰ πολλὴν ἀκεραιότητα διὰ τὸ
ἀβασάνιστον καὶ ἀνεξέταστον ἀμαρτανόντων τῶν προσευχομένων
τῷ υἱῷ, εἴτε μετὰ τοῦ πατρὸς εἴτε χωρὶς τοῦ πατρός; προσευχώ-
μεθα τοίνυν ὡς θεῷ ἐντυγχάνωμεν δὲ ὡς πατρὶ δεώμεθα δὲ ὡς
κυρίου εὐχαριστῶμεν δὲ ὡς θεῷ καὶ πατρὶ καὶ κυρίῳ, οὐ πάντως
δούλου ὄντι κυρίῳ· δὲ γὰρ πατὴρ εὐλόγως ἀν νομισθείη τοῦ υἱοῦ
καὶ κύριος καὶ τῶν δι’ αὐτὸν γενομένων υἱῶν κύριος· ὕσπερ δὲ
οὐκ ἔστι θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζῶντων, οὕτως οὐκ ἔστι κύριος ἀγε-
νῶν δούλων ἀλλὰ τῶν κατὰ μὲν τὰς ἀρχὰς φόβῳ διὰ τὴν νηπιό-
τητα ἐξευγενιζομένων μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ τὴν ἀγάπην μακαριωτέραν
τῆς ἐν φόβῳ δουλείαν δουλευόντων· εἰσὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ ψυχῇ μόνω
τῷ καρδίας βλέποντι χαρακτῆρες φανεροὶ δούλων θεοῦ καὶ υἱῶν
αὐτοῦ.

πᾶς τοιγαροῦν ὁ τὰ ἐπίγεια καὶ μικρὰ αἰτῶν ἀπὸ τοῦ

θεοῦ παρακούει τοῦ ἐντειλαμένου ἐπουράνια καὶ μεγάλα αἴτεῖν ἀπὸ τοῦ μηδὲν ἐπίγειον μηδὲ μικρὸν χαρίζεσθαι ἐπισταμένου θεοῦ. ἔὰν δέ τις ἀνθυποφέρη τὰ κατὰ τὸ σωματικὸν ἐκ προσευχῆς τοῖς ἀγίοις δωρηθέντα ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ εὐαγγελίου φωνὴν, διδάσκοντος τὰ ἐπίγεια ἡμῖν προστίθεσθαι καὶ τὰ μικρὰ, ἀπαντητέον πρὸς αὐτὸν ὅτι, ὥσπερ οὐ λεκτέον, δωρουμένου τινὸς ἡμῖν ὅ τι δή ποτε σῶμα, ὅτι ὁ δεῖνα τὴν σκιὰν ἡμῖν τοῦ σώματος ἐδωρήσατο #οὐ γὰρ προθέμενος δύο τινὰ χαρίσασθαι, σῶμα καὶ σκιὰν, δέδωκε τὸ σῶμα, ἀλλ' ἡ πρόθεσις τοῦ διδόντος ἐστὶ διδόναι σῶμα, ἐπακολουθεῖ δὲ τῇ δόσει τοῦ σώματος καὶ τὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ ἡμᾶς λαβεῖν\$, οὕτως, εἰ μεγαλοφυεστέρῳ γενομένῳ ἡμῶν τῷ νῷ κατανοήσαιμεν τὰς προηγουμένως ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἡμῖν διδομένας δωρεὰς, οἵκειότατα ἐροῦμεν παρακολουθήματα τῶν μεγάλων καὶ ἐπουρανίων πνευματικῶν χαρισμάτων εἶναι τὰ σωματικὰ, ἐκάστῳ διδόμενα τῶν ἀγίων πρὸς τὸ συμφέρον ἡ κατ' ἀναλογίαν τῆς πίστεως ἡ καθὼς βούλεται ὁ διδούς· βούλεται δὲ σοφῶς, εἰ καὶ ἡμεῖς μὴ δυνάμεθα ἐκάστῳ τῶν διδομένων αἰτίαν καὶ λόγον ἄξιον τοῦ διδόντος εἰπεῖν.

μᾶλλον οὖν κεκαρποφορήκει ἀπό τινος στειρώσεως μεταβαλοῦσα ἡ τῆς "Αννης ψυχὴ ἥπερ τὸ σῶμα, κυῆσαν τὸν Σαμουήλ· καὶ μᾶλλον ὁ Ἐζεκίας θεῖα γεγεννήκει τέκνα νοῦ ἥπερ σώματος, ἐκ τοῦ σωματικοῦ σπέρματος αὐτῶν γεγεννημένων· ἐπὶ πλειόν τε ἀπὸ νοητῶν ἐπιβουλῶν ρύσθεντες ἐτύγχανον Ἐσθὴρ καὶ Μαρδοχαῖος καὶ ὁ λαὸς ἥπερ ἀπὸ τοῦ Ἀμὰν καὶ τῶν συμπνεόντων τοῦ διαφθεῖραι τὴν ψυχὴν αὐτῆς θέλοντος ἄρχοντος τὴν δύναμιν διακεκόφει ἡ ἐκείνου τοῦ Ὄλοφέρνου. τίς δ' οὐκ ἀν δόμολογήσαι τῷ Ἀνανίᾳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ τὴν νοητὴν εὐλογίαν φθάνουσαν ἐπὶ πάντας τοὺς ἀγίους, εἰρημένην ὑπὸ τοῦ Ἰσαὰκ τῷ Ἱακὼβ, τήν· δῷσι ὁ θεὸς ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ, ἐπὶ πλειόν ἐγγεγονέναι ἥπερ τὴν σωματικὴν δρόσον, τὴν φλόγα νικῶσαν τοῦ Ναβουχοδονόσορ; μᾶλλον δὲ πεφίμωντο τῷ προφήτῃ Δανιὴλ οἱ ἀόρατοι λέοντες, οὐδὲν ἐνεργῆσαι δυνάμενοι κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἥπερ οἱ αἰσθητοὶ, περὶ ὧν πάντες οἱ ἐντυγχάνοντες αὐτῇ τῇ γραφῇ ἐξειλήφαμεν. τίς δ' οὕτως ἐκπεφεύγει τοῦ κεχειρωμένου ὑπὸ τῷ Ἰησοῦ τῷ σωτῆρι ἡμῶν κήτους τὴν γαστέρα, πάντα τὸν φυγάδα τοῦ θεοῦ καταπίνοντος, ὡς Ἰωνᾶς χωρητικὸς γινόμενος ὡς ἄγιος ἀγίου πνεύματος; Οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰ μὲν πᾶσιν δόμοίως τοῖς λαμβάνουσιν, ἵν' οὕτως εἴπω, τὰ ποιητικὰ τῶν τοιούτων σκιῶν σώματα ἡ δόμοία οὐ δίδοται σκιὰ, τισὶ δ' δόμοίως δίδοται σκιά. τοῦτο γὰρ τοῖς θεωροῦσι τὰ γνωμονικὰ προβλήματα καὶ τὸν τῶν σκιῶν πρὸς τὸ φωτίζον σῶμα λόγον σαφῶς παρίσταται συμβαῖνον καὶ κατὰ τὰ σώματα· τισὶ γοῦν ἄσκιοί εἰσιν οἱ γνώμονες καιρῷ τινι, ἐτέροις δὲ,

ἴν' οὗτως εἴπω, βραχύσκιοι καὶ ἑτέροις παρ' ἑτέρους μακροσκιώτεροι. οὐ μέγα τοίνυν εἰ, τῆς προθέσεως τοῦ δωρουμένου τὰ προηγούμενα χαριζομένης κατά τινας ἀναλογίας ἀπορρήτους καὶ μυστικὰς ἄρμοζόντως τοῖς λαμβάνουσι καὶ τοῖς χρόνοις, ὅτε δίδοται τὰ προηγούμενα, ὅτε μὲν οὐδὲ ὅλως αἱ σκιαὶ τοῖς λαμβάνουσιν ἔπονται ὅτε δὲ οὐ πάντων ἀλλὰ ὀλίγων ὅτε δὲ ἐλάττους συγκρίσει ἑτέρων, μειζόνων ἄλλοις ἐπακολουθουσῶν. ὥσπερ οὖν τὸν ζητοῦντα τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας οὕτε παροῦσα οὕτε ἀποῦσα ἡ τῶν σωμάτων σκιὰ εὐφραίνει ἢ λυπεῖ, ἔχοντα τὸ ἀναγκαιότατον, ἐπὰν πεφωτισμένος ἦτοι ἐστερημένος ἢ τῆς σκιᾶς ἢ πλεῖον ἢ ἔλαττον ἔχῃ τῆς σκιᾶς· οὗτως ἂν παρῇ ἡμῖν τὰ πνευματικὰ καὶ φωτιζώμεθα ὑπὸ τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν παντελῆ κτῆσιν τῶν ἀληθινῶν ἀγαθῶν, οὐ μικρολογήσομεν περὶ εὐτελοῦς πράγματος τοῦ κατὰ τὴν σκιάν. πάντα γὰρ τὰ ὑλικὰ καὶ τὰ σωματικὰ, ὅποιά ποτε ἂν τυγχάνῃ, σκιᾶς ἀμενηνοῦ καὶ ἀδρανοῦς ἔχει λόγον, οὐδαμῶς δυνάμενα παραβάλλεσθαι πρὸς τὰς σωτηρίους τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων καὶ ἀγίας δωρεάς. ποία γὰρ σύγκρισις σωματικοῦ πλούτου πρὸς τὸν ἐν παντὶ λόγῳ πλοῦτον καὶ πάσῃ σοφίᾳ; τίς δ' ἂν μὴ μαινόμενος παραβάλοι ὑγείαν σαρκῶν καὶ ὀστέων πρὸς ὑγιαίνοντα νοῦν καὶ ἐρρωμένην ψυχὴν καὶ συμμέτρους λογισμούς; ἄτινα πάντα λόγῳ ῥυθμιζόμενα θεοῦ εὐτελῆ τινα ἀμυχὴν, καὶ εἴ τι ἀμυχῆς βραχύτερον νομίζομεν, ποιεῖ τὰ σωματικὰ παθήματα. ὁ δὲ κατανοήσας τί ποτ' ἢ τὸ κάλλος τῆς νύμφης, ἷς ὁ νυμφίος λόγος ὃν θεοῦ ἐρᾷ, ψυχῆς τυγχανούσης ἀνθούσης ὑπερουρανίω καὶ ὑπερκοσμίω κάλλει, αἰδεσθήσεται καν τῷ αὐτῷ ὀνόματι τοῦ κάλλους τιμῆσαι σωματικὸν κάλλος γυναικὸς ἢ παιδὸς ἢ ἀνδρός· τὸ γὰρ κυρίως κάλλος σὰρξ οὐ χωρεῖ, πᾶσα τυγχάνουσα αἰσχος. πᾶσα γὰρ σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ ἡ δόξα αὐτῆς, ἷτις ἐστὶν ἐμφαινομένη τῷ λεγομένῳ κάλλει γυναικῶν καὶ παιδίων, ἄνθει κατὰ τὸν προφητικὸν παραβέβληται λόγον, λέγοντα· πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα αὐτῆς ὡς ἄνθος χόρτου. ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσε· τὸ δὲ ῥῆμα τοῦ κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα. ἀλλὰ καὶ εὐγένειαν τίς ἔτι κυρίως ὀνομάσει τὴν τετριμμένην λέγεσθαι παρὰ ἀνθρώποις, νοήσας εὐγένειαν υἱῶν θεοῦ; βασιλείαν δὲ Χριστοῦ ἀσάλευτον θεωρήσας ὁ νοῦς πῶς οὐ καταφρονήσει ὡς οὐδενὸς λόγου ἀξίας πάσης τῆς ἐπὶ γῆς βασιλείας; στρατιάν τε ἀγγέλων καὶ ἀρχιστρατήγους ἐν αὐτοῖς δυνάμεων κυρίου ἀρχαγγέλους τε καὶ θρόνους καὶ κυριότητας καὶ ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ὑπερουρανίους, ὡς χωρεῖ ὁ ἔτι δεδεμένος σώματι ἀνθρώπινος νοῦς, κατὰ τὸ δυνατὸν τρανῶς ἴδων καὶ κατειληφὼς δύνασθαι ἵστιμον παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκείνοις τυχεῖν, πῶς οὐχὶ, καν σκιᾶς ἀδρανέστερος ἢ, καὶ τούτων τῶν παρὰ τοῖς ἀνοήτοις θαυμαζομένων ὡς ἀμαυροτάτων καὶ οὐ-

δενὸς λόγου ἀξίων συγκρίσει καταφρονῶν, καὶ διδῶται ταῦτα πάντα, ὑπερόψεται ὑπὲρ τοῦ τῶν ἀληθινῶν ἀρχῶν καὶ θειοτέρων ἔξουσιῶν μὴ ἀποτυχεῖν; εὐκτέον τοίνυν, εὐκτέον περὶ τῶν προηγουμένως καὶ ἀληθῶς μεγάλων καὶ ἐπουρανίων, καὶ τὰ περὶ τῶν ἐπακολουθουσῶν σκιῶν τοῖς προηγουμένοις θεῷ ἐπιτρεπτέον, τῷ ἐπισταμένῳ ὃν χρείαν διὰ τὸ ἐπίκηρον σῶμα ἔχομεν πρὸ τοῦ ἡμᾶς αἰτήσαι αὐτόν.

Αὐτάρκως δὴ ἐν τούτοις, κατὰ τὴν δεδομένην χάριν, ὡς κεχωρήκαμεν, ὑπὸ θεοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ #ἀλλ' εἴθε καὶ ἐν ἀγίῳ πνεύματι, ὅπερ εἰ οὕτως ἔχει, κρινεῖτε ἐντυγχάνοντες τῇ γραφῇ ἡμῖν εἰρημένοις, ἔξετάσαντες τὸ περὶ εὐχῆς πρόβλημα, ἥδη καὶ ἐπὶ τὸν ἔξῆς ἀθλὸν ἐλευσόμεθα, τὴν ὑπογραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ κυρίου προσευχὴν, ὅσης δυνάμεως πεπλήρωται, θεωρήσαι βουλόμενοι.

καὶ πρὸ πάντων γε παρατηρητέον ὅτι ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς δόξαιεν ἀν τοῖς πολλοῖς τὴν αὐτὴν ἀναγεγραφέναι ὑποτετυπωμένην πρὸς τὸ δεῖν οὕτως προσεύχεσθαι προσευχήν. ἔχουσι δὲ αἱ λέξεις τοῦ μὲν Ματθαίου τὸν τρόπον τοῦτον· <πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηρο>ῦ, τοῦ δὲ Λουκᾶ οὕτως· <πάτερ, ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ τῷ ὀφείλοντι ἡμῖν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν>.

λεκτέον δὲ πρὸς τοὺς οὕτως ὑπολαμβάνοντας ὅτι πρῶτον μὲν τὰ ῥήματα, εἰ καὶ γειτνιῶντά τινα ἔχει ἀλλήλοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις διαφέρειν φαίνεται, ὡς ἐρευνῶντες αὐτὰ παραστήσομεν· δεύτερον δὲ ὅτι οὐχ οἶόν τε ἐστὶ τὴν αὐτὴν προσευχὴν καὶ ἐν τῷ ὅρει λέγεσθαι, ἔνθα ἴδων τοὺς ὅχλους ἀνέβη, ὅτε καθίσαντος αὐτοῦ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν #ἐν γὰρ τῷ είρμῳ τῆς περὶ τῶν μακαρισμῶν ἀπαγγελίας καὶ τῶν ἔξῆς ἐντολῶν παρὰ τῷ Ματθαίῳ αὕτη ἀναγεγραμμένη εὑρίσκετα\$ι, καὶ ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον, ὡς ἐπαύσατο, εἰρήσθαι πρός τινα τῶν μαθητῶν ἀξιώσαντα διδαχθῆναι προσεύχεσθαι, ὡς καὶ Ἰωάννης ἐδίδασκε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. πῶς γὰρ ἐνδέχεται τοὺς αὐτοὺς λόγους χωρὶς πάσης προγενομένης

πεύσεως ἀποτακτικῶς εἰρῆσθαι καὶ πρὸς ἀξίωσιν μαθητοῦ ἀπαγ-
γέλλεσθαι; ἀλλ' ἵσως τις εἴποι ἂν πρὸς τοῦτο ὅτι ἰσοδυναμοῦσαι
εἰσιν αἱ εὐχαὶ εἰρημέναι ὡς μία, ὅτε μὲν ἐν ἀποτατικῷ λόγῳ ὅτε δὲ
πρὸς ἔτερον τῶν μαθητῶν τὸν ἀξιώσαντα, κατὰ τὸ εἰκὸς τότε μὴ
παρόντα, ὅτε ἔλεγε τὸ κατὰ τὸν Ματθαῖον, ἢ μὴ κεκρατηκότα τῶν
εἰρημένων πάλαι· μή ποτε δὲ βέλτιον ἥ διαφόρους νομίζεσθαι τὰς
προσευχὰς, κοινά τινα ἔχούσας μέρη. ζητήσαντες δὲ καὶ παρὰ τῷ
Μάρκῳ, μή ποτε λανθάνῃ ὑμᾶς ἡ τοιαύτη ἰσοδυναμοῦσα ἀναγεγραμ-
μένη, οὐδ’ ἵχνος ἔγκείμενον προσευχῆς εὕρομεν.

Ἐπεὶ δὲ, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέροις εἰρήκαμεν, πρῶτον δεῖ
καταστῆναι πῶς καὶ διατεθῆναι τὸν προσευχόμενον εἴθ’ οὕτως
εὔξασθαι, ἵδωμεν πρὸ τῆς ἔγκειμένης προσευχῆς παρὰ τῷ Ματθαίῳ
τοὺς περὶ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ὑμῶν ἀπηγγελμένους %λόγου&c, οἵ-
τινες οὕτως ἔχουσιν· ὅταν προσεύχησθε, οὐκ ἔσεσθε ὕσπερ οἱ
ὑποκριταί· ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις
τῶν πλατειῶν ἐστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώ-
ποις. ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. σὺ δὲ ὅταν
προσεύχῃ, εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖον σου καὶ κλείσας τὴν θύραν σου
πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ πατήρ σου ὁ
βλέπων σε ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι. προσευχόμενοι δὲ μὴ βατ-
τολογήσητε ὕσπερ οἱ ἐθνικοί· δοκοῦσι γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ
αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. μὴ οὖν ὅμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδε γὰρ ὁ
πατήρ ὑμῶν ὃν χρείαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτήσαι αὐτόν. οὕτως
οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς.

πολλαχοῦ τοίνυν φαίνεται ὁ σωτὴρ ὑμῶν ἐνιστάμενος ὡς
πρὸς ὀλέθριον πάθος τὴν φιλοδοξίαν· ὅπερ καὶ ἐνθάδε πεποίηκεν,
ἀποτρέπων κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς ὑποκριτῶν ἔργον ἐπιτελεῖν·
ὑποκριτῶν γὰρ ἔργον ἔστι τὸ τοῖς ἀνθρώποις ἐναβρύνεσθαι ἐπ’
εὐσεβείᾳ θέλειν ἢ τῷ κοινωνικῷ. δέον δὲ μεμνημένους τοῦ πῶς
δύνασθε πιστεῦσαι ὑμεῖς, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαβόντες, καὶ
τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε; πάσης τῆς παρὰ
ἀνθρώποις δόξης, καὶ ἐπὶ τῷ καλῷ γίνεσθαι νομίζηται, καταφρονεῖν
καὶ ζητεῖν τὴν κυρίαν δόξαν καὶ ἀληθῆ τὴν ἀπὸ τοῦ μόνου τὸν
τῆς δόξης ἄξιον πρεπόντως ἐαυτῷ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τοῦ δοξαζομένου
δοξάζοντος. καὶ αὐτὸ οὖν τὸ νομισθὲν ἂν καλὸν εἶναι καὶ ἐπαινε-
τὸν μολύνεται νομιζόμενον γίνεσθαι, ὅτε, ὅπως δοξασθῶμεν ὑπὸ
τῶν ἀνθρώπων ἢ ὅπως φανῶμεν τοῖς ἀνθρώποις, ποιοῦμεν
αὐτό· διόπερ οὐδεμίᾳ ἐπὶ τούτῳ ἀπὸ θεοῦ ἀμοιβὴ ὑμῖν ἔπειται.
ἀψευδὴς γὰρ πᾶς ὁ τοῦ Ἰησοῦ λόγος καὶ, εἰ δεῖ βιαζόμενον εἰπεῖν,
ἀψευδέστερος γίνεται, ἐπὰν μετὰ τοῦ συνήθους αὐτοῦ ὅρκου λέγη-
ται. φησὶ δὲ περὶ τῶν δι’ ἀνθρωπίνην δόξαν εὖ τὸν πέλας δο-

κούντων ποιεῖν ἥ ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν προσευχομένων, ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις, τὸ αὐτό· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. ὕσπερ γὰρ ἀπέσχεν δικαῖα Λουκᾶν πλούσιος τὰ ἀγαθὰ ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ, διὰ τὸ ἀπεσχηκέναι ταῦτα οὐκέτι χωρῶν τυχεῖν αὐτῶν μετὰ τὸν ἐνεστηκότα βίον οὔτως ὁ ἀπέχων ἑαυτοῦ τὸν μισθὸν, εἴ τι δώσει τινὶ ἥ ἐν εὐχαῖς, ἄτε μὴ σπείρας εἰς τὸ πνεῦμα ἀλλὰ εἰς τὴν σάρκα, θερίσει μὲν τὴν φθορὰν, οὐθὲν δὲ τὴν αἰώνιον ζωήν. εἰς τὴν σάρκα δὲ σπείρει ὁ ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ταῖς ὥρμαις, ὅπως δοξασθῇ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ποιῶν ἐλεημοσύνην μετὰ σαλπισμοῦ τοῦ ἔμπροσθεν ἑαυτοῦ, ἥ ὁ φιλῶν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶς προσεύχεσθαι, ὅπως φανεῖς τοῖς ἀνθρώποις εὐσεβής τις καὶ ὅσιος εἶναι παρὰ τοῖς ἑωρακόσι νομισθῇ.

ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον ὁδεύων ὁδὸν, τὴν ἀπάγουσαν ἐπὶ τὴν ἀπώλειαν, οὐδὲν ὄρθὸν καὶ εὐθὲς ἔχουσαν ἀλλὰ πᾶσαν σκολιὰν τυγχάνουσαν καὶ γεγωνιωμένην #κέκλασται γὰρ ἐπὶ πλεῖστον ἥ εὐθεῖ\$α, ἐν αὐτῇ ἔστηκεν οὐ καλῶς, ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν προσευχόμενος, διὰ τῆς φιληδονίας οὐχὶ ἐν μιᾷ ἀλλ' ἐν πλείοσι γινόμενος πλατείαις· ἐν αἷς οἱ ὡς ἀνθρωποι ἀποθνήσκοντες διὰ τὸ τῆς θεότητος ἀποπεπτωκέναι τυγχάνουσι δοξάζοντες καὶ μακαρίζοντες τοὺς ἐν ταῖς πλατείαις ἀσεβεῖν αὐτοῖς νενομισμένους. πολλοὶ δὲ ἀεὶ οἱ φαινόμενοι ἐν τῷ προσεύχεσθαι φιλήδονοι μᾶλλον ἥ φιλόθεοι, ἐν μέσοις τοῖς συμποσίοις καὶ παρὰ ταῖς μέθαις ἐμπαροιοῦντες τῇ προσευχῇ, ἀληθῶς ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες καὶ προσευχόμενοι· πᾶς γὰρ ὁ κατὰ τὴν ἡδονὴν βιοὺς, τὸ εὐρύχωρον ἀγαπήσας ἐκπέπτωκε τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν ἔχούσης κάμπην καὶ οὐδὲ ὅλως γεγωνιωμένης.

Εἰ δέ ἐστι τὶς διαφορὰ ἐκκλησίας καὶ συναγωγῆς #τῆς μὲν κυρίως ἐκκλησίας οὐκ ἔχούσης σπῖλον ἥ ῥυτίδα ἥ τι τῶν τοιούτων ἀλλὰ ἀγίας καὶ ἀμώμου τυγχανούσης, εἰς ἣν οὔτε ὁ ἐκ πόρνης εἰσέρχεται οὔτε ὁ θλαδίας ἥ ἀποκεκομένος ἀλλ' οὐδὲ Αἰγύπτιος ἥ Ἰδουμαῖος, ἐὰν μὴ υἱῶν γεννηθέντων αὐτοῖς διὰ τὴν τρίτην γενεὰν μόλις δυνηθῶσιν ἐφαρμόσαι τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ ὁ Μωαβίτης καὶ Ἀμμανίτης, ἐὰν μὴ δεκάτη γενεὰ πληρωθῇ καὶ ὁ αἰών τελεσθῇ· τῆς δὲ συναγωγῆς ὑπὸ ἐκατοντάρχου οἰκοδομουμένης, ἐν τοῖς πρὸ τῆς Ἰησοῦ ἐπιδημίας χρόνοις τοῦτο ποιοῦντος, ὅτε οὐδέπω μεμαρτύρηται πίστιν ἔχειν, ὁπόσην οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὗρεν ὁ υἱὸς τοῦ Θεο\$ῦ, ὁ φιλῶν δὴ προσεύχεσθαι ἐν ταῖς συναγωγαῖς οὐ μακράν ἐστι τῶν γωνιῶν τῶν πλατειῶν. ἀλλ' οὐχ ὁ ἄγιος

τοιούτος· οὐ φιλεῖ γάρ προσεύχεσθαι ἀλλὰ ἀγαπᾷ, καὶ οὐκ ἐν συναγωγαῖς ἀλλ’ ἐν ἐκκλησίαις, καὶ οὐκ ἐν γωνίαις πλατειῶν ἀλλ’ ἐν τῇ εὐθύτητι τῆς στενῆς καὶ τεθλιμένης ὁδοῦ, ἀλλὰ καὶ οὐχ ἵνα φανῆ τοῖς ἀνθρώποις ἀλλ’ ἵν’ ὀφθῆ ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ. ἄρρην γάρ ἔστι τὸν δεκτὸν ἐνιαυτὸν κυρίου νοῶν καὶ τὴν ἐντολὴν τηρῶν τὴν λέγουσαν· τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθήσεται πᾶν ἀρσενικὸν ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ.

ἐπιμελῶς δὲ ἀκουστέον τοῦ φανῶσιν, ἐπεὶ οὐδὲν φαινόμενον καλόν ἐστιν, οίονεὶ δοκήσει ὃν καὶ οὐκ ἀληθῶς καὶ τὴν φαντασίαν πλανῶν ἀλλ’ οὐκ ἀκριβῶς καὶ ἀληθῶς ἐκτυποῦν. ὥσπερ δὲ οἱ ἐν τοῖς θεάτροις δραμάτων τινῶν ὑποκριταὶ οὐχ ὅπερ λέγουσίν εἰσιν, οὐδ’ ὅπερ βλέπονται καθ’ ὃ περίκεινται πρόσωπον τοῦτο τυγχάνουσιν· οὕτως καὶ πάντες οἱ ἐπιμορφάζοντες τῷ δοκεῖν τὴν τοῦ καλοῦ φαντασίαν οὐ δίκαιοι ἀλλ’ ὑποκριταί εἰσι δικαιοσύνης, καὶ αὐτοὶ ἐν ἴδιῳ θεάτρῳ ὑποκρινόμενοι, ταῖς συναγωγαῖς καὶ ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν. ὃ δὲ μὴ ὑποκριτὴς ἀλλὰ πᾶν τὸ ἀλλότριον ἀποθέμενος, ἐν τῷ παντὸς τοῦ προειρημένου θεάτρου καθ’ ὑπερβολὴν μείζονι ἐαυτὸν ἀρέσκειν εὐτρεπίζων, εἰσέρχεται εἰς τὸ ἐαυτοῦ ταμεῖον, ἐπὶ τοῦ ἐναποτεθησαυρισμένου πλούτου τὸν τῆς σοφίας καὶ γνώσεως θησαυρὸν ἐαυτῷ ἀποκλείσας· καὶ μηδαμῶς ἔξω νεύων μηδὲ περὶ τὰ ἔξω κεχηνῶς πᾶσάν τε τὴν θύραν τῶν αἰσθητηρίων ἀποκλείσας, ἵνα μὴ ἔλκηται ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων μηδὲ ἔκείνων ἡ φαντασία τῷ νῷ αὐτοῦ ἐπεισκρίνηται, προσεύχεται τῷ τὸ τοιούτον κρυπτὸν μὴ φεύγοντι μηδὲ ἐγκαταλείποντι πατρὶ ἀλλ’ ἐν αὐτῷ κατοικοῦντι, συμπαρόντος αὐτῷ καὶ τοῦ μονογενοῦς. ἐγὼ γάρ, φησὶ, καὶ ὁ πατὴρ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ’ αὐτῷ ποιησόμεθα. δῆλον δὲ ὅτι τῷ δικαίῳ, ἐὰν δὴ οὕτως εὐχώμεθα, οὐ μόνον θεῷ ἀλλὰ καὶ πατρὶ ἐντευξόμεθα, ὡς υἱῶν μὴ ἀπολειπομένῳ ἀλλὰ παρόντι ἡμῶν τῷ κρυπτῷ καὶ ἐφορῶντι αὐτὸν καὶ πλείονα τὰ ἐν τῷ ταμείῳ ποιοῦντι, ἐὰν αὐτοῦ τὴν θύραν ἀποκλείσωμεν.

’Αλλὰ προσευχόμενοι μὴ βαττολογήσωμεν ἀλλὰ θεολογήσωμεν. βαττολογοῦμεν δὲ, ὅτε μὴ μωμοσκοποῦντες ἐαυτοὺς ἢ τοὺς ἀναπεμπομένους τῆς εὐχῆς λόγους λέγομεν τὰ διεφθαρμένα ἔργα ἢ λόγους ἢ νοήματα, ταπεινὰ τυγχάνοντα καὶ ἐπίληπτα, τῆς ἀφθαρσίας ἀλλότρια τοῦ κυρίου. ὃ μέντοι βαττολογῶν ἐν τῷ εὔχεσθαι ἥδη καὶ ἐν τῇ χείρονι τῶν προειρημένων ἡμῖν συναγωγικῇ ἔστι καταστάσει τε %κα&ὶ χαλεπωτέρᾳ τῶν ἐν ταῖς πλατείαις γωνιῶν ὁδῷ οὐδὲ ἵχνος σώζων κανὸν ὑποκρίσεως ἀγαθοῦ. βαττολογοῦσι γὰρ κατὰ τὴν λέξιν τοῦ εὐαγγελίου μόνοι οἱ ἐθνικοὶ, οὐδὲ φαντασίαν μεγάλων ἔχοντες ἢ ἐπουρανίων αἰτημάτων, πᾶσαν εὐχὴν %περ&ὶ τῶν

σωματικῶν καὶ τῶν ἐκτὸς ἀναπέμποντες. ἐθνικῷ οὖν βαττολογοῦντι δόμοιοῦται ὁ τὰ κάτω ἀπὸ τοῦ ἐν οὐρανοῖς καὶ ὑπὲρ τὰ ὕψη τῶν οὐρανῶν κατοικοῦντος κυρίου αἰτῶν.

καὶ ἔοικέ γε ὁ πολυλογῶν βαττολογεῖν, καὶ ὁ βαττολογῶν πολυλογεῖν. οὐδὲν γὰρ ἐν τῆς ὕλης καὶ τῶν σωμάτων, ἀλλ' ἔκαστον τῶν νομιζομένων ἐν ἔσχισται καὶ διακέκοπται καὶ διήρηται εἰς πλείονα τὴν ἔνωσιν ἀπολωλεκός· ἐν γὰρ τὸ ἀγαθὸν πολλὰ δὲ τὰ αἰσχρὰ, καὶ ἐν ἡ ἀλήθεια πολλὰ δὲ τὰ ψευδῆ, καὶ ἐν ἡ ἀληθὴς δικαιοσύνη, πολλαὶ δὲ ἔξεις ταύτην ὑποκρίνονται, καὶ ἐν ἡ τοῦ θεοῦ σοφία, πολλαὶ δὲ αἱ καταργούμεναι τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ εἷς μὲν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, πολλοὶ δὲ οἱ ἀλλότριοι τοῦ θεοῦ. διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἐκφεύξεται ἀμαρτίαν ἐκ πολυλογίας, καὶ οὐδεὶς δοκῶν ἐκ πολυλογίας εἰσακουσθήσεσθαι εἰσακούεσθαι δύναται. διόπερ οὐχ δόμοιωτέον ἐστὶ τὰς εὐχὰς ἡμῶν τοῖς ἐθνικοῖς βαττολογοῦσιν ἢ πολυλογοῦσιν ἢ ὅ τι δή ποτε πράττουσι κατὰ τὴν δόμοιῶσιν τοῦ ὄφεως· οἶδε γὰρ ὁ τῶν ἀγίων θεὸς, πατὴρ ὧν, ὃν χρείαν ἔχουσιν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἐπεὶ ἄξια τυγχάνει τῆς πατρικῆς γνώσεως. εἰ δέ τις ἀγνοεῖ τὸν θεὸν, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖ δὲ τὰ ὃν χρείαν ἔχει· διημαρτημένα γάρ ἐστι τὰ ὃν χρείαν ἔχειν νομίζει· ὁ δὲ τεθεωρηκὼς ὃν ἐστιν ἐνδεής κρειττόνων καὶ θειοτέρων, γινωσκομένων ὑπὸ θεοῦ τεύξεται ὃν τεθεώρηκε καὶ ἐγνωσμένων τῷ πατρὶ καὶ πρὸ τῆς αἰτήσεως. τούτων δὴ εἰς τὰ πρὸ τῆς ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐχῆς εἰρημένων, ἥδη θεασώμεθα καὶ τὰ δηλούμενα ἀπὸ τῆς εὐχῆς.

<Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἄξιον ἐπιμελέστερον ἐπιτηρῆσαι τὴν λεγομένην παλαιὰν διαθήκην, εἰ ἐστι που εὑρεῖν ἐν αὐτῇ εὐχήν τινος λέγοντος τὸν θεὸν <πατέρ>α· ἐπὶ γὰρ τοῦ παρόντος κατὰ δύναμιν ἐξετάσαντες οὐχ εὕρομεν. οὐ τοῦτο δέ φαμεν, ὅτι ὁ θεὸς <πατή>ρ οὐκ εἴρηται, ἢ οἱ πεπιστευκέναι νομιζόμενοι θεῷ υἱοὶ οὐκ ὀνομάσθησαν θεοῦ, ἀλλ' ὅτι ἐν προσευχῇ τὴν ἀπὸ τοῦ σωτῆρος κατηγελμένην παρρήσιαν περὶ τοῦ ὀνομάσαι τὸν θεὸν <πατέρ>α οὐχ εὕρομέν πω. ὅτι δὲ εἴρηται <πατή>ρ ὁ θεὸς καὶ υἱοὶ οἱ τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ προσεληλυθότες, πολλαχοῦ ἐστιν ἴδεῖν ὥσπερ καὶ ἐν Δευτερονομίῳ· θεὸν τὸν γεννήσαντά σε ἐγκατέλιπες, καὶ ἐπελάθου θεοῦ τοῦ τρέφοντός σε, καὶ πάλιν· οὐκ αὐτὸς οὗτός σου <πατή>ρ ἐκτήσατό σε καὶ ἐποίησέ σε καὶ ἐκτισέ σε; καὶ πάλιν· υἱοὶ, οἵς οὐκ ἐστι πίστις ἐν αὐτοῖς· καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ· υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἡθέτησαν· καὶ ἐν τῷ Μαλαχίᾳ· υἱὸς δοξάσει πατέρα, καὶ δοῦλος τὸν κύριον αὐτοῦ. καὶ εἰ <πατή>ρ εἰμι ἐγὼ, ποῦ ἐστιν ἡ δόξα μου; καὶ εἰ κύριός εἰμι ἐγὼ, ποῦ ἐστιν ὁ φόβος μου;

καὶ εἰ λέγεται τοίνυν <πατὴ>ρ ὁ θεὸς, καὶ υἱοὶ οἱ τῷ λόγῳ
τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως γεγεννημένοι, τὸ βέβαιόν γε καὶ τὸ ἀμετάπτω-
τον τῆς υἱότητος οὐκ ἔστιν ἵδεῖν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. αὐτὰ γοῦν
ἄπαρεθέμεθα ὑπαιτίους ἐμφαίνει εἶναι τοὺς λεγομένους υἱούς· ἐπεὶ
κατὰ τὸν ἀπόστολον, ἐως ὁ κληρονόμος νήπιός ἔστιν, οὐδὲν δια-
φέρει δούλου, κύριος πάντων ὁν, ἀλλ' ὑπὸ ἐπιτρόπους ἔστι καὶ οἱ-
κονόμους ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ <πατρό>ς· τὸ δὲ πλήρωμα
τοῦ χρόνου ἐν τῇ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίᾳ ἔνεστιν,
ὅτε τὴν υἱόθεσίαν ἀπολαμβάνουσιν οἱ βουλόμενοι, ὡς ὁ Παῦλος δι-
δάσκει διὰ τούτων· οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας εἰς φόβον
ἀλλὰ ἐλάβετε πνεῦμα υἱόθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν· Ἀββὰ ὁ <πατὴ>ρ·
καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην· ὅσοι δὲ ἐλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς
ἔξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐ-
τοῦ. καὶ διὰ τούτο τὸ τῆς υἱόθεσίας πνεῦμα ἐν τῇ καθολικῇ
τοῦ Ἰωάννου ἐπιστολῇ περὶ τῶν ἐκ θεοῦ γεγεννημένων μεμαθή-
καμεν ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ,
ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει· καὶ οὐ δύναται ἀμαρτάνειν, ὅτι
ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται.

εἰ μέντοι νοήσαιμεν, τί ἔστι τὸ ὅταν προσεύχησθε, λέγετε·
<πάτε>ρ, ὅπερ παρὰ τῷ Λουκᾷ γέγραπται, ὅκνήσομεν μὴ γενόμενοι
υἱοὶ γνήσιοι προενέγκασθαι ταύτην τὴν φωνὴν αὐτῷ, μὴ ποτε πρὸς
τοῖς ἄλλοις ἡμῶν ἀμαρτήμασι καὶ ἀσεβείας ἐγκλήματι ἔνοχοι γενώμεθα.
ὅ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἔστι. φησὶν ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Κορινθίους
ὁ Παῦλος· οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν· κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν πνεύματι
ἀγίῳ, καὶ οὐδεὶς ἐν πνεύματι θεοῦ λαλῶν λέγει· ἀνάθεμα Ἰησοῦς,
τὸ αὐτὸ ὄνομάζων ἄγιον πνεῦμα καὶ πνεῦμα θεοῦ. τί δὲ τὸ εἰπεῖν
ἐν πνεύματι ἀγίῳ κύριον Ἰησοῦν, οὐ πάνυ ἐστὶ σαφὲς, προφερομέ-
νων τὴν φωνὴν ὑποκριτῶν μυρίων καὶ ἐτεροδόξων πλειόνων, ἐνίστε
καὶ δαιμόνων, νικωμένων ὑπὸ τῆς ἐν τῷ ὄνόματι δυνάμεως. οὐδεὶς
οὖν τολμήσει τινὰ τούτων ἀποφήνασθαι ἐν πνεύματι ἀγίῳ λέγειν
κύριον Ἰησοῦν· διόπερ οὐδ' ἂν δειχθεῖεν λέγειν κύριον Ἰησοῦν, μόνων
τῶν ἀπὸ διαθέσεως λεγόντων ἐν τῷ δουλεύειν τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ καὶ
μηδένα παρὰ τοῦτον ἐν τῷ διὰ τι ποτ' οὖν πράττειν ἀναγορευόν-
των κύριον τό· κύριος Ἰησοῦς. εἰ δὲ τοιοῦτοι οἱ λέγοντες· κύριος
Ἰησοῦς, τάχα πᾶς ὁ ἀμαρτάνων, διὰ τοῦ παρανομεῖν ἀναθεματίζων
τὸν θεῖον λόγον, διὰ τῶν ἔργων κέκραγεν· ἀνάθεμα Ἰησοῦς. ὥσπερ
οὖν ὁ τοιόσδε λέγει· κύριος Ἰησοῦς καὶ ὁ τούτῳ ἐναντίως διακεί-
μενος τὸ ἀνάθεμα Ἰησοῦς, οὗτως πᾶς ὁ ἐκ τοῦ θεοῦ γεγεννημένος
καὶ μὴ ποιῶν ἀμαρτίαν τῷ σπέρματος μετέχειν θεοῦ, πάσης ἀμαρ-
τίας ἀποτρέποντος, δι' ὃν πράττει λέγει· <πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς
οὐρανοῖς>, αὐτοῦ τοῦ πνεύματος συμμαρτυροῦντος τῷ πνεύματι

αὐτῶν ὅτι εἰσὶ τέκνα θεοῦ καὶ κληρονόμοι αὐτοῦ συγκληρονόμοι τε τοῦ Χριστοῦ, ἐπεὶ συμπάσχοντες καὶ συνδοξάζεσθαι ἐλπίζουσιν εὐλόγως. ἵνα δὲ μὴ ἐξ ἡμίσους λέγωσι τὸ <πάτερ ἡμῶν> οἱ τοιοῦτοι, μετὰ τῶν ἔργων καὶ ἡ καρδία, ἡ τῶν καλῶν ἔργων πηγὴ καὶ ἀρχὴ, πιστεύει εἰς δικαιοσύνην, οἵσι συμφώνως τὸ στόμα ὁμολογεῖ εἰς σωτηρίαν.

πᾶν οὖν ἔργον αὐτοῖς καὶ λόγος καὶ νόημα, ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς λόγου μεμορφωμένα κατ’ αὐτὸν, μεμίηται τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου καὶ γέγονε κατ’ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, ἀνατέλλοντος τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχοντος ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, ὡς εἶναι ἐν αὐτοῖς τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, καὶ αὐτοῦ ὅντος εἰκόνος θεοῦ. εἰκὼν οὖν εἰκόνος οἱ ἄγιοι τυγχάνοντες, τῆς εἰκόνος οὔσης υἱοῦ, ἀπομάττονται υἱότητα, οὐ μόνῳ τῷ σώματι τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ γινόμενοι σύμμορφοι ἀλλὰ καὶ ὅντι ἐν τῷ σώματι. γίνονται δὲ σύμμορφοι τῷ ἐν σώματι τῆς δόξης, μεταμορφούμενοι τῇ ἀνακαινίσει τοῦ νοός. εἰ δ’ οἱ τοιοῦτοι δι’ ὅλων φασὶ τό· <πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς>, δηλονότι ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν, ὡς φησιν ἐν τῇ καθολικῇ ὁ Ἰωάννης, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶν, ὅτι ἀπ’ ἀρχῆς ὁ διάβολος ἀμαρτάνει. καὶ ὡς-περ σπέρμα τοῦ θεοῦ, ἐν τῷ γεγεννημένῳ ἐκ τοῦ θεοῦ μένον, αἴτιον τοῦ μὴ δύνασθαι ἀμαρτάνειν γίνεται τῷ κατὰ τὸν μονογενῆ λόγον μεμορφωμένῳ· οὗτως ἐν παντὶ τῷ ποιοῦντι τὴν ἀμαρτίαν σπέρμα τοῦ διαβόλου ἔνεστιν, ὅσον ἐνυπάρχει τῇ ψυχῇ, μὴ ἐῶν δύνασθαι κατορθοῦν τὸν ἔχοντα αὐτό. ἀλλ’ ἐπεὶ εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου, δυνατὸν τῇ εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐπιδημίᾳ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ, λυθέντων τῶν ἔργων τοῦ διαβόλου, ἐξαφανισθῆναι τὸ ἐντεθὲν ἡμῖν σπέρμα πονηρὸν, καὶ γενέσθαι ἡμᾶς τέκνα τοῦ θεοῦ.

μὴ λέξεις τοίνυν νομίσωμεν διδάσκεσθαι λέγειν ἡμᾶς ἐν τινὶ ἀποτεταγμένῳ τοῦ εὔχεσθαι καιρῷ· ἀλλ’ εἰ συνίεμεν τῶν ἡμῖν προεξετασθέντων εἰς τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, πᾶς ἡμῶν ὁ βίος ἀδιαλείπτως προσευχομένων λεγέτω τό· <πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς>, τὸ πολίτευμα ἔχων οὐδαμῶς ἐπὶ γῆς ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ <ἐν οὐρανοῖς>, θρόνοις τυγχάνουσι τοῦ θεοῦ διὰ τὸ ἰδρῦσθαι τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν ἐν πᾶσι τοῖς φοροῦσι τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου καὶ διὰ τοῦτο γενομένοις ἐπουρανίοις.

Ἐπὰν %δ&ε λέγηται ὁ <πατὴ>ρ τῶν ἀγίων εἶναι ἐν <τοῖς οὐρανοῖς>, οὐ περιγεγράφθαι αὐτὸν σχήματι σωματικῷ ὑποληπτέον καὶ <ἐν οὐρανοῖς> κατοικεῖν, ἐπεὶ τοι περιεχόμενος ἐλάττων <τῶν οὐρανῶν> ὁ θεὸς εὑρεθήσεται, περιεχόντων αὐτὸν <τῶν οὐρανῶν>. δέον τῇ ἀφάτῳ δυνάμει τῆς θεότητος αὐτοῦ πεπεῖσθαι περιέχεσθαι

καὶ συνέχεσθαι τὰ πάντα ὑπ’ αὐτοῦ. καὶ καθολικῶς τὰς ὅσον ἐπὶ τῷ ρήτῳ λέξεις, τὰς νομιζομένας τοῖς ἀπλουστέροις ἐν τόπῳ φάσκειν εἶναι τὸν θεὸν, μεταληπτέον πρεπόντως ταῖς μεγάλαις καὶ πνευματικαῖς ἐννοίαις περὶ θεοῦ, οἵαί εἰσιν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην αὗται· πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἥλθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν <πατέρ>α, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἡγάπησεν αὐτούς· καὶ μετ’ ὀλίγα· εἰδὼς ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ <πατή>ρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε καὶ πρὸς θεὸν ὑπάγει, καὶ μεθ’ ἔτερα· ἡκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν· ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. εἰ ἡγαπᾶτέ με, ἔχάρητε ἀν ὅτι πορεύομαι πρὸς τὸν <πατέρ>α· καὶ πάλιν μεθ’ ἔτερα· νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με· ποῦ ὑπάγεις; εἰ γὰρ ταῦτα τοπικῶς ἐκδεκτέον, δῆλον ὅτι καὶ τὸ ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ <πατή>ρ μου ἀγαπήσει αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ’ αὐτῷ ποιησόμεθα. οὐχὶ δέ γε ταῦτα τοπικῆς μεταβάσεως νοούμενης περὶ τὸν <πατέρ>α καὶ τὸν υἱὸν πρὸς τὸν ἀγαπῶντα τὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ γίνεται, οὐδ’ ἄρα τοπικῶς ταῦτα ἐκδεκτέον· ἀλλ’ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἡμῖν συγκαταβαίνων καὶ ὡς πρὸς τὴν ἰδίαν ἀξίαν, ὅτε παρὰ ἀνθρώποις ἐστὶ, ταπεινούμενος, μεταβαίνειν λέγεται ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν <πατέρ>α, ὅπως καὶ ἡμεῖς ἐκεῖθι τέλειον αὐτὸν θεασώμεθα, ἀπὸ τῆς παρ’ ἡμῖν κενότητος, ἣν ἐκένωσεν ἑαυτὸν, ἐπὶ τὸ ὕδιον πλήρωμα παλινδρομοῦντα· ἔνθα καὶ ἡμεῖς, αὐτῷ ὁδηγῷ χρώμενοι, πληρωθέντες πάσης κενότητος ἀπαλλαγησόμεθα. ἀπιέτω τοίνυν πρὸς τὸν πέμψαντα αὐτὸν ἀφεὶς τὸν κόσμον ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, καὶ πρὸς τὸν <πατέρ>α πορευέσθω. καὶ τὸ ἐπὶ τέλει δὲ τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου· μή μου ἄπτου· οὕπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν <πατέρ>α μου μυστικῶτερον νοῆσαι ζητήσωμεν· τῆς ἀναβάσεως πρὸς τὸν <πατέρ>α τοῦ υἱοῦ θεοπρεπέστερον μετὰ ἀγίας τρανότητος ἡμῖν νοούμενης, ἦντινα ἀνάβασιν νοῦς μᾶλλον ἀναβαίνει σώματος.

ταῦτα ἡγοῦμαι συνεξητακέναι τῷ <πάτερ ἡμῶν ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ὑπὲρ τοῦ ταπεινὴν περὶ θεοῦ ὑπόληψιν τῶν νομιζόντων αὐτὸν εἶναι τοπικῶς ἐν <οὐρανοῖς περιελεῖν καὶ μὴ ἐᾶν τινα ἐν σωματικῷ τόπῳ εἶναι τὸν θεὸν #ἐπεὶ τούτῳ ἀκόλουθόν ἐστι καὶ σῶμα αὐτὸν εἶνα\$ι λέγειν, ὃ ἔπειται δόγματα ἀσεβέστατα, τὸ διαιρετὸν καὶ ὑλικὸν καὶ φθαρτὸν αὐτὸν εἶναι ὑπολαμβάνειν· πᾶν γὰρ σῶμα διαιρετόν ἐστι καὶ ὑλικὸν καὶ φθαρτόν· ἡ λεγέτωσαν ἡμῖν μὴ κενοπαθοῦντες ἀλλὰ τρανῶς καταλαμβάνειν φάσκοντες, πῶς οἶν τε ἐστὶν ἐτέρας %εἶνα&i φύσεως παρὰ τὴν ὑλικήν. ἐπεὶ δὲ

καὶ πρὸ τῆς σωματικῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας γραμμάτων πολλὰ τὸ ἐν σωματικῷ τόπῳ εἶναι τὸν θεὸν λέγειν δοκεῖ, οὐκ ἄτοπόν μοι φαίνεται ὀλίγα κάκείνων παραθέσθαι ὑπὲρ τοῦ πάντα περισπασμὸν ἀφελεῖν ἀπὸ τῶν διὰ τὸν ἴδιωτισμὸν τὸ ὅσον ἐπ’ αὐτοῖς μικρῷ καὶ βραχεῖ τόπῳ ἐμπεριλαμβανόντων τὸν ἐπὶ πάντων θεόν. καὶ πρῶτόν γε ἐν τῇ Γενέσει Ἀδὰμ καὶ Εὔα, φησὶν, ἥκουσαν τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος τὸ δειλινὸν ἐν τῷ παραδείσῳ· καὶ ἐκρύβησαν ὃ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου κυρίου τοῦ θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου. ἐροῦμεν πρὸς τοὺς εἰς τοὺς θησαυροὺς τῆς λέξεως ἐλθεῖν μὴ βουλομένους ἀλλὰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν κρούοντας τὴν θύραν αὐτῆς, εἰ δύνανται παραστῆσαι κύριον τὸν θεὸν, τὸν πληροῦντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὸν, ὃς αὐτοὶ ὑπολαμβάνουσι, σωματικῶτερον οὐρανῷ θρόνῳ χρώμενον καὶ τῇ γῇ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὑπὸ οὗτῳ βραχέος συγκρίσει τοῦ παντὸς οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς περιέχεσθαι τόπου, ὥστε ὃν ὑπολαμβάνουσι σωματικὸν παράδεισον μὴ ἐκπληροῦσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τοσούτῳ αὐτοῦ εἶναι τῷ μεγέθει μείζονα, ὃς καὶ περιπατοῦντα χωρεῖν αὐτὸν, ἀκουομένης φωνῆς ἀπὸ τῆς βάσεως τῶν ποδῶν αὐτοῦ. ἔτι δὲ κατ’ ἐκείνους ἀτοπώτερον τὸ αἰδουμένους τὸν θεὸν διὰ τὴν παράβασιν τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν κρύπτεσθαι ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου. οὐδὲ γὰρ λέγεται ὅτι οὕτως ἡθέλησαν κρύπτεσθαι, ἀλλ’ ὅντως ἐκρύβησαν. πῶς δὲ κατ’ αὐτοὺς πυνθάνεται τοῦ Ἀδὰμ ὃ θεὸς λέγων· ποῦ εἴ;

περὶ τούτων δὲ ἐπὶ πλεῖον διειλήφαμεν, ἐξετάζοντες τὰ εἰς τὴν Γένεσιν· πλὴν καὶ νῦν ἵνα μὴ τέλεον παρασιωπήσωμεν τὸ τηλικοῦτον πρόβλημα, αὐτάρκως ἀναμνησθησόμεθα τοῦ ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω ἐν αὐτοῖς, λεγομένου ἐν Δευτερονομίῳ ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ὅποιος γὰρ αὐτοῦ ὁ περίπατος ἐν τοῖς ἀγίοις, τοιοῦτος τις καὶ ὁ ἐν τῷ παραδείσῳ, κρυπτομένου θεὸν καὶ φεύγοντος τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ καὶ ἀφισταμένου τῆς παρρήσίας παντὸς τοῦ ἀμαρτάνοντος· οὕτω γὰρ καὶ Κάιν ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ὥκησεν ἐν γῇ Ναὶδ κατέναντι Ἐδέμ. ὃς οὖν ἐν τοῖς ἀγίοις ἐνοικεῖ, οὕτως καὶ ἐν οὐρανῷ, ἥτοι παντὶ ἀγίῳ καὶ φοροῦντι τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου ἢ τῷ Χριστῷ, ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ σωζόμενοι φωστῆρες καὶ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ, ἢ καὶ διὰ τοὺς ἐν οὐρανῷ ἀγίους κατοικεῖ %εκεῖ κατ&ὰ τὸ εἰρημένον· πρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ. καὶ τὸ ἐν τῷ Ἑκκλησιαστῇ δέ· μὴ σπεύσῃς ἐξενεγκεῖν λόγον πρὸ προσώπου τοῦ θεοῦ· ὅτι ὁ θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐπὶ γῆς κάτω διάστημα βούλεται δηλῶσαι ἀπὸ τῶν ὅντων ἐν τῷ σώματι τῆς ταπεινώσεως ἔως τοῦ

παρὰ τοῖς ὑψουμένοις ὑπὸ τῆς ὡφελείας καὶ τοῦ λόγου ἀγγέλοις καὶ δυνάμεσιν ἀγίαις ἥτις αὐτῷ τῷ Χριστῷ. οὐ γὰρ ἄτοπον αὐτὸν μὲν εἶναι κυρίως θρόνον τοῦ πατρὸς, ἀλληγορικῶτερον οὐρανὸν καλούμενον, τὴν δὲ ἐκκλησίαν αὐτοῦ γῆν ὀνομαζομένην ὑποπόδιον τυγχάνειν τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

προστεθείκαμεν δὴ ὀλίγα καὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης ρήτα, νομιζόμενα ἐν τόπῳ παριστάνειν τὸν θεὸν, ὑπὲρ τοῦ πάντοθεν κατὰ τὴν διδομένην ἡμῖν δύναμιν πεῖσαι τὸν ἐντυγχάνοντα ὑψηλότερον καὶ πνευματικῶτερον ἀκούειν τῆς θείας γραφῆς, ὅταν δοκῇ ἐν τόπῳ διδάσκειν εἶναι τὸν θεόν. ἔπρεπε δὲ ταῦτα συνεξετασθῆναι τῷ <πάτερ ἡμῶν ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς>, οίονεὶ ἀφιστάντι τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ ἀπὸ πάντων τῶν γεννητῶν· οὓς γὰρ οὐ κοινωνεῖ, αὐτοῖς δόξα τις θεοῦ καὶ δύναμις αὐτοῦ, καὶ, ἵν’ οὕτως εἴπω, ἀπορρόη τῆς θεότητος ἐγγίνεται αὐτοῖς.

<Ἄγιασθήτω τὸ ὄνομά σο>ν. ὅτε μὲν παρίστησι τὸ μὴ γεγονέναι πω, περὶ οὗ εὔχεται, δὲ δὲ τούτου τυχῶν τὸ μὴ παραμένειν αὐτὸν καὶ τηρεῖσθαι ἀξιοῦ, φανερὸν ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει ἐνταῦθα, ὡς μηδέπω <ἀγιασθέντος τοῦ ὄνόματο>ς τοῦ <πατρὸς>, κελεύεσθαι λέγειν ἡμᾶς κατά γε τὸν Ματθαῖον καὶ τὸν Λουκᾶν τό· <ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σο>ν. καὶ πῶς, εἴποι τις ἂν, ἀνθρωπος ἀξιοῦ <ἀγιάζεσθαι τὸ ὄνομα> τοῦ θεοῦ ὡς μὴ <ἡγιασμένον>; τί <τὸ ὄνομα> τοῦ <πατρὸς>ς καὶ τί τὸ <ἀγιάζεσθα>ι αὐτὸν, κατανοήσωμεν.
<ὄνομα> τοίνυν ἐστὶ κεφαλαιώδης προσηγορία τῆς ἴδιας ποιότητος τοῦ ὄνομαζομένου παραστατική· οὗτον ἐστι τὶς ἴδια ποιότης Παύλου τοῦ ἀποστόλου, ἡ μέν τις τῆς ψυχῆς, καθ’ ἣν τοιάδε ἐστὶν, ἡ δέ τις τοῦ νοῦ, καθ’ ἣν τοιῶνδε ἐστί. τὸ τοίνυν τούτων τῶν ποιοτήτων ἕιδον καὶ ἀσυντρόχαστον πρὸς ἔτερον #ἄλλος γάρ τις ἀπαράλλακτος Παύλου

ἐν τοῖς οὖσιν οὐκ ἔσται δηλοῦται διὰ τῆς Παῦλος ὄνομασίας. ἀλλ’ ἐπὶ ἀνθρώπων, οίονεὶ ἀλλασσομένων τῶν ἴδιων ποιοτήτων, ὑγιῶς κατὰ τὴν γραφὴν ἀλλάσσεται καὶ τὰ ὄνόματα· μεταβαλούσης γὰρ τῆς τοῦ Ἀβραὰμ ποιότητος, ἐκλήθη Ἀβραὰμ, καὶ τῆς τοῦ Σίμωνος, ὁ Πέτρος ὡνομάσθη, καὶ τῆς τοῦ διάκοντος τὸν Ἰησοῦν Σαοὺλ, προσηγορεύθη ὁ Παῦλος. ἐπὶ δὲ θεοῦ, ὅστις αὐτός ἐστιν ἀτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ἀεὶ τυγχάνων, ἐν ἔστιν ἀεὶ τὸ οἴονεὶ καὶ ἐπ’ αὐτοῦ ὄνομα, τὸ %&δ ὃν ἐν τῇ Ἐξόδῳ εἰρημένον ἦτι οὕτως ἀν λεχθησόμενον. ἐπεὶ οὖν περὶ θεοῦ πάντες μὲν ὑπολαμβάνομέν τι, ἐννοοῦντες ἄτινα δή ποτε περὶ αὐτοῦ, οὐ πάντες δὲ ὃ ἐστι #σπάνιοι γάρ καὶ, εἰ χρὴ λέγειν, τῶν σπανίων σπανιώτεροι οἱ τὴν ἐν πᾶσιν ἀγιότητα καταλαμβάνοντες αὐτοῦ, εὐλόγως διδασκόμεθα τὴν ἡμῖν ἔννοιαν

περὶ θεοῦ ἀγίαν γενέσθαι, ἵν' ἴδωμεν αὐτοῦ τὴν ἀγιότητα κτίζοντος καὶ προνοοῦντος καὶ κρίνοντος καὶ ἐκλεγομένου καὶ ἐγκαταλείποντος ἀποδεχομένου τε καὶ ἀποστρεφομένου καὶ γέρως ἀξιούντος καὶ κολάζοντος ἔκαστον κατὰ τὴν ἀξίαν.

ἐν τούτοις γὰρ καὶ τοῖς παραπλησίοις, ἵν' οὕτως εἴπω, χαρακτηρίζεται ἴδια ποιότης τοῦ θεοῦ, ἥντινα νομίζω <ὄνομα>α θεοῦ λέγεσθαι κατὰ τὰς γραφὰς, ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ· οὐ λήψῃ <τὸ ὄνομα>α κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ ἐν δὲ τῷ Δευτερονομίῳ· προσδοκάσθω ὡσεὶ ὑετὸς τὸ ἀπόφθεγμά μου, καταβήτω ὡσεὶ δρόσος τὰ ῥήματά μου, ὡσεὶ ὅμβρος ἐπ' ἄγρωστιν καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον· ὅτι <ὄνομα>α κυρίου ἐκάλεσα, ἐν δὲ ψαλμοῖς· μνησθήσονται τοῦ <ὄνοματός σο>υ ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ. ὅ τε γὰρ οἶς μὴ δεῖ ἐφαρμόζων τὴν ἔννοιαν τοῦ θεοῦ λαμβάνει <τὸ ὄνομα>α κυρίου τοῦ θεοῦ ἐπὶ ματαίῳ, ὅ τε δυνάμενος ἀποφθέγξασθαι ὑετὸν, τοῖς ἀκούουσι συνεργοῦντα τῇ καρποφορίᾳ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, καὶ ῥήματα δρόσῳ ἐοικότα παρακλητικὰ προσαγόμενος τῇ τε ῥύμῃ τῆς οἰκοδομῆς τῶν λόγων ὅμβρον ὠφελιμώτατον ἐπάγων τοῖς ἀκροαταῖς ἥν νιφετὸν ἀνυσιμώτατον, διὰ τοῦτο ταῦτα δύναται. ταῦτα ἐπινοήσας ἔσυτὸν δεόμενον θεοῦ τοῦ τελειοῦντος καλεῖ παρ' ἔσυτὸν τὸν τῶν προειρημένων κυρίως χορηγόν· πᾶς τε τρανῶν καὶ τὰ περὶ τοῦ θεοῦ ὑπομιμήσκεται μᾶλλον ἥ μανθάνει, κὰν ἀπό τινος ἀκούειν δοκῇ ἥ εὑρίσκειν νομίζῃ τὰ τῆς θεοσεβείας μυστήρια.

ῶσπερ δὲ τὰ ἐνθάδε δεῖ νοεῖν τὸν εὐχόμενον, αἵτεῖν αὐτὸν <ἀγιασθῆναι τὸ ὄνομα>α τοῦ θεοῦ· οὕτως ἐν ψαλμοῖς τὸ ὑψώσωμεν <τὸ ὄνομα>α αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸν λέγεται, προστάσσοντος τοῦ προφήτου μετὰ πάσης συμφωνίας ἐν τῷ αὐτῷ νοὶ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ φθάσαι ἐπὶ τὴν ἀληθῆ καὶ ὑψηλὴν γνῶσιν τῆς ἴδιοτητος τοῦ θεοῦ. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ὑψοῦν <τὸ ὄνομα>α τοῦ θεοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸν, %οὅτ&ε μεταλαβών τις ἀπορρόης θεότητος τῷ ὑπειλῆφθαι ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ κεκρατηκέναι τῶν ἔχθρῶν, ἐφησθῆναι πτώσει αὐτοῦ μὴ δυναμένων, ὑψοῖ αὐτὴν τὴν δύναμιν, ἥς μετείληχε, θεοῦ· ὅπερ δηλοῦται ἐν εἰκοστῷ ἐνάτῳ ψαλμῷ διὰ τοῦ ὑψώσω σε, κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με καὶ %οούκ& εὔφρανας τοὺς ἔχθρους μου ἐπ' ἐμοί. ὑψοῖ δέ τις τὸν θεὸν, ἐγκαινίσας αὐτῷ οἶκον ἐν ἔσυτῷ, ἐπεὶ καὶ ἥ %οἐπ&ιγραφὴ τοῦ ψαλμοῦ οὕτως ἔχει· ψαλμὸς ὁδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου τοῦ Δαυΐδ. ἔτι περὶ τοῦ <ἀγιασθῆτα τὸ ὄνομά σο>υ καὶ τῶν ἔξῆς προστακτικῷ χαρακτῆρι εἰρημένων λεκτέον ὅτι συνεχῶς προστακτικοῖς ἀντὶ εὐκτικῶν ἔχρήσαντο καὶ οἱ ἐρμηνεύσαντες, ὡς ἐν τοῖς ψαλμοῖς· ἀλαλα γενηθῆτω τὰ χείλη τὰ δόλια, τὰ λαλοῦντα κατὰ τοῦ δικαίου ἀνομίαν, ἀντὶ τοῦ γενηθείη καὶ ἔξερευνησάτω δανειστὴς πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ· μὴ ὑπαρξάτω αὐτῷ ἀντιλήπτωρ ἐν

τῷ ἔκατοστῷ ὄγδόῳ περὶ Ἰούδα· ὅλος γὰρ ὁ ψαλμὸς αἴτησίς ἐστι περὶ Ἰούδα, ἵνα τάδε τινὰ αὐτῷ συμβῇ. μὴ συνιδὼν δὲ ὁ Τατιανὸς τὸ γενηθήτω οὐ πάντοτε σημαίνειν τὸ εὐκτικὸν ἀλλ’ ἔσθ’ ὅπου καὶ προστακτικὸν, ἀσεβέστατα ὑπείληφε περὶ τοῦ εἰπόντος γενηθήτω φῶς θεοῦ, ὡς εὑξαμένου μᾶλλον ἥπερ προστάξαντος γενηθῆναι τὸ φῶς· ἐπεὶ, ὡς φησιν ἐκεῖνος ἀθέως νοῶν, ἐν σκότῳ ἦν ὁ θεός.

πρὸς ὃν λεκτέον, πῶς ἐκλήψεται καὶ τὸ βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου καὶ συναχθήτω τὸ ὕδωρ %τ&ὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν καὶ ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν. ἅρα γὰρ ὑπὲρ τοῦ ἐπὶ ἐδραίου στῆναι εὔχεται συναχθῆναι τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν, ἡ ὑπὲρ τοῦ μεταλαβεῖν τῶν βλαστανόντων ἀπὸ γῆς εὔχεται τὸ βλαστησάτω ἡ γῆ; ποίαν δὲ χρείαν ὅμοίαν ἔχει τῷ χρήζειν φωτὸς τῶν ἐνύδρων καὶ πτηνῶν ἡ χερσαίων, ἵνα καὶ περὶ τούτων εὔχηται; εἰ δὲ καὶ κατ’ αὐτὸν ἄτοπον τὸ περὶ τούτων εὔχεσθαι, προστακτικαῖς ὄνομασίαις εἰρημένων, πῶς οὐ τὸ ὅμοιον λεκτέον καὶ περὶ τοῦ γενηθήτω φῶς, ὡς μὴ εὐκτικῶς ἀλλὰ προστακτικῶς εἰρημένου; ἀναγκαίως δέ μοι ἔδοξεν, ἐν ταῖς προστακτικαῖς φωναῖς εἰρημένης εὐχῆς, ὑπομνησθῆναι τῶν παρεκδοχῶν αὐτοῦ διὰ τοὺς ἥπατημένους καὶ παραδεξαμένους τὴν ἀσεβῆ διδασκαλίαν αὐτοῦ, ὃν καὶ ἡμεῖς ποτε πεπειράμεθα.

<Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σο>υ. εἰ ἡ <βασιλεία τοῦ θεο>ῦ κατὰ τὸν λόγον τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν μετὰ παρατηρήσεως οὐκ ἔρχεται, οὐδὲ ἔροῦσιν· ἵδού ὅδε ἢ ἵδού ἐκεῖ, ἀλλὰ ἡ <βασιλεί>α τοῦ θεοῦ ἐντὸς ἡμῶν ἐστιν #ἐγγὺς γὰρ τὸ ῥῆμά ἐστι σφόδρα ἐν τῷ στόματι ἡμῶν καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν\$, δῆλον ὅτι ὁ εὐχόμενος <ἐλθεῖν τὴν βασιλείαν> τοῦ θεοῦ περὶ τοῦ <τὴν> ἐν αὐτῷ <βασιλείαν> τοῦ θεοῦ ἀνατεῦται καὶ καρποφορήσαι καὶ τελειωθῆναι εὐλόγως εὔχεται· παντὸς μὲν ἀγίου ὑπὸ θεοῦ βασιλευομένου καὶ τοῖς πνευματικοῖς νόμοις τοῦ θεοῦ πειθομένου, οἵονεὶ εὐνομούμενην πόλιν οἰκοῦντος ἑαυτόν· παρόντος αὐτῷ τοῦ πατρὸς καὶ συμβασιλεύοντος τῷ πατρὶ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ τετελειωμένῃ ψυχῇ κατὰ τὸ εἰρημένον, οὐ πρὸ βραχέος ἐμνημόνευον· πρὸς αὐτὸν ἔλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ’ αὐτῷ ποιησόμεθα #καὶ οἶμαι νοεῖσθαι θεοῦ μὲν <βασιλείαν> τὴν μακαρίαν τοῦ ἡγεμονικοῦ κατάστασιν καὶ τὸ τεταγμένον τῶν σοφῶν διαλογισμῶν, Χριστοῦ δὲ <βασιλείαν> τοὺς προιόντας σωτῆρίους τοῖς ἀκούοντι λόγους καὶ τὰ μὲν ἐπιτελούμενα ἔργα δικαιοσύνης καὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν· λόγος γὰρ καὶ δικαιοσύνη ὁ υἱὸς τοῦ θεο\$ῦ· παντὸς %δ&ὲ ἀμαρτωλοῦ κατατυραννούμενου ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, ἐπεὶ πᾶς ἀμαρτωλὸς τῷ ἐνεστῶτι αἰῶνι πονηρῷ. Ὡκείωται, μὴ ἐμπαρέχων ἑαυτὸν τῷ δόντι

έαυτὸν περὶ τῶν ἀμαρτωλῶν ἡμῶν, δπως ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστῶτος πονηροῦ καὶ ἐξέληται κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν κατὰ τὰ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας εἰρημένα ἐπιστολῆ. ὁ δὲ κατατυραννούμενος ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τούτου τοῦ αἰῶνος τῷ ἐκουσίῳ τῆς ἀμαρτίας καὶ βασιλεύεται ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας· διόπερ κελευσμεθα ὑπὸ τοῦ Παύλου μηκέτι ὑποτάσσεσθαι θελούσῃ τῇ ἀμαρτίᾳ βασιλεύειν ἡμῶν, καὶ προστασόμεθά γε διὰ τούτων· μὴ οὖν βασιλεύετω ἡ ἀμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι εἰς τὸ ὑπακούειν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῆς.

ἀλλ’ ἐρεῖ τις πρὸς ἀμφότερα, τό τε <ἄγιασθήτω τὸ ὄνομά σο>υ καὶ τὸ <ἐλθέτω ἡ βασιλεία σο>υ, ὅτι, εἰ ὁ εὐχόμενος ἐπὶ τῷ ἐπακούεσθαι εὔχεται καὶ ἐπακούεται ποτε, δηλονότι <άγιας-θήσεται>ί ποτε τινὶ κατὰ τὰ προειρημένα τὸ <ὄνομα>α τοῦ θεοῦ, ὃ καὶ ἡ <βασιλεί>α τοῦ θεοῦ ἐνστήσεται. εἰ δὲ ταῦτ’ αὐτῷ ἔσται, πῶς ἔτι καθηκόντως εὔξεται περὶ τῶν παρόντων ἥδη ὡς μὴ παρόντων λέγων· <άγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σο>υ; εἰ δὲ τούτο, ἔσται ποτὲ καθῆκον μὴ λέγειν· <άγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σο>υ. λεκτέον πρὸς ταῦτα ὅτι, ὥσπερ ὁ εὐχόμενος λόγου γνώσεως τυχεῖν καὶ λόγου σοφίας καθηκόντως ἀεὶ περὶ τούτων εὔξεται, ἀεὶ μὲν πλείονα θεωρήματα σοφίας καὶ γνώσεως ἐν τῷ ἐπακούεσθαι ληψόμενος, πλὴν ἐκ μέρους γινώσκων μὲν ὅσα ποτ’ ἀν χωρῆσαι ἐπὶ τοῦ παρόντος δυνηθῆ, τοῦ %δ&è τελείου καὶ καταργοῦντος τὸ ἐκ μέρους τότε φανερωθησομένου, ὅτε πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ὁ νοῦς προσβάλλει χωρὶς αἰσθήσεως τοῖς νοητοῖς· οὕτως τὸ τέλειον τοῦ <άγιασθῆνα>ι ἐκάστῳ ἡμῶν <τὸ ὄνομα>α τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἐνστήναι αὐτοῦ <τὴν βασιλείαν> οὐχ οἶόν τε ἐστὶν, ἐὰν μὴ <ἐλθ>η καὶ τὸ περὶ τῆς γνώσεως καὶ σοφίας τέλειον τάχα δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν. ὅδεύομεν δὲ ἐπὶ τὴν τελειότητα, ἐὰν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι τῶν ὅπισθεν ἐπιλανθανόμεθα. τῇ οὖν ἐν ἡμῖν <βασιλεί>α τοῦ θεοῦ ἡ ἀκρότης ἀδιαλείπτως προκόπτουσιν ἐνστήσεται, ὅταν πληρωθῇ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον, ὅτι ὁ Χριστὸς, πάντων αὐτῷ τῶν ἔχθρῶν ὑποταγέντων, παραδώσει <τὴν βασιλείαν> τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, ἵνα ἦ δ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι. διὰ τοῦτο ἀδιαλείπτως προσευχόμενοι μετὰ διαθέσεως τῷ λόγῳ θεοποιουμένης λέγωμεν τῷ ἐν οὐρανοῖς πατρὶ ἡμῶν· <άγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σο>υ. ἔτι δὲ περὶ <τὴ>ς τοῦ θεοῦ <βασιλεία>ς καὶ τοῦτο διαληπτέον, ὅτι, ὥσπερ οὐκ ἔστι μετοχὴ δικαιοσύνη καὶ ἀνομία οὐδὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος οὐδὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαρ, οὕτως ἀσυνύπαρκτόν ἔστι <τῇ βασιλεί>α τοῦ θεοῦ <βασιλεί>α

τῆς ἀμαρτίας. εἰ τοίνυν θέλομεν ὑπὸ θεοῦ βασιλεύεσθαι, μηδαμῶς βασιλεύετω ἡ ἀμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι, μηδὲ ὑπακούωμεν τοῖς προστάγμασιν αὐτῆς, ἐπὶ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς καὶ τὰ ἄλλοτρια τοῦ θεοῦ προκαλουμένης ἡμῶν τὴν ψυχήν· ἀλλὰ νεκρώσαντες τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καρποφορῶμεν τοὺς καρποὺς τοῦ πνεύματος, ἵνα ὡς ἐν παραδείσῳ πνευματικῷ κύριος ἡμῖν ἐμπεριπατή, βασιλεύων ἡμῶν μόνος σὺν τῷ Χριστῷ αὐτοῦ, ἐν ἡμῖν ἐκ δεξιῶν καθημένῳ ἥς εὐχόμεθα λαβεῖν δυνάμεως πνευματικῆς καὶ καθεζομένῳ, ᾧ ως πάντες οἱ ἐν ἡμῖν ἐχθροὶ αὐτοῦ γένωνται ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ καὶ καταργηθῆ ἀφ' ἡμῶν πᾶσα ἀρχὴ καὶ ἔξουσία καὶ δύναμις. δυνατὸν γὰρ ταῦτα καθ' ἔκαστον ἡμῶν γενέσθαι καὶ τὸν ἔσχατον ἐχθρὸν καταργηθῆναι, τὸν θάνατον, ἵνα καὶ ἐν ἡμῖν λέγηται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ· ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ἄδη, τὸ νίκος; ἥδη τοίνυν τὸ φθαρτὸν ἡμῶν ἐνδυσάσθω τὴν ἐν ἀγνείᾳ καὶ πάσῃ καθαρότητι ἀγιωσύνην καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν ἀμφιεσάσθω, τοῦ θανάτου κατηργημένου, τὴν πατρικὴν ἀθανασίαν· ὅστε ἡμᾶς βασιλευομένους ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἥδη εἶναι ἐν τοῖς παλιγγενεσίας καὶ ἀναστάσεως ἀγαθοῖς.

<Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῇ>ς. ὁ Λουκᾶς μετὰ τὸ <ἐλθέτω ἡ βασιλεία σο>υ ταῦτα παρασιωπήσας ἔταξε· <τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν καθ' ἡμέραν>· διόπερ ἀς προετάξαμεν λέξεις ὡς παρὰ μόνῳ τῷ Ματθαίῳ κειμένας ἔξετάσωμεν ἀκολούθως τοῖς πρὸ τούτων. ἔτι δύντες <ἐπὶ γῇ>ς οἱ εὐχόμενοι, νοοῦντες <ἐν οὐραν>ῷ γεγονέναι <τὸ θέλημ>α τοῦ θεοῦ παρὰ πᾶσι τοῖς οἰκείοις τῶν <οὐρανῶν>, εὐξώμεθα καὶ ἡμῖν τοῖς <ἐπὶ γῇ>ς ὁμοίως ἐκείνοις κατὰ πάντα γενέσθαι τὸ <θέλημ>α τοῦ θεοῦ· ὅπερ συμβήσεται, μηδὲν ἡμῶν παρὰ <τὸ θέλημ>α πραττόντων αὐτοῦ. ἐπὰν δὲ, <ώς ἐν οὐρανῷ τὸ θέλημ>ά ἔστι τοῦ θεοῦ, καὶ ἡμῖν τοῖς <ἐπὶ γῇ>ς κατορθωθῆ, ὁμοιωθέντες τοῖς <ἐν οὐρανοῖ>ς, ἄτε φορέσαντες παραπλησίως ἐκείνοις τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, βασιλείαν <οὐρανῶν> κληρονομήσομεν, <τῶν> μεθ' ἡμᾶς <ἐπὶ γῇ>ς καὶ ἡμῖν, γενομένοις <ἐν οὐραν>ῷ, ὁμοιωθῆναι εὐχομένων.

δύναται μέντοι γε κατὰ μόνον τὸν Ματθαῖον ἀπὸ κοινοῦ τὸ <ώς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῇ>ς λαμβάνεσθαι, ἵν' ἦ τοιοῦτον τὸ προστασόμενον ἡμῖν ἐν τῇ εὐχῇ λέγειν· <ἀγιασθήτω τὸ δύνομα σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· τό τε γὰρ δύνομ>α τοῦ θεοῦ <ἡγιάσθ>η παρὰ τοῖς <ἐν οὐραν>ῷ, καὶ ἐνέστη αὐτοῖς ἡ τοῦ θεοῦ <βασιλεία, γεγένηται τ>ε ἐν αὐτοῖς <τὸ θέλημ>α τοῦ θεοῦ· ἄπερ πάντα

ήμιν λείπει τοῖς <ἐπὶ γῆ>ς, δυνάμενα ήμιν ὑπαρχθῆναι ἐν τῷ ἀξίους ἔαυτοὺς κατασκευάζειν ἐπηκόου περὶ τούτων πάντων τοῦ θεοῦ τυχεῖν.

ζητήσαι δ' ἂν τις διὰ τὸ <γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆ>ς λέγων· πῶς <γεγένηται τὸ θέλημ>α τοῦ θεοῦ <ἐν οὐραν>ῷ, ὅπου ἐστὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, δι' ἃ μεθυσθήσεται ἡ μάχαιρα τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῷ <οὐραν>ῷ; εἰ δὲ οὕτως εὐχόμεθα <γενηθῆναι ἐπ>ὶ τῆς <γῆς τὸ θέλημ>α τοῦ θεοῦ, ὥσπερ <γίνεται ἐν οὐραν>ῷ, μή ποτε λεληθότως εὐξώμεθα μένειν <ἐπὶ γῆ>ς καὶ τὰ ἐναντία, ὅπου ἀπ' <οὐρανο>ῦ καὶ ταῦτα ἔρχεται, πολλῶν φαύλων γινομένων ἐπὶ γῆς διὰ τὰ ἡττῶντα πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ὅντα ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. ὁ μὲν οὖν τις ἀλληγορῶν <τὸν οὐρανὸν> καὶ φάσκων αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστὸν, <γῆν> δὲ τὴν ἐκκλησίαν #τίς γὰρ οὕτως %άξ&ιος θρόνος τοῦ πατρὸς ὡς ὁ Χριστός; ποιὸν δὲ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν τοῦ θεοῦ ὡς ἡ ἐκκλησία:\$ εὐχερῶς λύσει τὰ ζητούμενα, λέγων εὐχεσθαι δεῖν ἐκαστον τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας οὕτω χωρῆσαι τὸ πατρικὸν θέλημα, ὃν τρόπον Χριστὸς κεχώρηκεν, ὁ ἐλθὼν ποιῆσαι <τὸ θέλημ>α αὐτοῦ τοῦ πατρὸς καὶ πᾶν αὐτὸ τελειώσας· δυνατὸν γὰρ κολληθέντα αὐτῷ ἐν γενέσθαι πνεῦμα σὺν αὐτῷ, διὰ τοῦτο χωροῦντα <τὸ θέλημ>α, ἵν' <ώ>ς τετέλεσται <ἐν οὐραν>ῷ, οὕτω τελεσθῆ <καὶ ἐπὶ γῆ>ς· ὁ κολλώμενος γὰρ τῷ κυρίῳ κατὰ τὸν Παῦλον ἐν πνεῦμά ἐστι. καὶ οἴμαι ὅτι οὐκ εὐκαταφρόνητος ἔσται αὕτη ἡ ἐρμηνεία τῷ ἐπιμελέστερον κατανοοῦντι αὐτήν.

ἀντιλέγων δέ τις αὐτῇ παραθήσεται τὸ ἐπὶ τέλει τούτου τοῦ εὐαγγελίου μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένον πρὸς τοὺς ἐνδεκα μαθητάς· ἐδόθη μοι πᾶσα ἔξουσία <ώς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆ>ς. ἔχων γὰρ ἔξουσίαν τῶν <ἐν οὐραν>ῷ φησι προσειληφέναι τὴν <ἐπὶ γῆ>ς, τῶν μὲν <ἐν οὐραν>ῷ καὶ πρότερον ὑπὸ τοῦ λόγου πεφωτισμένων, ἐπὶ δὲ τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος καὶ τῶν <ἐπὶ γῆ>ς διὰ τὴν δεδομένην ἔξουσίαν τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ μιμουμένων τὰ, ὃν ἔξουσίαν ὁ σωτὴρ ἔλαβεν, <ἐν οὐραν>ῷ κατορθουμένων. οἵονεὶ οὖν διὰ τῶν εὐχῶν συνεργοὺς πρὸς τὸν πατέρα βούλεται λαβεῖν τοὺς μαθητευομένους αὐτῷ, ἵν' ὅμοίως τοῖς <ἐν οὐραν>ῷ ὑποτεταγμένοις ἀληθείᾳ καὶ λόγῳ τὰ <ἐπὶ γῆ>ς διορθωθέντα %δι&ὰ τὴν ἔξουσίαν, ἥν ἔλαβεν <ώς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆ>ς, εἰς τέλος ἀγάγῃ τῶν ἔξουσιαζομένων μακάριον. ὁ δὲ θέλων <οὐρανὸν> εἶναι τὸν σωτῆρα τὴν δὲ <γῆν> ἐκκλησίαν, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, ὃ ὁ πατὴρ ὡς θρόνῳ ἐπαναπαύεται, φάσκων εἴ ναι τὸν <οὐρανὸν>, εὗροι ἂν τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐνεδύσατο οἰκειωθέντα ἐκείνῃ τῇ δυνάμει διὰ τὸ τεταπεινωκέναι ἔαυτὸν καὶ γενό-

μενον ύπήκοον μέχρι θανάτου, λέγειν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τό·
ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία <ώς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆ>ς· λαβόντος
τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα ἀνθρώπου τὴν ἐξουσίαν τῶν <ἐν οὐρανῷ>
οὗτον τῶν ἐνυπαρχόντων τῷ μονογενεῖ, ἵνα αὐτῷ κοινωνῇ, ἀνακιρνά-
μενος ἐκείνου τῇ θεότητι καὶ ἐνούμενος αὐτῷ.
μὴ λύοντος δέ πω τοῦ δευτέρου τὰ ἡπορημένα περὶ τοῦ πῶς
<τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἐστιν <ἐν οὐρανῷ>, τῶν ἐν τοῖς ἐπου-
ρανίοις πνευματικῶν τῆς πονηρίας ἀντιπαλαιόντων τοῖς <ἐπὶ¹
γῆ>ς, ἐκεῖθεν ἐνέσται λύειν οὕτως τὸ ζητούμενον· ὅτι, ὥσπερ οὐ
διὰ τὸν τόπον ἀλλὰ διὰ τὴν προαίρεσιν ὁ ἔτι ὃν <ἐπὶ γῆ>ς, πολί-
τευμα ἔχων <ἐν οὐρανοῦ>ς καὶ θησαυρίζων <ἐν οὐρανῷ>, τὴν
καρδίαν ἔχων <ἐν οὐρανῷ>, τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου φορῶν,
οὐκέτι ἐστὶν ἐκ τῆς γῆς οὐδὲ τοῦ κάτω κόσμου ἀλλ’ ἐκ τοῦ
<οὐρανοῦ> καὶ τοῦ κρείττονος τούτου οὐρανίου κόσμου· οὕτως
καὶ τὰ ἔτι ἐν τοῖς %έπ&ουρανίοις διατρίβοντα πνευματικὰ τῆς
πονηρίας, τὸ πολίτευμα ἔχοντα <ἐπὶ γῆ>ς καὶ δι’ ὃν ἀντιπα-
λαίει ἐπιβουλεύοντα ἀνθρώποις, θησαυρίζοντα <ἐπὶ γῆ>ς, εἰκόνα
τοῦ χοικοῦ φοροῦντα, ὅστις ἐστὶν ἀρχὴ πλάσματος κυρίου, πε-
ποιημένος ἐγκαταπαίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, οὐκ ἔστιν ἐπουράνια
οὐδὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς διὰ τὴν μοχθηρὰν διάθεσιν οἰκεῖ ἐπὰν οὖν
λέγηται· <γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ²
γῆ>ς, ἐκείνους οὐδὲ <ἐν οὐρανῷ> εἶναι λογιστέον, τῷ φρονήματι
μετὰ τοῦ πεσόντος ἐξ <οὐρανοῦ> δίκην ἀστραπῆς πεπτωκότας.
καὶ τάχα λέγων δεῖν εὔχεσθαι ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ἵνα <γένηται
τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς <ώς ἐν οὐρανῷ> οὕτως <καὶ ἐπὶ γῆ>ς,
οὐ πάντως περὶ τῶν ἐν τόπῳ τῆς γῆς κελεύει γίνεσθαι τὰς εὐχὰς,
ὅπως ὁμοιωθῶσι τοῖς ἐν τόπῳ οὖσιν οὐρανίῳ· ἀλλ’ ἔστιν αὐτῷ ἡ
πρόσταξις τῆς εὐχῆς, βουλομένῳ ὁμοιωθῆναι πάντα τὰ <ἐπὶ γῆ>ς,
τουτέστι τὰ χείρονα καὶ τοῖς γηίνοις φέρειωμένα, τοῖς κρείττοσι καὶ
ἔχουσι τὸ πολίτευμα <ἐν οὐρανοῦ>ς, πᾶσι γενομένοις <οὐρανῷ>. ὁ μὲν
γὰρ ἀμαρτάνων, ὅπου ποτ’ ἀν ἦ, ἐστὶ γῆ, εἰς τὴν συγγενῆ, ἐὰν
μὴ μετανοῆ, ἐσόμενός πη· ὁ δὲ ποιῶν <τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ> καὶ
μὴ παρακούων τῶν σωτηρίων πνευματικῶν νόμων <οὐρανό>ς ἐστιν.
εἴτε οὖν γῆ ἔτι ἐσμὲν διὰ τὴν ἀμαρτίαν, εὐχώμεθα καὶ ἐφ’ ἡμᾶς
οὕτω <τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ διατεῖναι διορθωτικῶς, ὥσπερ ἔφθακεν
ἐπὶ τὸν πρὸ ἡμῶν γενομένους <οὐρανὸν> ἦ δόντας <οὐρανόν>· εἴτε
μὴ γῆ ἀλλ’ <οὐρανὸ>ς ἤδη λελογίσμεθα τῷ θεῷ, ἀξιώσωμεν, ἵνα καὶ
<ἐπὶ τῆς γῆ>ς ὁμοίως <τῷ οὐρανῷ>, λέγω δὲ ἐπὶ τῶν χειρόνων,
πληρωθῆ <τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ εἰς τὴν, ἵν’ οὕτως εἴπω, οὐρανο-
ποίησιν αὐτῆς, ὥστε μηκέτι ποτὲ εἶναι <γῆ> ἀλλὰ πάντα γενέσθαι
<οὐρανόν>. ἐὰν γὰρ ὡς <ἐν οὐρανῷ> κατὰ τὰ ἡρμηνευμένα <τὸ

θέλημα τοῦ θεοῦ οὕτω <γένητα>ι καὶ ἐπὶ γῆς, ἡ γῆ οὐ μενεῖ γῆ· ως #εὶ λέγοιμι ἐπὶ ἄλλου παραδείγματος σαφέστερον\$ ἐὰν, ὥσπερ <γεγένηται τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς σώφρονας, οὕτω <γένητα>ι καὶ ἐπὶ τοὺς ἀκολάστους, οἱ ἀκόλαστοι σώφρονες ἔσονται, ἡ ως <γεγένηται τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς δικαίους, %εὰν οὕτω <γένητα>&i καὶ ἐπὶ τοὺς ἀδίκους, οἱ ἀδικοὶ δίκαιοι ἔσονται· διὰ τοῦτο ἐὰν, ως <ἐν οὐρανῷ γεγένηται τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, <γένηται καὶ ἐπὶ γῆ>ς, ἐσόμεθα πάντες <οὐρανὸς>ς, τῆς μὴ ὀφελούσης σαρκὸς καὶ συγγενοῦς αὐτῇ αἴματος μὴ δυναμένων κληρονομεῖν βασιλείαν θεοῦ, κληρονομεῖν δ' ἀν λεχθησομένων, ἐὰν μεταβάλωσιν ἀπὸ σαρκὸς καὶ <γῆ>ς καὶ χοῦ καὶ αἵματος ἐπὶ τὴν οὐράνιον οὐσίαν.

<Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον>, ἡ ως δὲ Λουκᾶς· <τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν καθ' ἡμέραν>. ἐπεὶ τινες ὑπολαμβάνουσι περὶ τοῦ σωματικοῦ <ἄρτο>υ λέγεσθαι εὔχεσθαι ἡμᾶς, ἄξιον αὐτῶν τὴν ψευδοδοξίαν διὰ τούτων περιελόντας παραστῆσαι τὸ ἀληθὲς περὶ <τοῦ ἐπιούσιον ἄρτο>υ. λεκτέον οὖν πρὸς αὐτοὺς ὅτι πῶς δὲν αἰτεῖν ἐπουράνια καὶ μεγάλα, οὕτε ἐπουρανίου ὅντος <το>ῦ εἰς τὴν σάρκα ἡμῶν ἀναδιδομένου <ἄρτο>υ οὕτε μεγάλου αἰτήματος τοῦ περὶ τούτου ἀξιοῦν, ὥσπερεὶ κατ' αὐτοὺς ἐπιλαθόμενος ὃν ἐδίδαξε προστάττει περὶ ἐπιγείου καὶ μικροῦ ἐντευξιν ἀναφέρειν τῷ πατρί; ἡμεῖς δὲ ἐπόμενοι αὐτῷ διδασκάλῳ, διδάσκοντι τὰ περὶ τοῦ <ἄρτο>υ, διὰ πλειόνων ταῦτα παραθησόμεθα. φησὶν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην πρὸς ἐληλυθότας εἰς Καφαρναοὺμ ζητεῖν αὐτόν· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτε %μ&ε οὐχ ὅτι εἰδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν <ἄρτων> καὶ ἐχορτάσθητε. δὲ γὰρ φαγὼν ἐκ τῶν ὑπὸ Ἰησοῦ εὐλογηθέντων <ἄρτων> καὶ πληρωθεὶς αὐτῶν μᾶλλον ζητεῖ καταλαβεῖν ἀκριβέστερον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ σπεύδει πρὸς αὐτόν. διόπερ καλῶς προστάττει λέγων· ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἦν δὲν τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν <δώσε>ι. πρὸς ταῦτα δὲ πυθομένων τῶν ἀκουσάντων καὶ λεγόντων· τί ποιῶμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ; ἀπεκρίθη δὲ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα πιστεύητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος. ἀπέστειλε δὲ ὁ θεὸς τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ ἰάσατο αὐτοὺς, ως ἐν ψαλμοῖς γέγραπται, δηλονότι τοὺς νενοσηκότας· ὡς λόγω οἱ πιστεύοντες ἐργάζονται τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ, ὅντα βρῶσιν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. καὶ δὲ πατήρ δέ μου, φησὶ, <δίδωσιν> ὑμῖν <τὸν ἄρτον> ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν· δὲ γὰρ <ἄρτο>ς τοῦ θεοῦ ἐστιν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν <διδοὺ>ς τῷ κόσμῳ. <ἄρτο>ς δὲ ἀληθινός ἐστιν ὁ τὸν ἀληθινὸν τρέφων ἀνθρωπὸν, τὸν κατ' εἰκόνα τοῦ θεοῦ πεποιημένον, ὡς δὲ

τραφεὶς καὶ καθ' ὅμοίωσιν τοῦ κτίσαντος γίνεται. τί δὲ λόγου τῇ ψυχῇ τροφιμώτερον, ἢ τί τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ τῷ νῷ τοῦ χωροῦντος αὐτὴν τιμιώτερον; τί δὲ ἀληθείας τῇ λογικῇ φύσει καταλληλότερον; ἐὰν δέ τις πρὸς ταῦτα ἀνθυποφέρῃ λέγων μὴ ἂν αὐτὸν διδάσκειν ὡς περὶ ἑτέρου ὄντος <ἄρτου τοῦ ἐπιουσίο>ν αἰτεῖν, ἀκουέτω ὅτι καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην ὅπου μὲν ὡς περὶ ἑτέρου τινὸς παρ' αὐτὸν διαλέγεται, ὅπου δὲ ὡς αὐτὸς ὁ <ἄρτο>ς ὥν· ὡς μὲν περὶ ἑτέρου διὰ τούτων· Μωϋσῆς <δέδωκεν> ὑμῖν <τὸν ἄρτον> ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐ τὸν ἀληθινὸν, ἀλλ' ὁ πατήρ μου <δίδωσιν> ὑμῖν <τὸν ἄρτον> ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν· ὡς δὲ περὶ αὐτοῦ φησι πρὸς εἰπόντας αὐτῷ· πάντοτε <δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον> τοῦτον, ἐγὼ εἰμι ὁ <ἄρτο>ς τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος πρός με οὐ μὴ πεινάσῃ, καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε. καὶ μετ' ὀλίγα· ἐγὼ εἰμι ὁ <ἄρτο>ς %οὸς ζῶν& ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου <τὸν ἄρτο>ν, ζήσει εἰς τὸν αἰώνα· καὶ ὁ <ἄρτο>ς δὲ, δὸν ἐγὼ <δῶσ>ω, ἡ σάρξ μου ἐστὶν, ἦν ἐγὼ <δῶσ>ω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.

ἐπεὶ δὲ πᾶσα τροφὴ <ἄρτο>ς λέγεται κατὰ τὴν γραφὴν, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ περὶ Μωϋσέως ἀναγεγράφθαι· <ἄρτον> οὐκ ἔφαγε τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ὅδωρ οὐκ ἔπιε, ποικίλος δέ ἐστι καὶ διάφορος ὁ τρόφιμος λόγος, οὐ πάντων δυναμένων τῇ στερβότητι καὶ εὔτονίᾳ τρέφεσθαι τῶν θείων μαθημάτων· διὰ τοῦτο βουλόμενος παραστῆσαι ἀθλητικὴν τελειοτέροις ἀρμόζουσαν τροφὴν φησιν· ὁ <ἄρτο>ς δὲ, δὸν ἐγὼ <δῶσ>ω, ἡ σάρξ μου ἐστὶν, ἦν ἐγὼ <δῶσ>ω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, καὶ μετ' ὀλίγα· ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθής ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμα μου ἀληθής ἐστι πόσις. ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με κάκεῖνος ζήσει δι' ἐμέ. αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἀληθής βρῶσις, σὰρξ Χριστοῦ, ἥτις λόγος οὖσα γέγονε σὰρξ κατὰ τὸ εἰρημένον· καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. ὅτε δὲ %φάγοιμεν κα&ὶ πίοιμεν αὐτὸν, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· ἐπὰν δὲ ἀναδιδῶται, πληροῦται τὸ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ. οὗτός ἐστιν ὁ <ἄρτο>ς ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων τοῦτον <τὸν ἄρτον> ζήσει εἰς τὸν αἰώνα.

ὁ δὲ Παῦλος νηπίοις διαλεγόμενος καὶ κατὰ ἀνθρωπὸν περιπατοῦσι Κορινθίοις φησί· γάλα ύμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὕπω γὰρ ἐδύνασθε. ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε· ἔτι γάρ ἐστε σάρκινοι καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐβραίους· καὶ γεγόνατε χρείαν ἔχοντες γάλακτος, οὐ στερεᾶς

τροφῆς. πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης, νήπιος γάρ ἐστι τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφὴ, τῶν διὰ τὴν ἔξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἔχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. ἐγὼ δὲ ἡγοῦμαι καὶ τὸ δὲ μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει μὴ περὶ σωματικῶν τροφῶν αὐτῷ προηγουμένως λέγεσθαι ἀλλὰ περὶ τῶν τρεφόντων τὴν ψυχὴν λόγων θεοῦ· τοῦ μὲν πιστοτάτου καὶ τελειοτάτου δυναμένου πάντων μεταλαμβάνειν, ὅνπερ δηλοῖ διὰ τοῦ ὃς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, τοῦ δὲ ἀσθενεστέρου καὶ ἀτελεστέρου ἀπλουστέροις καὶ μὴ πάνυ εὔτονίαν ἐμποιοῦσι μαθήμασιν ἀρκουμένου, ὅντινα αὐτὸς σημῆναι θέλων λέγει· ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει.

καὶ τὸ παρὰ τῷ Σολομῶντι δὲ ἐν ταῖς Παροιμίαις λεγόμενον ἡγοῦμαι διδάσκειν ὅτι βελτίων ὁ μὴ χωρῶν τὰ εὔτονώτερα καὶ μείζονα τῶν δογμάτων διὰ τὴν ἀπλότητα #οὐκ ἐσφαλμένα μέντοι γε φρονῶν\$ τοῦ ἐντρεχεστέρου μὲν καὶ ὀξυτέρου καὶ μειζόνως ἐπιβάλλοντος τοῖς πράγμασι τὸν δὲ τῆς εἰρήνης καὶ συμφωνίας τῶν ὅλων λόγον μὴ τρανοῦντος. ἔχει δὲ οὕτως αὐτῷ ἡ λέξις· κρείσσων ξενισμὸς λαχάνων πρὸς φιλίαν καὶ χάριν ἢ μόσχος ἀπὸ φάτνης μετὰ ἔχθρας. πολλάκις γοῦν ἀπεδεξάμεθα ἴδιωτικὴν καὶ ἀπλουστέραν μετὰ εὐσυνειδησίας ἐστίασιν, ξενιζόμενοι παρὰ τοῖς πλέον ἡμῖν παρασχεῖν μὴ δυναμένοις, ἥπερ λόγων ὕψος ἐπαιρομένων κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ, μετὰ πολλῆς πιθανότητος ἀλλότριον καταγγέλλον τοῦ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας δεδωκότος πατρὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ δόγμα. ἵνα τοίνυν μήτε δὶ ἐνδειαν τροφῶν τὴν ψυχὴν νοσήσωμεν μήτε διὰ λιμὸν λόγου κυρίου τῷ θεῷ ἀποθάνωμεν, <τὸν ζῶντα ἄρτον>, ὅστις ὁ αὐτός ἐστι <τῷ ἐπιούσι>ῳ, πειθόμενοι τῷ διδασκάλῳ σωτῆρι ἡμῶν, πιστεύοντες καὶ βιοῦντες δεξιώτερον, αἱτῶμεν παρὰ τοῦ πατρός.

τί δὲ καὶ τὸ <ἐπιούσιον>, ἥδη κατανοητέον. πρῶτον δὲ τοῦτο ἰστέον, ὅτι ἡ λέξις ἡ <ἐπιούσιον> παρ’ οὐδενὶ τῶν Ἑλλήνων οὔτε τῶν σιφῶν ὀνόμασται οὔτε ἐν τῇ τῶν ἴδιωτῶν συνηθείᾳ τέτριπται, ἀλλ’ ἔοικε πεπλάσθαι ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν. συνηνέχθησαν γοῦν ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς περὶ αὐτῆς μηδαμῶς διαφερούσης, αὐτὴν ἐξενηνοχότες. τὸ δῆμοιον δὲ καὶ ἐπ’ ἄλλων οἱ ἔρμηνεύοντες τὰ Ἐβραικὰ πεποιήκασιν. τίς γάρ ποτε Ἑλλήνων ἐχρήσατο τῇ ἐνωτίζου προσηγορίᾳ ἡ τῇ ἀκουτίσθητι ἀντὶ τοῦ εἰς τὰ ὅτα δέξαι καὶ ἀκοῦσαι ποίει %σ&ε; ; ἰσομοίᾳ τῇ <ἐπιούσιον> προσηγορίᾳ ἐστὶ παρὰ Μωϋσεῖ γεγραμμένη, ὑπὸ θεοῦ εἰρημένη· ὑμεῖς δὲ ἔσεσθέ μοι λαὸς περιούσιος. καὶ δοκεῖ μοι ἐκατέρα λέξις παρὰ τὴν οὐσίαν πεποιῆσθαι, ἡ μὲν <τὸν> εἰς τὴν οὐσίαν συμβαλλόμενον <ἄρτον> δηλοῦσα, ἡ δὲ τὸν περὶ τὴν οὐσίαν καταγινόμενον λαὸν

καὶ κοινωνοῦντα αὐτῇ σημαίνουσα.

ἡ μέντοι κυρίως οὐσία τοῖς μὲν προηγουμένην τὴν τῶν ἀσωμάτων ὑπόστασιν εἶναι φάσκουσι νενόμισται κατὰ τὰ ἀσώματα, τὸ εἶναι βεβαίως ἔχοντα καὶ οὕτε προσθήκην χωροῦντα οὕτε ἀφαίρεσιν πάσχοντα #τοῦτο γὰρ ὕδιον σωμάτων, περὶ ἂ γίνεται ἡ αὔξη καὶ ἡ φθίσις παρὰ τὸ εἶναι αὐτὰ ῥέυστὰ, δεόμενα τοῦ ὑποστηρίζοντος ἐπεισιόντος καὶ τρέφοντος· ὅπερ ἐὰν πλεῖον ἐν καιρῷ ἐπεισίη τοῦ ἀπορρέοντος, αὔξησις γίνεται, ἐὰν δὲ ἔλαττον, μείωσις· τάχα δέ τινα οὐδὲ ὄλως τὸ ἐπεισίὸν λαμβάνοντα ἐν ἀκράτῳ, ἵν' οὕτως εἴπω, μειώσει γίνετα\$, τοῖς δὲ ἐπακολουθητικὴν αὐτὴν εἶναι νομίζουσι προηγουμένην δὲ τὴν τῶν σωμάτων ὅροι αὐτῆς οὖτοί εἰσιν· οὐσία ἐστὶν ἡ πρώτη τῶν ὄντων ὕλη, καὶ ἐξ ἣς τὰ ὄντα, ἡ τῶν σωμάτων ὕλη, καὶ ἐξ ἣς τὰ σώματα, ἡ τῶν ὀνομαζομένων, καὶ ἐξ ἣς τὰ ὀνομαζόμενα, ἡ τὸ πρῶτον ὑπόστατον ἄποιον ἡ τὸ προϋφιστάμενον τοῖς οὖσιν ἡ τὸ πάσας δεχόμενον τὰς μεταβολάς τε καὶ ἀλλοιώσεις, αὐτὸ δὲ ἀναλλοίωτον κατὰ τὸν ὕδιον λόγον, ἡ τὸ ὑπομένον πᾶσαν ἀλλοιώσιν καὶ μεταβολήν. κατὰ τούτους δὲ ἡ οὐσία ἐστὶν ἄποιός τε καὶ ἀσχημάτιστος κατὰ τὸν ὕδιον λόγον ἀλλ' οὐδὲ μέγεθος ἀποτεταγμένον ἔχουσα, πάση δὲ ἔγκειται ποιότητι καθάπερ ἐτοιμόν τι χωρίον.

ποιότητας δὲ διατακτικῶς λέγουσι τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς ποιήσεις κοινῶς, ἐν αἷς εἶναι τὰς κινήσεις καὶ σχέσεις συμβέβηκεν· οὐδέ τινος γὰρ τούτων κατὰ τὸν ὕδιον λόγον μετέχειν φασὶ τὴν οὐσίαν, ἀεὶ δέ τινος αὐτῶν ἀχώριστον εἶναι πάθει τήνδε, οὐδὲν ἥττον καὶ ἐπιδεκτὴν πασῶν τῶν τοῦ ποιοῦντος ἐνεργειῶν, ὡς ἀν ἐκεῖνο ποιῆ καὶ μεταβάλλῃ· ὁ γὰρ συνὼν αὐτῇ τόνος καὶ δι' ὄλων κεχωρηκὼς πάσης τε ποιότητος καὶ τῶν περὶ αὐτὴν αἴτιος ἀν οἰκονομιῶν· δι' ὄλων τε μεταβλητὴν καὶ δι' ὄλων διαιρετὴν λέγουσιν εἶναι, καὶ πᾶσαν οὐσίαν πάση συγχεῖσθαι δύνασθαι, ἡνωμένην μέντοι.

ἐπεὶ δὲ περὶ τῆς οὐσίας ζητοῦντες διὰ <τὸν ἐπιούσιον ἄρτον> καὶ τὸν περιούσιον λαὸν εἰς τὸ τὰ σημαίνοντα διακριθῆναι τῆς οὐσίας ταῦτ' εἰρήκαμεν, <ἄρτο>ς δὲ ἐν τοῖς πρὸ τούτων νοητὸς ἦν, δὸν αἴτεν ἡμᾶς ἐχρῆν, ἀναγκαῖον συγγενῆ <τῷ ἄρτῳ> ω τὴν οὐσίαν εἶναι νοεῖν· ἵν' ὡσπερ ὁ σωματικὸς <ἄρτο>ς ἀναδιδόμενος εἰς τὸ τοῦ τρεφομένου σῶμα χωρεῖ αὐτοῦ εἰς τὴν οὐσίαν, οὕτως ὁ ζῶν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκὼς <ἄρτο>ς ἀναδιδόμενος εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν μεταδῷ τῆς ὕδιας δυνάμεως τῷ ἐμπαρεσχηκότι ἐαυτὸν τῇ ἀπ' αὐτοῦ τροφῇ καὶ οὕτως ἔσται δὸν αἴτοῦμεν <ἄρτον ἐπιούσιον>. καὶ πάλιν δὸν τρόπον κατὰ τὴν ποιότητα τῆς τροφῆς, στερεᾶς οὐσης καὶ ἀθληταῖς ἀρμοζούσης ἡ γαλακτώδους τινὸς καὶ λαχανώδους, ἐν διαφόρῳ δυνάμει ὁ τρεφόμενος γίνεται, οὕτως ἀκόλουθόν ἔστι, τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ ἥτοι ὡς γάλακτος παιδίοις

άρμοζόντως διδομένου ἢ ὡς λαχάνου ἀσθενοῦσιν ἐπιτηδείως ἢ ὡς σαρκὸς ἀγωνιζομένοις προ%σκαίρω&ς, ἔ καστον τῶν τρεφομένων κατὰ τὴν ἀναλογίαν, ὃ ἐμπαρέσχεν ἑαυτὸν λόγω, τόδε τι ἢ τόδε δύνασθαι καὶ τοιόνδε ἢ τοιόνδε γίνεσθαι. ἔστι μέντοι γε τὶς νομιζομένη τροφὴ, οὖσα δηλητήριος, καὶ ἐτέρα νοσοποιὸς καὶ ἄλλη μηδὲ ἀναδοθῆναι δυναμένη· ἅπερ πάντα κατ’ ἀναλογίαν μετενεκτέον ἐστὶ καὶ ἐπὶ τὰς διαφορὰς τῶν νομιζομένων τροφίμων μαθημάτων. <ἐπιούσιο>ς τοίνυν <ἄρτο>ς ὁ τῇ φύσει τῇ λογικῇ καταλληλότατος καὶ τῇ οὐσίᾳ αὐτῇ συγγενῆς, ὕγείαν ἄμα καὶ εὐεξίαν καὶ ἴσχὺν περιποιῶν τῇ ψυχῇ καὶ τῆς ἰδίας ἀθανασίας #ἀθάνατος γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεο\$ῦ μεταδιδοὺς τῷ ἐσθίοντι αὐτοῦ.

οὗτος δὴ ὁ <ἐπιούσιος ἄρτο>ς ἄλλῳ ὀνόματι δοκεῖ μοι ἐν τῇ γραφῇ ξύλον ζωῆς ὀνομάσθαι, ἐφ' ὅπερ ὁ ἐκτείνας τὴν χεῖρα καὶ λαβὼν ἀπ' αὐτοῦ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ τρίτῳ ὀνόματι τοῦτο τὸ ξύλον σοφία τοῦ θεοῦ ὀνομάζεται παρὰ τῷ Σολομῶντι διὰ τούτων· ξύλον ζωῆς ἐστι πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς, καὶ τοῖς ἐπερειδομένοις ὡς ἐπὶ κύριον ἀσφαλής. ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι σοφίᾳ τρέφονται θεοῦ, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀλήθειαν μετὰ σοφίας θεωρίας δυναμούμενοι πρὸς τὸ τὰ ἴδια ἔργα ἐπιτελεῖν, λέγεται ἐν ψαλμοῖς καὶ τοὺς ἀγγέλους τρέφεσθαι, κοινωνούντων τῶν ἀνθρώπων τοῦ θεοῦ, οἵτινες Ἐβραῖοι προσαγορεύονται, τοῖς ἀγγέλοις καὶ οίονεὶ καὶ συνεστίων αὐτοῖς γινομένων. τοιοῦτον δέ ἐστι τὸ <ἄρτον> ἀγγέλων ἔφαγεν ἀνθρωπος. μὴ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον πτωχεύσαι ὁ νοῦς ἡμῶν, ὃς οἱηθῆναι σωματικὸν τίνος <ἄρτο>υ, τοῦ ιστορουμένου οὐρανόθεν ἐπὶ τοὺς ἐξεληλυθότας τὴν Αἴγυπτον καταβεβηκέναι, τοὺς ἀγγέλους ἀεὶ μεταλαμβάνοντας τρέφεσθαι, τούτου αὐτοῦ κεκοινωνηκότων τῶν Ἐβραίων τοῖς ἀγγέλοις, τοῖς λειτουργικοῖς τοῦ θεοῦ πνεύμασιν.

οὐκ ἄκαιρον δὲ ζητοῦσιν ἡμῖν <τὸν ἐπιούσιον ἄρτον> καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς καὶ τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ τὴν τε κοινὴν ἀγίων ἀνθρώπων καὶ ἀγγέλων τροφὴν ἐπιστῆσαι καὶ περὶ τῶν ἐν Γενέσει γεγραμμένων τριῶν ἀνδρῶν, καταχθέντων παρὰ τῷ Ἀβραὰμ καὶ μεταλαβόντων πεφυραμένων τριῶν μέτρων σεμιδάλεως εἰς ἐγκρυφιῶν ποίησιν, μή ποτε γυμνῶς τροπικῶς ταῦτα εἴρηται, δυναμένων τῶν ἀγίων μεταδοῦναί ποτε τροφῆς νοητῆς καὶ λογικῆς οὐ μόνον ἀνθρώποις ἀλλὰ καὶ θειοτέραις δυνάμεσιν ἦτοι εἰς ὠφέλειαν αὐτῶν ἢ εἰς ἐπίδειξιν ὃν δεδύνηται περιποιῆσαι ἑαυτοῖς τροφιμωτάτων, εὑφραινομένων καὶ τρεφομένων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐπιδείξει τῶν ἀγγέλων καὶ ἐτοιμοτέρων γινομένων πρὸς τὸ παντὶ τρόπῳ συνεργῆσαι καὶ πρὸς τὸ ἔξῆς συμπνεῦσαι τῇ πλειόνων καὶ μειζόνων καταλήψει τοῦ ἐπὶ προτέροις παρεσκευασμένου τροφίμοις μαθήμασιν,

εύφραναντος καὶ, ἵν' οὗτως εἴπω, ἀναθρέψαντος αὐτούς. οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰ ἀγγέλους τρέφει ἄνθρωπος, ὅπου γε καὶ Χριστὸς ὁμολογεῖ ἐστὰς παρὰ τὴν θύραν κρούειν, ἵν' εἰσελθὼν παρὰ τὸν ἀνοίξαντα αὐτῷ δειπνήσῃ μετ' αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐκείνου, μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς μεταδώσων τῶν ἴδιων τῷ πρότερον ἐστιάσαντι κατὰ τὴν ἴδιαν δύναμιν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ.

<το>ῦ μὲν οὖν <ἐπιουσίο>υ ὁ μεταλαμβάνων <ἄρτο>υ στηριζόμενος τὴν καρδίαν υἱὸς θεοῦ γίνεται· τοῦ δὲ δράκοντος ὁ μετέχων οὐκ ἄλλος ἐστὶ τοῦ νοητοῦ Αἰθίοπος, διὰ τὰς τοῦ δράκοντος ἄρκυς μεταβάλλων καὶ αὐτὸς εἰς ὅφιν, ὃστε ὑπὸ τοῦ λόγου ὀνειδιζόμενον αὐτὸν, κὰν λέγη βαπτίζεσθαι θέλειν, ἀκούειν· ὅφεις, γεννήματα ἔχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; λέγει δὲ περὶ τοῦ δρακοντείου σώματος ὑπὸ τῶν Αἰθιόπων ἐστιαμένου ὁ Δαυὶδ ταῦτα· συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος, %σὺ συνέθλασας τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος,& ἔδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοψιν. εἰ δὲ μὴ ἀπεμφαίνει, οὐσιωδῶς ὑφεστῶτος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ὑφεστῶτος δὲ καὶ τοῦ ἀντικειμένου, ἐκάτερον αὐτῶν τροφὴν γίνεσθαι τοῦδε ἢ τοῦδε, τί ὀκνοῦμεν παραδέξασθαι ἐπὶ γε πασῶν τῶν δυνάμεων κρειττόνων καὶ χειρόνων· καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ δύνασθαι τρέφεσθαι ἀπὸ πάντων τούτων ἔνα ἔκαστον ἡμῶν; κοινωνεῖν γοῦν τῷ ἐκατοντάρχῳ Κορνηλίῳ καὶ τοῖς ἄμα συναχθεῖσιν ἐν τῇ Καισαρείᾳ ὁ Πέτρος μέλλων μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τοῖς ἔθνεσι μεταδώσειν τῶν λόγων τοῦ θεοῦ, ὅρᾳ τὸ τέτταρσιν ἀρχαῖς καθιέμενον οὐρανόθεν σκεῦος, ἐν ᾧ πάντα τὰ τετράποδα καὶ ἐρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς· ὅτε καὶ κελεύεται ἀναστὰς θῦσαι καὶ φαγεῖν, προστασσόμενος μετὰ τὸ παραιτούμενον αὐτὸν εἰρηκέναι· σὺ οἶδας ὅτι οὐδέ ποτε κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἀνθρωπὸν τῷ τὰ καθαρθέντα ὑπὸ θεοῦ μὴ δεῖν ὑπὸ Πέτρου κοινοῦσθαι· φησὶ γὰρ ἡ λέξις· ἂν ὁ θεὸς ἐκαθάρισε σὺ μὴ κοίνου. οὐκοῦν τὸ καθαρὸν βρῶμα καὶ τὸ ἀκάθαρτον κατὰ τὸν Μωϋσέως νόμον ἐν ὀνομασίαις διακρινόμενον πλειόνων ζώων, τὴν ἀναφορὰν ἔχον ἐπὶ τὰ διάφορα ἥθη τῶν λογικῶν, διδάσκει τούσδε μὲν τροφίμους ἡμῖν τυγχάνειν τούσδε δὲ ἐναντίως ἔχειν, ἔως καθαρίσας πάντας ποιήσῃ τροφίμους ὁ θεὸς ἢ τοὺς ἀπὸ παντὸς γένους. τούτων δὴ οὕτως ἔχόντων καὶ τοσαύτης διαφορᾶς βρωμάτων οὕσης, εἴς παρὰ πάντας τοὺς εἰρημένους ἐστὶν ὁ <ἐπιούσιος ἄρτο>ς, περὶ οὐδὲν εὔχεσθαι δεῖ, ἵνα ἐκείνους ἀξιωθῶμεν καὶ τρεφόμενοι τῷ ἐν ὀρχῇ πρὸς θεὸν θεῷ λόγῳ θεοποιηθῶμεν. ἐρεῖ δέ τις τὸ <ἐπιούσιον> παρὰ τὸ ἐπιέναι κατεσχηματίσθαι, ὃστε αἵτεῖν ἡμᾶς κελεύεσθαι <τὸν ἄρτον> τὸν οἰκεῖον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἵνα προ-

λαβὼν αὐτὸν ὁ θεὸς ἡδη ἡμῖν δωρήσηται, ὥστε τὸ οίονεὶ αὔριον δοθησόμενον <σήμερον> ἡμῖν δοθῆναι, <σήμερον> μὲν τοῦ ἐνεστῶτος αἰώνος λαμβανομένου αὔριον δὲ τοῦ μέλλοντος. ἀλλὰ βελτίονος οὕσης τῆς προτέρας ἐκδοχῆς ὅσον ἐπ' ἐμοὶ κριτῇ, τὸ περὶ τῆς <σήμερον> παρὰ τῷ Ματθαίῳ τούτοις προσκείμενον ἢ <τὸ καθ' ἡμέραν> παρὰ τῷ Λουκᾶ γεγραμμένον ἔξετάσωμεν. ἔθος δὴ πολλαχοῦ τῶν γραφῶν τὸν πάντα αἰώνα <σήμερον> καλεῖσθαι, ὥσπερ ἐν τῷ οὖτος πατὴρ Μωαβιτῶν ἔως τῆς <σήμερον> ἡμέρας καὶ οὗτος πατὴρ Ἀμμανιτῶν ἔως τῆς <σήμερον> ἡμέρας καὶ ἐφημίσθῃ ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ιουδαίοις ἔως τῆς <σήμερον>, καὶ ἐν τοῖς ψαλμοῖς <σήμερον> ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν. ἐν δὲ τῷ Ἰησοῦ σαφέστατα οὕτω τοῦτο εἴρηται· μὴ ἀπόστητε ἀπὸ κυρίου ἐν ταῖς <σήμερον> ἡμέραις. εἰ δὲ <σήμερον> ὁ πᾶς οὗτος αἰών, μὴ ποτε ἐχθὲς ὁ παρεληλυθώς ἐστιν αἰών. τοῦτο δὲ ἐν ψαλμοῖς καὶ παρὰ τῷ Παύλῳ ἐν τῇ πρὸς Ἐβραίους λέγειν ὑπειλήφαμεν, ἐν ψαλμοῖς οὗτως χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου ὧσεὶ ἡμέρα ἡ ἐχθὲς, ᾗτις διῆλθεν #ῆτις ποτέ ἐστιν ἡ διαβόητος χιλιονταετηρίς, %&ἡ ὄμοιοῦται τῇ ἐχθὲς ἡμέρᾳ, διαφερούσῃ τῆς <σήμερον>\$, παρὰ δὲ τῷ ἀποστόλῳ γέγραπται Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ <σήμερον> ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰώνας. καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν τῷ θεῷ τὸν δλον αἰώνα τῆς παρ' ἡμῖν μιᾶς ἡμέρας διαστήματος λόγον ἔχειν, ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι καὶ ἐλάττονος. καὶ ἔξεταστέον εἰ ἐπὶ αἰώνας ἀναφέρονται οἱ λόγοι τῶν κατὰ τὰς ἡμέρας ἢ μῆνας ἢ καιροὺς ἢ ἐνιαυτοὺς ἀναγεγραμμένων ἐορτῶν ἢ πανηγύρεων. εἰ γὰρ σκιὰν ἔχει ὁ νόμος τῶν μελλόντων, ἀνάγκη τὰ πολλὰ σάββατα πολλῶν τινῶν ἡμερῶν εἶναι σκιὰν καὶ τὰς νουμηνίας διὰ χρονικῶν διαστημάτων ἐνίστασθαι, οὐκ οἶδα ὑπὸ ποίας σελήνης συνοδευούσης τινὶ ἡλίῳ ἐπιτελουμένας. εἰ δὲ καὶ πρῶτος μὴν καὶ δεκάτη ἡμέρα ἔως τεσσαρεσκαιδεκάτης καὶ τῶν ἀζύμων ἐορτὴ ἀπὸ τεσσαρεσκαιδεκάτης ἔως μιᾶς καὶ εἰκάδος σκιὰν περιέχει μελλόντων, τίς σοφὸς καὶ ἐπὶ τοσούτον θεῷ φίλος, ὃς πλειόνων μηνῶν τὸν πρῶτον ἰδεῖν καὶ τὴν δεκάτην αὐτοῦ ἡμέραν καὶ τὰ ἔξῆς; τί δέ με δεῖ λέγειν περὶ τῆς ἐορτῆς τῶν ἐπτὰ ἐβδομάδων ἡμερῶν καὶ περὶ τοῦ ἐβδόμου μηνὸς #οὖν ἡ νεομηνία ἡμέρα σαλπίγγων ἐστὶ, τῇ δὲ δεκάτῃ ἡμέρα ἱλασμοῦ, τῷ μόνῳ νομοθετήσαντι αὐτὰ θεῷ ἐγνωσμένων; τίς δὲ ἐπὶ τοσούτον τὸν Χριστοῦ κεχώρηκε νοῦν, ὃς τοὺς ἐβδόμους ἐνιαυτοὺς τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἐβραίων οἰκετῶν καὶ τῆς ἀφέσεως τῶν χρεῶν ἀνέσεώς τε ἀπὸ γεωργίας τῆς ἀγίας γῆς ἐκλαβεῖν; ἔστι δέ τις καὶ ἀνωτέρω τῆς διὰ ἐπτὰ ἐτῶν ἐορτῆς ὁ καλούμενος Ιωβηλαῖος, ὅντινα κανέναν ἐπὶ ποσὸν φαντασθῆναι εἶναι τι τρανῶς ἢ τοὺς ἐν αὐτῷ

νόμους πληρωθησομένους ἀληθινούς οὐδενός ἐστι %πλὴν& τοῦ τὴν πατρικὴν βουλὴν περὶ τῆς ἐν ἄπασι τοῖς αἰώνι διατάξεως κατὰ τὰ ἀνεξερεύνητα αὐτοῦ κρίματα καὶ τὰς ἀνεξιχνιάστους αὐτοῦ ὁδοὺς τεθεωρηκότος.

πολλάκις δέ μοι ἐπῆλθεν ἀπορεῖν, συγκρούοντι δύο λέξεις ἀποστολικὰς, πῶς συντέλεια αἰώνων ἐστὶν, ἐφ' ἥ ἄπαξ εἰς ἀθέτησιν τῶν ἀμαρτιῶν Ἰησοῦς πεφανέρωται, εἰ μέλλουσιν εἶναι αἰώνες μετὰ τοῦτον ἐπερχόμενοι. ἔχουσι δὲ αἱ λέξεις αὐτοῦ οὕτως, ἐν μὲν τῇ πρὸς Ἐβραίους· νυνὶ δὲ ἄπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτησιν τῶν ἀμαρτιῶν διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται, ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἐφεσίους· ἵνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰώνι τοῖς ἐπερχομένοις τὸ ὑπερβάλλον πλοῦτος τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι ἐφ' ἡμᾶς. καὶ περὶ τηλικούτων στοχαζόμενος νομίζω ὅτι, ὥσπερ συντέλεια τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ τελευταῖος ἐστι μὴν, μεθ' ὃν ἀρχὴ μηνὸς ἐτέρου ἐνίσταται· οὕτω μή ποτε, πλειόνων αἰώνων οἷονεὶ ἐνιαυτὸν αἰώνων συμπληρούντων, συντέλειά ἐστιν ὁ ἐνεστῶς αἰών, μεθ' ὃν μέλλοντές τινες αἰώνες ἐνστήσονται, ὥν ἀρχὴ ἐστιν ὁ μέλλων, καὶ ἐν ἐκείνοις τοῖς μέλλουσιν ἐνδείξεται ὁ θεὸς τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι· τοῦ ἀμαρτωλοτάτου καὶ εἰς τὸ ἄγιον πνεῦμα δυσφημήσαντος κρατουμένου παρὰ τῆς ἀμαρτίας ἐν ὅλῳ τῷ ἐνεστῶτι αἰώνι καὶ ἀρχῆθεν μέχρι τέλους τῷ μέλλοντι μετὰ ταῦτα οὐκ οὖθ' ὅπως οἰκονομησομένου.

ταῦτα τοίνυν ὁ ἴδων καὶ τῇ διανοίᾳ αἰώνων ἐβδομάδα, ἵνα σαββατισμόν τινα ἄγιον θεωρήσῃ, ἐννοήσας καὶ αἰώνων μῆνα, ἵνα τὴν ἀγίαν τοῦ θεοῦ ἴδῃ νουμηνίαν, καὶ αἰώνων ἐνιαυτὸν, ἵνα συνίδῃ τὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ γε ἑορτὰς, ὅτε δεῖ πᾶν ἀρσενικὸν ἐνώπιον φαίνεσθαι κυρίου θεοῦ, καὶ τηλικούτων αἰώνων τοὺς ἀνάλογον ἐνιαυτοὺς, ἵνα τὸ ἔβδομον ἄγιον ἔτος καταλαμβάνῃ, καὶ αἰώνων ἐβδοματικὸς ἔπτα, ὅπως ὑμνήσῃ τὸν τηλικαῦτα νομοθετήσαντα, ἐξετάσας· πῶς δύναται μικρολογῆσαι περὶ τοῦ ἐλαχίστου μορίου ὕρας τῆς τοῦ τηλικούτου αἰώνος ἡμέρας καὶ οὐχὶ πάντα ποιήσει, ἵνα ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα παρασκευῆς ἄξιος γενόμενος τοῦ τυχεῖν <τοῦ ἐπιουσίου ἄρτο>ν ἐν τῇ <σήμερον> ἡμέρᾳ λάβῃ αὐτὸν καὶ <καθ' ἡμέραν>, ἡδη σαφοῦς ἐκ τῶν προειρημένων γινομένου τοῦ <καθ' ἡμέραν>; τῷ γὰρ ἐξ ἀπείρων ἐπ' ἀπειρον ὅντι θεῶ οὐ μόνον περὶ τῆς <σήμερον> ἀλλὰ καί πως τοῦ <καθ' ἡμέραν> ὁ <σήμερον> εὐχόμενος, ἀπὸ τοῦ δυνατοῦ δωρήσασθαι ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ ὅν αἰτούμεθα ἥ νοοῦμεν λαβεῖν οὗτος τε ἔσται, ἵν' οὕτως ὑπερβολικῶς εἴπω, καὶ τὰ ὑπὲρ ἀδφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ τὰ ὑπὲρ ἂ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ τὰ ὑπὲρ ἂ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβῃ. καὶ ταῦτα δέ μοι δοκεῖ ἀναγκαιότατα ἐξητάσθαι, ἵνα τό τε

<σήμερον> νοηθῆ καὶ τὸ <καθ' ἡμέραν>, ὅτε <τὸν ἐπιούσιον ἄρτον> δοθῆναι ἡμῖν ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εὐχόμεθα. εἰ κατὰ τελευταῖον δὲ βιβλίον πρότερον ἔξετάζομεν τὸ <ἡμῶν>, ἐπεὶ λέγεται οὐχὶ <τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον> ἀλλὰ <τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν καθ' ἡμέραν>, ὅμως γε ἔξεταστέον, πῶς <ἡμῶν> ἐστιν ὁ <ἄρτος>ς οὗτος. διδάσκει δὴ ὁ ἀπόστολος ὅτι εἴτε ζωὴ εἴτε θάνατος εἴτε ἐνεστῶτα εἴτε μέλλοντα, πάντα τῶν ἀγίων ἐστί· %περὶ ο&ῦ οὐκ ἀναγκαῖον ἐπὶ τοῦ παρόντος λέγειν.

<Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὄφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὄφειλέταις ἡμῶν>, ἢ ὡς ὁ Λουκᾶς· <καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφήκαμεν παντὶ ὄφειλοντι ἡμῖν>. περὶ τῶν <ὄφειλημάτων> καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει· ἀπόδοτε πᾶσι τὰς ὄφειλὰς, τῷ τὸν φόρον τὸν φόρον, τῷ τὸν φόρον τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος τὸ τέλος, τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμὴν· μηδὲν <όφειλετ>ε εἰ μὴ τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν. <όφειλομεν> τοιγαροῦν ἔχοντές τινα καθήκοντα οὐ μόνον ἐν τῇ δόσει ἀλλὰ καὶ λόγῳ προσηνεῖ καὶ τοῖσδε τισι τοῖς ἔργοις, ἀλλὰ καὶ διάθεσίν τινα τοιάνδε <όφειλομεν> ἔχειν πρὸς αὐτούς. ταῦτα δὴ <όφειλοντε>ς ἥτοι ἀποδίδομεν διὰ τοῦ ἐπιτελεῖν τὰ προστασσόμενα ὑπὸ τοῦ θείου νόμου, ἢ τῷ καταφρονεῖν τοῦ ὑγιοῦς λόγου μὴ ἀποδιδόντες μένομεν ἐν τῷ <όφειλειν>.

τὸ παραπλήσιον δὲ νοητέον ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς <όφειλήμασ>i, τούς τε κατὰ τὸν τῆς θεοσεβείας λόγον ἐν Χριστῷ ἡμῖν συναναγεγεννημένους καὶ τοὺς ὁμομητρίους ἢ ὁμοπατρίους ἡμῖν. ἔστι τις καὶ πρὸς πολίτας ὄφειλὴ καὶ ἄλλῃ κοινὴ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ἴδιᾳ μὲν ξένους ἴδιᾳ δὲ καὶ ἡλικίαν πατέρων ἔχοντας, καὶ ἄλλῃ πρός τινας, οὓς εὔλογον ὡς υἱοὺς ἢ ὡς ἀδελφοὺς τιμᾶν. ὁ οὖν τὰ <όφειλόμεν>α ἀδελφοῖς ἐπιτελεῖσθαι μὴ ποιῶν μένει <όφειλέτη>ς ὥν μὴ πεποίηκεν. οὕτως δὲ, εἰ καὶ ἀνθρώποις ἀπὸ τοῦ φιλανθρώπου τῆς σοφίας πνεύματος ἐπιβαλλόντων τινῶν ἀφ' ἡμῶν ἐλλείποιμεν, πλείων γίνεται ἡ ὄφειλή. ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς <όφειλομεν> τῷ μὲν σώματι οὐτωσὶ χρῆσθαι, οὐχὶ εἰς τὸ κατατρίβειν σάρκας σώματος διὰ τῆς φιληδονίας· <όφειλομεν> δὲ καὶ τῇ ψυχῇ τήνδε τὴν ἐπιμέλειαν προσάγειν καὶ τοῦ νοῦ τῆς ὀξύτητος πρόνοιαν ποιεῖσθαι τοῦ τε λόγου, ἵν' ἄκεντρος καὶ ὠφέλιμος ἢ καὶ μηδαμῶς ἀργός. ἐπὰν δὴ καὶ τὰ εἰς ἡμᾶς ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν <όφειλόμεν>α μὴ πράττωμεν, βαρύτερον ἡμῖν τὸ ὄφλημα γίνεται.

καὶ ἐπὶ τούτοις πᾶσι τὸ ὑπὲρ πάντα ποίημα καὶ πλάσμα ὅντες τοῦ θεοῦ <όφειλομέν> τινα διάθεσιν σῷζειν πρὸς αὐτὸν καὶ ἀγάπην τὴν ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐξ ὅλης ἰσχύος καὶ ἐξ ὅλης διανοίας·

άτινα ἐὰν μὴ κατορθώσωμεν, <όφειλέτα>ι μένομεν θεοῦ, ἀμαρτάνοντες εἰς κύριον. καὶ τίς ἐπὶ τούτοις εὔξεται περὶ ἡμῶν; ἐὰν γὰρ ἀμαρτάνων ἀμάρτη ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ ἐὰν %δ&ε εἰς κύριον ἀμάρτη, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ; ὥστε φησιν ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν ὁ Ἡλεί. ἀλλὰ καὶ Χριστοῦ ὀνησαμένου ἡμᾶς τῷ ἴδιῳ αἴματι <όφειλέτα>ι ἐσμὲν, ὥσπερ καὶ πᾶς οἰκέτης τοῦ ὀνησαμένου ἐστὶν <όφειλέτη>ς τοῦ τοσοῦδε δοθέντος ὑπὲρ αὐτοῦ χρήματος. ἔστι τις ἡμῖν καὶ πρὸς τὸ ἄγιον πνεῦμα ὀφειλὴ, ἀποδιδομένη, ὅτε οὐ λυποῦμεν αὐτὸ, ἐνῷ ἐσφραγίσθημεν εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως, καὶ μὴ λυποῦντες αὐτὸ φέρομεν τοὺς καρποὺς, οὓς ἀπαιτούμεθα, συνόντος αὐτοῦ ἡμῖν καὶ ζωοποιοῦντος ἡμῶν τὴν ψυχήν. εἰ καὶ μὴ ἴσμεν δὲ ἐπιμελῶς, τίς ὁ ἐκάστου ἡμῶν ἄγγελος βλέπων τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ φανερόν γε ἐπισκοπήσαντι ἐκάστῳ ἡμῶν γίνεται ὅτι κάκείνῳ <όφειλέτα>ι τινῶν ἐσμεν. εἰ δὲ καὶ ἐν θεάτρῳ ἐσμὲν κόσμου καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, ἵστεον ὅτι, ὥσπερ ὁ ἐν θεάτρῳ <όφειλέτη>ς ἐστὶ τοῦ τάδε τινὰ εἰπεῖν ἦ ποιῆσαι ἐν ὅψει τῶν θεατῶν, ἀπερ μὴ πράξας τις ὡς τὸ πᾶν ὑβρίσας θέατρον κολάζεται· οὕτως καὶ ἡμεῖς τῷ ὅλῳ κόσμῳ καὶ τοῖς πᾶσιν ἄγγέλοις τῷ τε τῶν ἀνθρώπων γένει <όφείλομεν> ταῦτα, ἢ βουληθέντες ἀπὸ τῆς σοφίας μαθησόμεθα.
χωρὶς δὲ τούτων καθολικωτέρων ὄντων ἔστι τις χήρας προνοούμενης ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ὀφειλὴ καὶ ἐτέρα διακόνου καὶ ἄλλη πρεσβυτέρου, καὶ ἐπισκόπου δὲ ὀφειλὴ βαρυτάτη ἐστὶν, ἀπαιτουμένη ὑπὸ τοῦ τῆς ὅλης ἐκκλησίας σωτῆρος καὶ ἐκδικουμένη, εἰ μὴ ἀποδιδοῖτο. ἥδη δὲ ὁ ἀπόστολος ὀφειλήν τινα κοινὴν ὀνόμασεν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς λέγων· τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλὴν ἀποδίτω, δόμοίως καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ· καὶ ἐπιφέρει· μὴ ἀποστερεῖτε ἄλλήλους. καὶ τί με δεῖ λέγειν, παρὸν τὰ ἔαυτῶν ἀναλέγεσθαι ἐκ τῶν εἱρημένων τοὺς ἐντυγχάνοντας τῇδε τῇ γραφῇ, ὅσα <όφείλοντε>ς ἥτοι μὴ ἀποδιδόντες κατασχεθησόμεθα ἢ ἀποδιδόντες ἐλευθερωθησόμεθα; πλὴν οὐκ ἔστιν ἐν τῷ βίῳ ὄντα πάσης ὥρας νυκτὸς καὶ ἡμέρας μὴ <όφείλειν>. ἀλλ' ἐν τῷ <όφείλειν> ἥτοι ἀποδίδωσί τις ἢ ἀποστερεῖ τὴν ὀφειλήν· καὶ δυνατόν γε ἐν τῷ βίῳ ἀποδιδόναι, δυνατὸν δὲ καὶ ἀποστερεῖν. καὶ τινὲς μὲν οὐδενὶ <όφείλουσιν> οὐδέν· τινὲς δὲ τὰ πλεῖστα ἀποτιννύντες %οὐδίγα <όφείλουσ>ι, τινὲς δ&ε ὀλίγα ἀποδιδόντες τὰ πλείονα <όφείλουσ>ι· καὶ τάχα ἔστιν ὁ μηδὲν ἀποδιδοὺς ἀλλὰ πάντα <όφείλων>. καὶ ὁ ἀποδιδοὺς μέντοι γε πάντα, ὥστε μηδὲν <όφείλειν>, χρόνῳ ποτὲ τοῦτο κατορθοῖ, δεόμενος ἀφέσεως περὶ τῶν προτέρων ὀφειλῶν· ἥστινος ἀφέσεως εὐλόγως δύναται τυχεῖν ὁ φιλοτιμησάμενος ἀπό τινος χρόνου τοιοῦτος γενέσθαι, ὥστε μηδὲν <όφείλειν>

τῶν ἐπιβαλλόντων ὡς οὐκ ἀποδιδομένων. αὗται δὲ αἱ παράνομοι ἐνέργειαι, ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τυπούμεναι, τὸ καθ' ἡμῶν γίνονται χειρόγραφον, ἀφ' οὗ δικασθησόμεθα, δίκην βίβλων τῶν ὑπὸ πάντων, ἵν' οὕτως εἴπω, κεχειρογραφημένων προαχθησομένων, ὅτε πάντες παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἔκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἄξπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον.

κατὰ ταύτας τὰς ὁφειλὰς καὶ τὸ ἐν ταῖς Παροιμίαις λέγεται· μὴ δίδου σεαυτὸν εἰς ἐγγύην ὁ αἰσχυνόμενος πρόσωπον· εἰ γὰρ οὐχ ἔξει πόθεν ἀποδώσει, λήψονται τὸ σὸν στρῶμα τὸ ὑπὸ τὰς πλευράς σου.

εἰ δὲ τοσούτοις <ὁφείλομεν>, πάντως καὶ ἡμῖν τινες <ὁφείλουσιν>· οἱ μὲν γὰρ <ὁφείλουσιν> ἡμῖν ὡς ἀνθρώποις οἱ δὲ ὡς πολίταις, ἄλλοι δὲ ὡς πατράσι καὶ τινες ὡς υἱοῖς, καὶ μετὰ τούτους ὡς ἀνδράσι γυναῖκες ἢ ὡς φίλοις φίλοι. ἐπὰν οὖν ἀπὸ τῶν πλείστων ἡμῖν <ὁφειλετῶν> ἀσθενέστερόν τινες περὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν πρὸς ἡμᾶς καθηκόντων ἀναστραφῶσι, φιλανθρωπότερον ποιήσομεν ἀμνησικάκως ἐνεχθέντες πρὸς αὐτοὺς καὶ ιδίων μεμνημένοι ὁφειλῶν, ὅσας πολλάκις παραλελοίπαμεν οὐ μόνον πρὸς ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν θεόν. μεμνημένοι γὰρ ὃν <ὁφειλέτα>ι ὅντες οὐκ ἀποδεδόκαμεν ἀλλὰ ἀπεστερήσαμεν παραδραμόντος τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ἐχρῆν ἡμᾶς τάδε τινὰ πρὸς τὸν πλησίον πεποιηκέναι, πραότεροι ἐσόμεθα πρὸς τοὺς καὶ ἡμῖν ὀφλήσαντας καὶ μὴ ἀποδεδωκότας τὴν ὁφειλήν· καὶ μάλιστα ἐὰν μὴ ἐπιλανθανόμεθα τῶν εἰς τὸ θεῖον ἡμῖν παρανεομημένων καὶ τῆς εἰς τὸ ὄψιος ἀδικίας ἡμῖν λελαλημένης ἦτοι κατὰ ἄγνοιαν τῆς ἀληθείας ἢ κατὰ δυσαρέστησιν τὴν πρὸς τὰ συμβάντα ἡμῖν περιστατικά.

εἰ δὲ μὴ βουλόμεθα πραότεροι γίνεσθαι πρὸς τοὺς ἡμῖν ὀφλήσαντας, πεισόμεθα τὰ τοῦ τὰ ἑκατὸν δηνάρια τῷ ὁμοδούλῳ μὴ συγχωρήσαντος, ὅντινα προσυγχωρηθέντα κατὰ τὴν κειμένην ἐν τῷ εὐαγγελίῳ παραβολὴν ἐνειλήσας ἐκπράσσει ὁ δεσπότης τὰ προσυγκεχωρημένα, λέγων αὐτῷ· πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρὲ, οὐκ ἔδει ἐλεῆσαι σε τὸν σύνδουλόν σου, ὡς κάγω σε ἡλέησα; βάλετε αὐτὸν εἰς τὴν φυλακὴν, ἔως ἀποδῷ πᾶν τὸ <ὁφειλόμενον>. ἐπιφέρει δὲ τούτοις ὁ κύριος· οὕτως καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος ποιήσει, ἐὰν μὴ <ἀφῆτ>ε ἔκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν. λέγουσι μέντοι γε μετανοεῖν τοῖς εἰς ἡμᾶς ἡμαρτηκόσιν <ἀφετέον>, καν πολλάκις τοῦτο ὁ <ὁφειλέτη>ς ἡμῶν ποιῇ ἐὰν γὰρ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἀμάρτη, φησὶν, εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου καὶ ἐπτάκις ἐπιστρέψῃ λέγων· μετανοοῦντας, ἀλλ' ἐαυτοῖς οἱ τοιοῦτοί εἰσι πονηροί· ὁ γὰρ ἀπωθούμενος παιδείαν μισεῖ ἐαυτόν· πλὴν καὶ ἐπὶ τῶν τοι-

ούτων τὴν θεραπείαν παντὶ τρόπῳ ζητητέον ἐγγενέσθαι τῷ τὰ πάντα διαστραφέντι, ὡς μηδὲ συναισθέσθαι τῶν ἴδιων κακῶν μεθύειν δὲ μέθην ὀλεθριωτέραν τῆς ἀπὸ οἴνου, τὴν ἀπὸ τοῦ σκοτισμοῦ τῆς κακίας.

ὁ δὲ Λουκᾶς εἰπὼν· <ἄφες ἡμῖν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν>

#ἐπεὶ τὰ ἀμαρτήματα <όφειλόντων ἡμῶν> καὶ μὴ ἀποδιδόντων συνίσταται \$ι τὸ αὐτὸ λέγει τῷ Ματθαίῳ, ὅστις οὐκ ἔοικε χώραν διδόναι τῷ βουλομένῳ μετανοοῦσιν <ἀφιένα>ι τοῖς <όφείλουσ>ι μόνον, λέγων ὑπὸ τοῦ σωτῆρος νενομοθετησθαι τὸ ἡμᾶς δεῖν ἐν τῇ εὐχῇ προστιθέναι· <καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ ὄφείλοντι ἡμῖν>.

πάντες μέντοι γε ἔξουσίαν %έχομεν& <ἀφιένα>ι τὰ εἰς ἡμᾶς ἀμαρτημένα·

ὅπερ δῆλόν ἐστιν ἐκ τε τοῦ <ῶς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὄφειλέταις ἡμῶν> καὶ ἐκ τοῦ <καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ ὄφείλοντι ἡμῖν>. ὁ δὲ ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ὡς οἱ ἀπόστολοι καὶ ἀπὸ τῶν καρπῶν γινώσκεσθαι δυνάμενος, ὡς χωρήσας τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον καὶ γενόμενος πνευματικὸς τῷ ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἄγεσθαι τρόπον υἱοῦ θεοῦ ἐφ' ἔκαστον τῶν κατὰ λόγον πρακτέων, <ἀφίσιν> ἢ ἐὰν <ἀφῆ ὁ θεὸς>ς καὶ κρατεῖ τὰ ἀνίστα τῶν ἀμαρτημάτων, ὑπηρετῶν ὕσπερ οἱ προφῆται ἐν τῷ λέγειν οὐ τὰ ἴδια ἀλλὰ τὰ τοῦ θείου βουλήματος τῷ θεῷ οὕτω καὶ αὐτὸς τῷ μόνῳ ἔξουσίαν ἔχοντι <ἀφιένα>ι θεῷ.

ἔχουσι δὲ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ αἱ περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων γινομένης ἀφέσεως φωναὶ οὕτως· λάβετε πνεῦμα ἄγιον· ἃν τινων <ἀφῆτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφίεντα>ι αὐτοῖς· ἃν τινων κρατήτε, κεκράτηνται. εἰ δέ τις ἀβασανίστως ἐκλαμβάνει ταῦτα, ἐγκαλέσαι τις ἃν τοῖς ἀποστόλοις μὴ πᾶσιν <ἀφιεῖσιν>, ἵνα πᾶσιν <ἀφεθ>ῃ, ἀλλά τινων <τὰς ἀμαρτίας>ς κρατοῦσιν, ὡς δι' αὐτοὺς καὶ παρὰ θεῷ κρατεῖσθαι αὐτάς. χρήσιμον δὲ παράδειγμα ἀπὸ τοῦ νόμου λαβεῖν πρὸς τὸ νοηθῆναι τὴν δι' ἀνθρώπων ἀφεσιν ὑπὸ θεοῦ γινομένην ἀνθρώποις ἀμαρτημάτων. οἱ κατὰ νόμον ἰερεῖς κωλύονται περὶ τινων προσφέρειν ἀμαρτημάτων θυσίαν, ἵνα <ἀφεθ>ῃ τοῖς, περὶ ὃν αἱ θυσίαι, τὰ πλημμελήματα. καὶ οὐ δή που τὴν περί τινων ἔξουσίαν δὲ ιερεὺς ἀκουσίων ἢ πλημμελημάτων ἀναφορὰν ἔχων ἥδη καὶ περὶ μοιχείας ἢ ἐκουσίου φόνου ἢ τινος ἄλλου χαλεπωτέρου πταίσματος προσφέρει ὀλοκαύτωμα καὶ περὶ ἀμαρτίας. οὕτω τοιγαροῦν καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ τοῖς ἀποστόλοις ὠμοιωμένοι, ιερεῖς ὅντες κατὰ τὸν μέγαν ἀρχιερέα, ἐπιστήμην λαβόντες τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας, ἵσασιν, ὑπὸ τοῦ πνεύματος διδασκόμενοι, περὶ ὃν χρὴ ἀναφέρειν θυσίας ἀμαρτημάτων καὶ πότε καὶ τίνα τρόπον, καὶ γινώσκουσι, περὶ ὃν οὐ χρὴ τοῦτο ποιεῖν. ὁ γοῦν ιερεὺς Ἡλεὶ ἀμαρ-

τάνοντας ἐπιστάμενος τοὺς υἱοὺς Ὁφνεὶ καὶ Φινεὲς, ὡς μηδὲν δυνάμενος εἰς ἄφεσιν ἀμαρτημάτων αὐτοῖς συνεργῆσαι, καὶ τὸ ἀπογινώσκειν τοῦτ' ἔσεσθαι δύμολογεῖ δι' ὃν φησιν· ἐὰν ἀμαρτάνων ἀμάρτη ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ· ἐὰν δὲ εἰς κύριον ἀμάρτη, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ;

οὐκ οὖθ' ὅπως ἔαυτοῖς τινες ἐπιτρέψαντες τὰ ὑπὲρ τὴν Ἱερατικὴν ἀξίαν, τάχα μηδὲ ἀκριβοῦντες τὴν Ἱερατικὴν ἐπιστήμην, αὐχοῦσιν ὡς δυνάμενοι καὶ εἰδωλολατρείας συγχωρεῖν μοιχείας τε καὶ πορνείας <ἀφιένα>₁, ὡς διὰ τῆς εὐχῆς αὐτῶν περὶ τῶν ταῦτα τετολμηκότων λυομένης καὶ <τῇ>₂ πρὸς θάνατον <ἀμαρτία>₃· οὐ γάρ ἀναγινώσκουσι τὸ ἔστιν <ἀμαρτί>₄α πρὸς θάνατον· οὐ περὶ ἐκείνης λέγω ἵνα τις ἐρωτήσῃ. οὐκ ἀποσιωπητέον καὶ τὸν ἀνδρειότατον Ἰὼβ περὶ τῶν υἱῶν ἀναφέροντα θυσίαν, λέγοντα· μή ποτε οἱ υἱοί μου ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν κακὰ ἐνενόησαν πρὸς θεόν· περὶ γάρ δισταζομένων εἰ ἡμάρτηται, καὶ ταῦτα οὐδὲ μέχρι τῶν χειλέων ἐφθακότων, ἀναφέρει τὴν θυσίαν.

<Καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ
ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· τὸ δὲ ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ
τοῦ πονηρο>₅ παρὰ τῷ Λουκᾶ σεσιώπηται. εἰ μὴ ἀδύνατα προσ-
τάττει ὁ σωτὴρ ἡμᾶς εὔχεσθαι, ζητήσεώς μοι ἄξιον φαίνεται, πῶς
κελευόμεθα, παντὸς τοῦ ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων βίου πειρατηρίου ὄντος,
προσεύχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν <εἰς πειρασμόν>. Ἡ γάρ ἐσμεν ἐπὶ γῆς
περικείμενοι τὴν στρατευομένην σάρκα κατὰ τοῦ πνεύματος, ἥς τὸ
φρόνημα ἔχθρα ἔστιν εἰς θεὸν, μηδαμῶς δυναμένης ὑποτάσσε-
θαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, ἐν <πειρασμ>₆ῷ ἐσμεν.

ὅτι δὲ πειρατήριον πᾶς ὁ ἐπὶ γῆς ἀνθρώπινος βίος, ἀπὸ τοῦ Ἰὼβ μεμαθήκαμεν διὰ τούτων· πότερον οὐχὶ πειρατήριόν ἔστιν
ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς; καὶ ἀπὸ τοῦ ἐπτακαιδεκάτου ψαλμοῦ
τὸ αὐτὸ δηλοῦται ἐν τῷ· ἐν σοὶ ρῦσθησομαι ἀπὸ πειρατηρίου.

ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος Κορινθίοις γράφων οὐχὶ τὸ μὴ πειράζεσθαι ἀλλὰ
τὸ μὴ παρὰ δύναμιν πειράζεσθαι φησι χαρίζεσθαι τὸν θεὸν, λέγων·
<πειρασμὸ>₇ς ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν εἰ μὴ ἀνθρώπινος· πιστὸς δὲ ὁ θεὸς,
%

δ&ς οὐκ ἔάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν
τῷ <πειρασμ>₈ῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν. εἴτε γάρ ἡ
πάλη ἔστι πρὸς τὴν ἐπιθυμοῦσαν ἡ στρατευομένην κατὰ τοῦ πνεύ-
ματος σάρκα ἡ πρὸς τὴν ψυχὴν πάσης σαρκὸς #ῆτις ἔστιν δύμωνύ-
μως ὡς ἔγκατοικεῖ σώματι τὸ ἡγεμονικὸν, δικαλεῖται καρδί\$α, δόποία
ἔστιν ἡ πάλη τοῖς τοὺς ἀνθρωπίνους πειραζομένοις <πειρασμοὺ>₉ς,
εἴτε ὡς διαβεβηκόσι καὶ τελεωτέροις ἀθληταῖς, οὐκέτι πρὸς αἷμα καὶ
σάρκα παλαίουσιν οὐδὲ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις <πειρασμοῖ>₁₀ς ἔξεταζομέ-
νοις, οὓς καταπεπατήκασιν ἥδη, πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἔξουσίας καὶ

τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐστὶν ἡμῖν τὰ ἀγωνίσματα, τοῦ πειράζεσθαι οὐκ ἀπηλλάγμεθα.

πῶς οὖν κελεύει ἡμᾶς ὁ σωτὴρ εὔχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν <εἰς πειρασμὸν>, πειράζοντός πως πάντας τοῦ θεοῦ; μνήσθητε γὰρ, φησὶν ἡ Ἰουδαία [ε]ἰ οὐ πρὸς τοὺς τότε πρεσβυτέρους μόνον ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐτῆς τῇ γραφῇ, ὅσα ἐποίησε μετὰ Ἀβραὰμ, καὶ ὅσα ἐπείρασε τὸν Ἰσαὰκ, καὶ ὅσα ἐγένετο τῷ Ἰακὼβ ἐν Μεσοποταμίᾳ τῆς Συρίας, ποιμαίνοντι Λάβαν τὰ πρόβατα τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ· οὐ γὰρ καθὼς ἐκείνους ἐπύρωσεν εἰς ἐτασμὸν καρδίας αὐτῶν, καὶ ἡμᾶς ἐκδικεῖ ὁ εἰς νουθέτησιν μαστιγῶν κύριος τοὺς ἐγγίζοντας αὐτῷ. καὶ ὡς καθολικὸν δὲ ἀποφαίνεται περὶ πάντων δικαίων ὁ μὲν Δαυὶδ λέγων· πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, ὁ δὲ ἀπόστολος ἐν ταῖς Πράξεσιν· ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

καὶ ἐὰν μὴ συνῶμεν τὸ τοὺς πολλοὺς λανθάνον περὶ τοῦ μὴ εἰσελθεῖν <εἰς πειρασμὸν> προσεύχεσθαι, ὥρα λέγειν ὅτι οἱ ἀπόστολοι εὐχόμενοι οὐκ ἐπηκούοντο, μυρία ὅσα ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ ἔαυτῶν πεπονθότες, ἐν κόποις περισσοτέρως ἐν πληγαῖς περισσοτέρως ἐν φυλακαῖς ὑπερβαλλόντως ἐν θανάτοις πολλάκις, ὁ δὲ Παῦλος ἴδιᾳ ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν εἴληφε, τρὶς ἐρήμαβδίσθη, ἄπαξ ἐλιθάσθη, τρὶς ἐνανάγησε, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκεν, ἄνθρωπος ἐν παντὶ θλιβόμενος καὶ ἀπορούμενος καὶ διωκόμενος καὶ καταβαλλόμενος ὁμολογῶν τε τό- ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας πεινῶμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνητεύομεν καὶ κολαφιζόμεθα καὶ ἀστατοῦμεν καὶ κοπιῶμεν ἐργαζόμενοι ταῖς ἴδιαις χερσί· λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα, βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν. τῶν δὲ ἀποστόλων ἐν τῷ εὔχεσθαι μὴ ἐπιτευχότων, τίς ἐλπὶς τῶν ὑποδεεστέρων τινὶ παρ' ἐκείνους εὐχομένῳ ἐπηκόου θεοῦ τυχεῖν;

τὸ δὲ ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ ψαλμῷ· δοκίμασόν με, κύριε, καὶ πείρασόν με, πύρωσον τοὺς νεφρούς μου καὶ τὴν καρδίαν μου εὐλόγως τις ὑπολήψεται τῶν μὴ ἀκριβούντων, τί τὸ βούλημα τῆς προστάξεως τοῦ σωτῆρος, ἐναντίως γεγονέναι οἷς ὁ κύριος ἡμῶν περὶ εὐχῆς ἐδίδαξε. πότε δέ τις νενόμικεν εἶναι ἔξω <πειρασμῶν> ἀνθρώπους, ὃν ἦδει τὸν λόγον συμπεπληρωκώς; καὶ ποῖος καιρός ἐστιν, ἐν ᾧ ὡς μὴ ἀγωνιζόμενος περὶ τοῦ μὴ ἀμαρτήσεσθαι καταπεφρόνηκε; πένεται τις; εὐλαβείσθω, μή ποτε κλέψας ὅμοσῃ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ· ἀλλὰ πλουτεῖ; μὴ καταφρονείτω δύναται γὰρ πλησθεὶς ψευδὴς γενέσθαι καὶ ἐπαρθεὶς εἰπεῖν· τίς με ὁρᾷ; οὐδὲ Παῦλος γοῦν πλουτῶν ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει κινδύνου ἀπήλλακται τοῦ ὡς ἐπὶ τούτοις ἐν τῷ ὑπεραίρεσθαι ἀμαρτάνειν, ἀλλὰ δεῖται

σκόλοπος τοῦ σατανᾶ κολαφίζοντος αὐτὸν, ἵνα μὴ ὑπεραίρηται. καὶ συνειδῆ τις ἔαυτῷ τὰ κρείττονα καὶ ἀναπτερωθῆ ἀπὸ τῶν κακῶν, ἀναγινωσκέτω τὸ εἰρημένον ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων περὶ Ἐζεκίου, ὅστις πεπτωκέναι λέγεται ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς καρδίας αὐτοῦ.

εἰ δὲ, ἐπεὶ μὴ πλείονα περὶ τοῦ πένητος εἰρήκαμεν, καταφρονεῖ τις, ὡς μὴ <πειρασμο>ῦ τοῦ περὶ τῆς πενίας, ὅστις ὁ ἐπιβουλεύων ἐπιβουλεύει ὑπὲρ τοῦ καταβαλεῖν πτωχὸν καὶ πένητα, καὶ μάλιστα ἐπεὶ κατὰ τὸν Σολομῶντα. ὁ πτωχὸς οὐχ ὑφίσταται ἀπειλήν. τί δὲ δεῖ λέγειν, ὅσοι διὰ τὸν σωματικὸν πλοῦτον, μὴ καλῶς αὐτὸν οἰκονομήσαντες, τὴν μετὰ τοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πλουσίου χώραν ἐν τῇ κολάσει εἰλήφασι, καὶ ὅσοι ἀγεννῶς τὴν πενίαν φέροντες, δουλοπρεπέστερον καὶ ταπεινότερον ἥ κατὰ τὰ ἐν τοῖς ἀγίοις πρέποντα ἀναστρεφόμενοι, τῆς ἐπουρανίου ἐλπίδος ἀποπεπτώκασιν; οὐδὲ οἱ μεταξὺ δὲ τούτων καθ' ἐκάτερον, πλοῦτον καὶ πενίαν, τοῦ κατὰ τὴν σύμμετρον κτῆσιν ἀμαρτάνειν πάντως εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι.

ἀλλὰ ὑγιαίνων τῷ σώματι καὶ εὐεκτῶν ἔξω παντὸς <πειρασμο>ῦ κατ' αὐτὸ τὸ ὑγιαίνειν καὶ εὐεκτεῖν ὑπολαμβάνει τυγχάνειν· καὶ τίνων ἄλλων ἥ τῶν εὐεκτούντων καὶ ὑγιαινόντων ἐστὶν ἀμάρτημα τὸ φθείρειν τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, οὐ τολμήσει τις διὰ τὸ ἐκκεῖσθαι πᾶσι σαφῶς τὰ κατὰ τὸν τόπον εἰπεῖν. νοσῶν δὲ τίς τοὺς εἰς τὸ φθείρειν τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ [τί]ς ἐρεθισμοὺς ἐκπέφευγε, σχολάζων κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ πάνυ τι δεχόμενος τοὺς περὶ τῶν ἀκαθάρτων πραγμάτων λογισμούς; ἀλλ' ὅσα παρὰ τούτους ταράττει αὐτὸν, ἐὰν μὴ πάσῃ φυλακῇ τηρῇ τὴν καρδίαν, τί δεῖ καὶ λέγειν; πολλοὶ γὰρ ὑπὸ τῶν πόνων νικώμενοι καὶ ἀνδρείως νόσους φέρειν οὐκ ἐπιτάμενοι μᾶλλον τὴν ψυχὴν ἥλεγχθησαν τότε νενοσηκότες ἥ τὰ σώματα· πολλοὶ δὲ καὶ διὰ τὸ φεύγειν τὴν ἀδοξίαν, ἐπαισχυνόμενοι τὸ Χριστοῦ εὐγενῶς ὄνομα φέρειν, εἰς αἰσχύνην αἰώνιον καταπεπτώκασιν.

ἀλλ' οἵεταί τις ἀναπαύεσθαι ὡς μὴ πειραζόμενος, ὅτε δεδόξασται παρὰ τοῖς ἀνθρώποις· καὶ πῶς οὐ χαλεπὸν τὸ ἀπέχουσι τὸν μισθὸν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀπαγγελλόμενον τοῖς ἐπαιρομένοις ὡς ἐπ' ἀγαθῷ τῇ παρὰ τοῖς πολλοῖς δόξῃ; πῶς δ' οὐκ ἐπιπληκτικὸν τὸ πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε; καὶ τί με δεῖ καταλέγειν τὰ τῶν νομιζομένων εὐγενῶν ἐν ὑπερηφανίᾳ πταίσματα καὶ τῶν λεγομένων δυσγενῶν διὰ τὸ ἀνεπίστημον τὴν πρὸς τοὺς ὑπερέχειν νομιζομένους ὑπόπτωσιν θωπευτικὴν, ἀφιστᾶσαν θεοῦ τοὺς γηησίαν μὲν φιλίαν οὐκ ἔχοντας τὸ δὲ κάλλιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις, τὴν ἀγάπην, ὑποκρινομένους;

πᾶς τοίνυν ὁ βίος, καθὼς προείρηται, τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἐστι πειρατήριον· διόπερ εὐχώμεθα <ρύσθηνα>ι πειρατηρίου, οὐκ ἐν τῷ μὴ πειράζεσθαι #τοῦτο γὰρ ἀμήχανον, μάλιστα τοῖς ἐπὶ γῆς ἀλλὰ ἐν τῷ μὴ ἡττᾶσθαι πειραζομένους. τὸν δὲ ἡττώμενον ἐν τῷ πειράζεσθαι εἰσέρχεσθαι εἰς τὸν <πειρασμὸν>, ἐνεχόμενον τοῖς δικτύοις αὐτοῦ, ὑπολαμβάνω· εἰς ἄπερ δίκτυα διὰ τοὺς προκατειλημμένους ἐν αὐτοῖς εἰσελθῶν ὁ σωτὴρ, ἐκκύπτων διὰ τῶν δικτύων κατὰ τὸ ἐν τῷ >*Αισματι* τῶν σμάτων εἰρημένον, ἀποκρίνεται τοῖς προκατειλημμένοις ὑπ’ αὐτῶν καὶ εἰσελθοῦσιν <εἰς τὸν πειρασμὸν>, καὶ λέγει οὖσι νύμφῃ αὐτοῦ· ἀνάστα, ἐλθὲ ἡ πλησίον μου, καλή μου, περιστερά μου. προσθήσω δὲ εἰς τὸ πειρασθῆναι πάντα καιρὸν <πειρασμο>ῦ εἶναι τοῖς ἀνθρώποις καὶ ταῦτα· οὐδὲ ὁ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ μελετῶν ἡμέρας καὶ νυκτὸς καὶ ἀσκῶν κατορθῶσαι τὸ εἰρημένον· στόμα δικαίου μελετήσει σοφίαν τοῦ πειράζεσθαι ἀπήλλακται.

ὅσοι γοῦν παρεκδεξάμενοι ἐν τῷ ἀνατεθεικέναι αὐτοὺς τῇ ἐξετάσει τῶν θείων γραφῶν τὰ ἐν νόμῳ καὶ προφήταις ἀπηγγελμένα ἀθέοις καὶ ἀσεβέσι δόγμασιν ἔσαυτοὺς ἀνατεθείκασιν %&ἢ ἡλιθίοις καὶ γελοίοις, τί δεῖ καὶ λέγειν, τῶν δοκούντων τῷ τῆς ἀμελείας τῶν ἀναγνωσμάτων ἐγκλήματι μὴ εἶναι ἐνόχων μυρίων ὅσων τὰ τοιαῦτα πταιόντων; τὸ δ’ αὐτὸν καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστολικῶν καὶ εὐαγγελικῶν ἀναγνωσμάτων πολλοὶ πεπόνθασι, διὰ τὰς ἴδιας ἀνοίας ἀναπλάτοντες ἔτερον παρὰ τὸν θεολογούμενον καὶ κατὰ τὴν ἀλήθειαν νενοημένον τοῖς ἀγίοις υἱὸν ἢ πατέρα. ὁ γὰρ μὴ τὰ ἀληθῆ φρονῶν περὶ θεοῦ ἢ Χριστοῦ αὐτοῦ τοῦ μὲν ἀληθινοῦ ἀποπέπτωκε θεοῦ καὶ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ· δὲ ἀνέπλασεν ἡ ἄνοια αὐτοῦ, νομίζουσα εἶναι πατέρα καὶ υἱὸν, οὐκ ὄντως προσκυνεῖ, τοῦτο παθῶν διὰ τὸ τὸν ἐν τῷ ἀναγινώσκειν τὰ ἄγια <πειρασμὸν> μὴ νενοηκέναι μηδὲ ὡς πρὸς ἀγῶνα καὶ τότε αὐτῷ ἐνεστηκότα ὀπλισάμενος καὶ στάς.

χρὴ τοίνυν εὔχεσθαι οὐχ ἵνα μὴ πειρασθῶμεν #τοῦτο γὰρ ἀδύνατον\$ ἀλλ’ ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ <πειρασμο>ῦ περιβληθῶμεν, ὅπερ πάσχουσιν οἵ ἐνεχόμενοι αὐτῷ καὶ νενικημένοι. ἐπεὶ οὖν ἔξω μὲν τῆς εὐχῆς γέγραπται μὴ εἰσελθεῖν <εἰς πειρασμὸν>, ὅπερ ἐκ τῶν εἰρημένων δύναται πως εἶναι σαφὲς, ἐν δὲ τῇ εὐχῇ λέγειν ἡμᾶς δεῖ <μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν> τῷ πατρὶ θεῷ· ἄξιον ἰδεῖν, πῶς χρὴ νοεῖν τὸν θεὸν εἰσάγειν τὸν μὴ εὐξάμενον ἢ τὸν μὴ ἐπακουόμενον <εἰ>ς τὸν <πειρασμόν>. ἀπεμφάίνει γὰρ, τοῦ νικωμένου εἰσερχομένου <εἰ>ς τὸν <πειρασμὸν>, τὸν θεὸν νομίζειν εἰσάγειν τινὰ <εἰς πειρασμὸν>, οἷονεὶ τῷ νικᾶσθαι αὐτὸν παραδόντα. ἡ δ’ αὐτὴ ἀπέμφασις περιμένει καὶ τὸν ὅπως ποτὲ ἐξηγούμενον τὸ εὔχεσθε <μ>ἢ εἰσελθεῖν <εἰς πειρασμόν>. εἰ γὰρ κακὸν τὸ ἐμπεσεῖν <εἰς πειρα-

μὸν>, ὅπερ ἵνα μὴ πάθωμεν εὐχόμεθα, πῶς οὐκ ἄτοπον νοεῖν τὸν ἀγαθὸν θεὸν, μὴ δυνάμενον καρποὺς φέρειν πονηροὺς, περιβάλλειν τινὰ τοῖς κακοῖς;

χρήσιμον οὖν εἰς ταῦτα παραθέσθαι τὰ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ὑπὸ τοῦ Παύλου εἰρημένα τοῦτον τὸν τρόπον· φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν, καὶ ἥλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν δόμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἔρπετῶν. διὸ παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν, τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν ἔαυτοῖς, καὶ μετ' ὀλίγα· διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας· αἱ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν· δόμοίως καὶ οἱ ἄρσενες ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας ἐξεκαύθησαν καὶ τὰ ἔξης· καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα. πλὴν ταῦτα πάντα προσεκτέον τοῖς διακόπτουσι τὴν θεότητα, καὶ λεκτέον πρὸς αὐτοὺς, ἐτερον νομίζοντας εἶναι τὸν ἀγαθὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν παρὰ τὸν τοῦ νόμου θεὸν, εἰ ὁ ἀγαθὸς θεὸς τὸν μὴ τυγχάνοντα τῆς εὐχῆς εἰσάγει <εἰς πειρασμὸν>, καὶ εἰ ὁ πατὴρ τοῦ κυρίου παραδίδωσιν ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν τοὺς προημαρτηκότας τι εἰς ἀκαθαρσίαν, τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν αὐτοῖς, καὶ εἰ, ὡς αὐτοί φασι, τοῦ κρίνειν καὶ κολάζειν ἀπηλλαγμένος παραδίδωσιν εἰς πάθη ἀτιμίας καὶ εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα, οὐκ ὅν ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν ἔαυτῶν γεγενημένων τῶν μὴ παραδοθέντων αὐταῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, οὐδὲ ἂν πάθεσιν ἀτιμίας ὑποπεπτωκότων τῶν μὴ ὑπὸ τοῦ θεοῦ παραδοθέντων αὐτοῖς, οὐδὲ ἂν εἰς ἀδόκιμον νοῦν καταπιπτόντων χωρὶς τοῦ παραδίδοσθαι αὐτῷ ὑπὸ θεοῦ τοὺς οὕτω καταδικασθέντας; ἐκείνους μὲν οὖν εὖ ὁἶδα ὅτι σφόδρα ταράξει ταῦτα, διὰ τοῦτο ἄλλον ἀναπλάσαντας παρὰ τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς θεὸν, ἐπεὶ πολλὰ τοιαῦτα εὑρίσκοντες ἐν τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις προσέκοψαν ὡς οὐκ ἀγαθῷ τῷ τοιαύτας προφερομένῳ φωνάς· ἡμῖν δὲ ἥδη διὰ τὰ ἐπαπορηθέντα περὶ τοῦ <μὴ εἰσενέγκῃς εἰς πειρασμὸν ἡμᾶ>ς, δι’ ἄπερ καὶ τὰς ἀποστολικὰς λέξεις παρεθέμεθα, θεωρητέον εἰ καὶ ἡμεῖς εὑρίσκομεν ἀξιολόγους τῶν ἀπεμφάσεων λύσεις. ἥγοῦμαι δὴ τὸν θεὸν ἐκάστην λογικὴν οἰκονομεῖν ψυχὴν, ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀΐδιον αὐτῆς ζωὴν, ἀεὶ ἔχουσαν τὸ αὐτεξούσιον καὶ παρὰ τὴν ἴδιαν αἰτίαν ἥτοι ἐν τοῖς κρείττοσι κατ’ ἐπανάβασιν ἔως τῆς ἀκρότητος τῶν ἀγαθῶν γινομένην %&ῃ καταβαίνουσαν διαφόρως ἐξ ἀπροσεξίας ἐπὶ τὴν τοσήνδε ἥ τοσήνδε τῆς κακίας χύσιν. ἐπεὶ οὖν ἡ ταχεῖα θεραπεία καὶ συντομωτέρα καταφρόνησίν τισιν ἐμποιεῖ

τῶν, εἰς ἀ ἐμπεπτώκασι, νοσημάτων ὡς εὐθεραπεύτων, ὥστε καὶ δεύτερον ἀν μετὰ τὸ ὑγιάσθαι τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, εὐλόγως ἐπὶ τῶν τοιούτων περιόψεται τὴν ἐπί τι κακίαν αὔξουσαν, καὶ ἐπὶ πλεῖς-τον χεομένην ἐν αὐτοῖς ἀνίατον ὑπερορῶν, ἵνα τῷ προσδιατρῆψαι τῷ κακῷ καὶ ἐμφορηθῆναι ἦς ἐπιθυμοῦσιν ἀμαρτίας κορεσθέντες αἰς-θηθῶσι τῆς βλάβης, καὶ μισήσαντες ὅπερ πρότερον ἀπεδέξαντο δυνηθῶσι θεραπευθέντες βεβαιότερον ὄνασθαι τῆς ἐν τῷ θεραπευ-θῆναι ὑπαρχούσης ὑγείας τῶν ψυχῶν αὐτοῖς· οἶνον ὁ ἐπίμικτός ποτε ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐπεθύμησαν ἐπιθυμίαν, καὶ καθίσαντες ἔκλαιον καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ καὶ εἴπαν· τίς ἡμᾶς ψωμιεῖ κρέα; ἐμνήσ-θημεν τοὺς ἰχθύας, οὓς ἡσθίομεν δωρεὰν ἐν Αἴγυπτῳ, καὶ τοὺς σικυοὺς καὶ τοὺς πέπονας καὶ τὰ πράσα καὶ τὰ κρόμμυα καὶ τὰ σκόροδα· νυνὶ δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατάξηρος, οὐδὲν πλὴν εἰς τὸ μάννα οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν. εἴτα μετ' ὀλίγα λέγεται· καὶ ἥκουσε Μωϋσῆς κλαιόντων αὐτῶν κατὰ δήμους αὐτῶν· ἔκαστος ἐπὶ τῆς θύρας αὐτοῦ. καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα κύριός φησι τῷ Μωϋσεῖ καὶ τῷ λαῷ ἐρεῖς· ἀγνίσασθε αὔριον, καὶ φάγεσθε κρέα, ὅτι ἐκλαύσατε ἐναντίον κυρίου λέ-γοντες· τίς ἡμᾶς ψωμιεῖ κρέα; ὅτι καλὸν ἡμῖν ἐστιν ἐν Αἴγυπτῳ· καὶ δώσει ὑμῖν κύριος κρέα φαγεῖν, καὶ φάγεσθε κρέα. οὐχ ἡμέραν μίαν φάγεσθε οὐδὲ δύο οὐδὲ πέντε ἡμέρας 0%ύδ&ε δέκα ἡμέρας οὐδὲ εἴκοσιν ἡμέρας· ἔως μηνὸς ἡμερῶν φάγεσθε, ἔως ἂν ἐξέλθῃ ἐκ τῶν μυκτήρων ὑμῶν· καὶ ἔσται ὑμῖν εἰς χολέραν, ὅτι ἡπειθήσατε κυρίῳ, ὃς ἐστιν ἐν ὑμῖν, καὶ ἐκλαύσατε ἐναντίον αὐτοῦ λέγοντες· ἵνα τί ἡμῖν ἐξελθεῖν ἐξ Αἴγυπτου;

ἴδωμεν οὖν τὴν ἴστορίαν, εἰ χρησίμως ὑμῖν παρεβάλομεν αὐτὴν πρὸς λύσιν τοῦ ἀπεμφαίνοντος ἐν τῷ <μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν> καὶ ἐν ταῖς ἀποστολικαῖς λέξεσιν. ἐπιθυμήσαντες ἐπιθυμίαν ὁ ἐπίμικτος ὁ ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ ἔκλαιον καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ σὺν αὐτοῖς. καὶ φανερὸν ὅτι ὅσον οὐκ εἶχον τὰ ἐπιθυμού-μενα, κόρον οὐκ ἡδύναντο αὐτῶν λαβεῖν οὐδὲ παύσασθαι τοῦ πάθους· ἀλλὰ καὶ ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς θεὸς, διδοὺς αὐτοῖς τὸ ἐπιθυ-μούμενον, οὐχ οὕτως ἐβούλετο διδόναι, ὥστε καταλιπέσθαι ἐν αὐτοῖς ἐπιθυμίαν. διόπερ φησὶ μὴ μίαν ἡμέραν φάγεσθαι αὐτοὺς τὰ κρέα #ἔμενε γὰρ ἀν τὸ πάθος αὐτῶν ἐν τῇ ψυχῇ πεπυρωμένη καὶ φλεγομένη ὑπ’ αὐτοῦ, εἰ ἐπ’ ὀλίγον τῶν κρεῶν μετειλήφεσαν\$, ἀλλ’ οὐδὲ ἐπὶ δύο δίδωσιν αὐτοῖς τὸ ἐπιθυμούμενον ἡμέρας· βουλό-μενος δὲ αὐτὸ προσκορὲς αὐτοῖς ποιῆσαι, οίονεὶ οὐκ ἐπαγγέλλεται ἀλλὰ τῷ συνιέναι δυναμένῳ ἀπειλεῖ δι’ ὃν χαρίζεσθαι αὐτοῖς ἐδόκει, λέγων· οὐδὲ πέντε μόνας ποιήσετε ἡμέρας ἐσθίοντες τὰ κρέα οὐδὲ τὰς τούτων διπλασίους οὐδὲ ἔτι τὰς ἐκείνων διπλασίους, ἀλλ’ ἐπὶ τοσοῦτον φάγεσθε, ἐφ’ ὅλον κρεωφαγοῦντες μῆνα, ἔως ἐξέλθῃ

ἐκ τῶν μυκτήρων μετὰ χολερικοῦ πάθους τὸ νενομισμένον ὑμῖν καλὸν καὶ ἡ περὶ αὐτὸς ψεκτὴ καὶ αἰσχρὰ ἐπιθυμία· ἵν’ ὑμᾶς ἀπαλλάξω τοῦ βίου μηκέτι ἐπιθυμοῦντας, καὶ τοιοῦτοι ἐξελθόντες δυνηθῆτε ὡς καθαροὶ ἀπὸ ἐπιθυμίας μεμνημένοι τε, δι’ ὅσων πόνων αὐτῆς ἀπηλλάγητε, ἦτοι μηδαμῶς αὐτῇ περιπεσεῖν ἔτι ἢ, εἰ ἄρα τοῦτό ποτε γίνεται, μακραῖς χρόνων περιόδοις, ἐπιλανθανόμενοι ὥν πεπόνθατε διὰ τὴν ἐπιθυμίαν, ἐὰν μὴ ἐαυτοῖς προσέχητε καὶ τὸν τελείως ἀπαλλάττοντα πάθους παντὸς λόγον ἀναλάβητε, τοῖς κακοῖς περιπέσητε ὕστερόν τε τῆς γενέσεως ἐπιθυμήσαντες πάλιν δεηθῆτε τοῦ δὶς τυχεῖν ὥν ἐπιθυμεῖτε, μισήσαντες τὸ ἐπιθυμούμενον, καὶ τότε οὕτω παλινδρομεῖν ἐπὶ τὰ καλὰ καὶ τὴν οὐράνιον τροφὴν, ἃς καταφρονήσαντες τῶν χειρόνων ὠρέχθησαν.

τὸ ὅμοιον οὖν τούτοις πείσονται οἱ ἀλλάξαντες τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀφθάρτου ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν, διὰ τοῦ ἐγκαταλείπεσθαι παραδιδόμενοι ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν, τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα τῶν εἰς ἄψυχον σῶμα καὶ ἀναίσθητον καταβιβασάντων τὸ ὄνομα τοῦ πᾶσι τοῖς αἰσθομένοις λογικοῖς οὐ μόνον τὸ αἰσθέσθαι ἀλλὰ καὶ τὸ λογικῶς αἰσθέσθαι τισὶ δὲ καὶ τελείως καὶ ἐναρέτως αἰσθέσθαι καὶ νοεῖν χαρισαμένου. καὶ εὐλόγως οἱ τοιοῦτοι παραδίδονται ὑπὸ τοῦ καταλειφθέντος ὑπ’ αὐτῶν θεοῦ, ἀντικαταλειπόμενοι ὑπ’ αὐτοῦ, εἰς τὰ τῆς ἀτιμίας πάθη, τὴν ἀντιμισθίαν τῆς πλάνης δι’ ἃς ἡγάπησαν ψωρώδους ἥδονῆς ἀπολαμβάνοντες. μᾶλλον γὰρ ἡ ἀντιμισθία τῆς πλάνης αὐτοῖς ἐγγίνεται, παραδιδομένοις εἰς πάθη ἀτιμίας, ἥπερ τῷ φρονίμῳ πυρὶ καθαιρομένοις καὶ ἐν τῇ φυλακῇ ἐκπρασσομένοις μέχρι τοῦ ἐσχάτου κοδράντου ἔκαστον τῶν ὀφλημάτων. ἐν γὰρ τῷ πάθεσιν ἀτιμίας οὐ μόνον τοῖς κατὰ φύσιν ἀλλὰ καὶ πολλοῖς τῶν παρὰ φύσιν παραδίσθαι μολύνονται καὶ ὑπὸ τῆς σαρκὸς παχύνονται, οἵονεὶ οὐκέτι ἔχοντες τότε ψυχὴν οὐδὲ νοῦν ἀλλ’ ὅλοι γινόμενοι σάρκες· ἐν δὲ τῷ πυρὶ καὶ τῇ φυλακῇ οὐκ ἀντιμισθίαν τῆς πλάνης ἀλλ’ εὐεργεσίαν ἐπὶ καθάρσει τῶν ἐν τῇ πλάνῃ κακῶν μετὰ σωτηρίων λαμβάνοντες πόνων, ἐπομένων τοῖς φιληδόνοις, ἀπαλλάττονται παντὸς ρύπου καὶ αἴματος, ἐν οἷς ἐρρύπωμένοι καὶ πεφυρμένοι οὐδὲ τὸ ἐννοῆσαι περὶ τοῦ σώζεσθαι ἐδύναντο τῇ σφῶν ἀπωλείᾳ. ἐκπλυνεῖ τοιγαροῦν ὁ θεός τὸν ρύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιὼν, καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαριεῖ ἐκ μέσου αὐτῶν πνεύματι κρίσεως καὶ πνεύματι καύσεως· εἰσπορεύεται γὰρ ὡς πῦρ χωνευτηρίου καὶ ὡς πόα πλυνόντων, ἀποπλύνων καὶ καθαίρων τοὺς τοιούτων φαρμάκων δεδεημένους διὰ τὸ μὴ δεδοκιμασμένως θέλειν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει τὸν θεόν· οὓς παραδοθέντες ἔκόντες

μισήσουσι τὸν ἀδόκιμον νοῦν· οὐ γὰρ βούλεται ὁ θεός τινι τὸ
ἀγαθὸν ὡς κατὰ ἀνάγκην γενέσθαι ἀλλὰ ἐκουσίως, τάχα τινῶν ἐκ
τοῦ ἐπὶ πλεῖον ὑμιληκέναι τῇ κακίᾳ μόγις τὸ αἰσχος αὐτῆς κατα-
νενοηκότων καὶ ἀποστρεφομένων αὐτὴν ὡς ψευδῶς ὑποληφθεῖσαν
εἶναι καλήν.

ἐπίστησον δὲ εἰ διὰ τοῦτο καὶ σκληρύνει τὴν τοῦ Φαραὼ
καρδίαν ὁ θεὸς, ἵν' ὅπερ εἴπε μὴ σκληρυνθεὶς δυνηθῇ εἰπεῖν· ὁ
κύριος δίκαιος, ἔγὼ δὲ καὶ ὁ λαός μου ἀσεβής. ἀλλ' ἐπὶ πλεῖον
δέεται τοῦ σκληρύνεσθαι καὶ ἐπὶ πλεῖον πάσχειν τινὰ, ἵνα μὴ ἐκ
τοῦ τάχιον τοῦ σκληρύνεσθαι παύεσθαι καταφρονῶν ὡς κακοῦ τοῦ
σκληρύνεσθαι ἔτι πλεονάκις ἄξιος τοῦ σκληρύνεσθαι γίνηται. εἰ
τοίνυν οὐκ ἀδίκως ἐκτείνεται δίκτυα πτερωτοῖς κατὰ τὰ ἐν ταῖς
Παροιμίαις εἰρημένα, ἀλλὰ εὐλόγως εἰσάγει ὁ θεὸς εἰς τὴν παγίδα
κατὰ τὸν εἰπόντα· εἰσήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν παγίδα, καὶ ἀνευ τῆς
βουλῆς τοῦ πατρὸς οὐδὲ τὸ εὔτελέστερον τῶν ἐπτερωμένων στρου-
θίον ἐμπίπτει εἰς τὴν παγίδα #τοῦ ἐμπίπτοντος εἰς τὴν παγίδα
διὰ τοῦτο ἐμπίπτοντος, ἐπεὶ μὴ καλῶς τῇ τῶν πτερῶν ἐχρήσατο
δεδομένων ἐπὶ τὸ ὑψοῦσθαι ἔξουσί\$α, εὐχώμεθα μηδὲν ἄξιον ποιῆσαι
τοῦ ὑπὸ τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ θεοῦ <εἰσενεχθῆναι εἰ>ς τὸν
<πειρασμὸν>, εἰσφερομένου παντός τε τοῦ παραδιδομένου ὑπὸ τοῦ
θεοῦ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς καρδίας ἑαυτοῦ εἰς ἀκαθαρσίαν καὶ
παντὸς τοῦ παραδιδομένου εἰς πάθη ἀτιμίας καὶ παντὸς τοῦ,
καθὼς οὐκ ἐδοκίμασε τὸν θεὸν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ, παραδιδομένου
εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα.

ἡ δὲ χρεία τοῦ πειράζεσθαι τοιαύτη τις ἐστίν. ἅπερ ἐδέξατο
ἡμῶν ἡ ψυχὴ, λανθάνοντα πάντας πλὴν τοῦ θεοῦ ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς,
φανερὰ διὰ τῶν <πειρασμῶν> γίνεται· ἵνα μηκέτι λανθάνωμεν, ὅποιοί
ποτε ἐσμὲν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἐπιγινώσκοντες συναισθώμεθα, ἐὰν βου-
λώμεθα, τῶν ἴδιων κακῶν καὶ εὐχαριστῶμεν ἐπὶ τοῖς φανερουμένοις
ἡμῖν διὰ τῶν <πειρασμῶν> ἀγαθοῖς. ὅτι δὲ οἱ γενόμενοι <πειρασμο>ὶ
ὑπὲρ τοῦ ἀναφανῆναι ἡμᾶς, οἵτινές ποτε ἐσμὲν, ἡ διαγνωσθῆναι τὰ
ἐγκεκρυμμένα τῇ καρδίᾳ ἡμῶν γίνονται, παρίστησι τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου
ἐν τῷ Ἰώβ λεγόμενον καὶ τὸ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γεγραμμένον, οὐ-
τῶς ἔχοντα· οἵτινες δέ με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι ἥτις ἀναφανῆσαι
δίκαιος; καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ οὕτως· ἐκάκωσέ σε καὶ ἐλιμαγ-
χόνησέ σε καὶ ἐψώμισέ σε τὸ μάννα καὶ διήγαγέ σε ἐν τῇ ἐρήμῳ,
οὗ ὅφις δάκνων καὶ σκορπίος καὶ δίψα, ὅπως διαγνωσθῇ τὰ ἐν
τῇ καρδίᾳ σου.

εἰ δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἱστορίας ἀναμνησθῆναι βουλόμεθα, ἱστέον ὅτι
τὸ %τῆς Εὐα&ς εὐεξαπάτητον καὶ τὸ σαθρὸν τοῦ λογισμοῦ αὐτῆς οὐχ,
ὅτε παρακούσασα τοῦ θεοῦ τοῦ ὅφεως ἥκουσεν, ὑπέστη ἀλλὰ καὶ πρό-

τερον δὲν ἡλέγχθη, τοῦ ὅφεως διὰ τοῦτο αὐτῇ προσεληλυθότος, ἐπεὶ τῇ ἴδιᾳ φρονιμότητι ἀντελάβετο τῆς ἀσθενείας αὐτῆς. ἀλλ’ οὐδὲ ἐν τῷ Κάιν πονηρίᾳ ἥρξατο γίνεσθαι, ὅτε ἀπέκτεινε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ #καὶ πρότερον γὰρ ἐπὶ τῷ Κάιν καὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχεν ὁ καρδιογνώστης θεὸς, εἰς φανερὸν δὲ ἥλθεν ἡ κακία αὐτοῦ, ὅτε ἀνεῆλε τὸν Ἀβελ. ἀλλὰ καὶ εἴ μὴ πιὼν οὖ ἐγεώργησεν οἶνου ἐμεθύσθη ὁ Νῶε καὶ %έγ&εγύμνωτο, οὐκ ἀν ἀνεφάνη οὔτε ἡ τοῦ Χάμ προπέτεια καὶ εἰς τὸν πατέρα ἀσέβεια οὔτε ἡ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ σεμνότης καὶ αἰδῶς πρὸς τὸν γεγεννηκότα. καὶ ἡ κατὰ τοῦ Ἰακώβ τοῦ Ἡσαῦ ἐπιβουλὴ πρόφασιν ἔδοξεν ἐσχηκέναι τὴν τῆς εὐλογίας ἀφαίρεσιν, καὶ πρότερον δὲ τούτου ρίζας τοῦ πόρνος καὶ βέβηλος εἶναι εἶχεν αὐτοῦ ἡ ψυχή· τήν τε λαμπρότητα τῆς τοῦ Ἰωσὴφ σωφροσύνης, παρεσκευασμένου πρὸς τὸ μὴ ἀλῶναι ὑπό τινος ἐπιθυμίας, οὐκ ἀν ἐγνώκειμεν, μὴ ἐρασθείσης αὐτοῦ τῆς δεσποίνης.

διὰ τοῦτο ἐν τοῖς μεταξὺ καιροῖς τῆς τῶν <πειρασμῶν> διαδοχῆς ἰστάμενοι πρὸς τὰ ἐνεστηκότα, παρασκευαζόμεθα πρὸς τὰ δυνατὰ πάντα συμβῆναι, ἵν’ ὅ τι ποτ’ ἀν γένηται, μὴ ἐλεγχθῶμεν ὡς ἀνέτοιμοι ἀλλὰ φανερωθῶμεν ὡς ἐπιμελέστατα ἔαυτοὺς συγκροτήσαντες· τὸ γὰρ ἐλλεῖπον διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ἐπὰν πάντα τὰ καθ’ ἔαυτοὺς ἐπιτελέσωμεν, πληρώσει ὁ θεὸς, ὁ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν πάντα συνεργῶν εἰς ἀγαθὸν, τοῖς κατὰ τὴν ἀψευδῆ πρόγνωσιν αὐτοῦ, ὅ τι ποτὲ ἔσονται παρ’ αὐτοὺς, προεωραμένοις.

Δοκεῖ δέ μοι ὁ Λουκᾶς διὰ τοῦ <μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν> δυνάμει δεδιδαχέναι καὶ τὸ <ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηρο>ῦ. καὶ εἰκός γε πρὸς μὲν τὸν μαθητὴν, ἄτε δὴ ὡφελημένον, εἰρηκέναι τὸν κύριον τὸ ἐπιτομώτερον, πρὸς δὲ τοὺς πλείονας, δεομένους τρανοτέρας διδασκαλίας, τὸ σαφέστερον. <ρύεται δ’ ἡμᾶς>ς ὁ θεὸς <ἀπὸ τοῦ πονηρο>ῦ οὐχὶ, ὅτε οὐδαμῶς <ἡμῖν> πρόσεισιν ἀντιπαλαίων ὁ ἔχθρὸς δι’ οἴων δὴ ποτε μεθοδειῶν ἔαυτοῦ καὶ ὑπηρετῶν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, ἀλλ’ ὅτε νικῶμεν ἀνδρείως ἰστάμενοι πρὸς τὰ συμβαίνοντα. οὕτως δὲ ἔξειλήφαμεν καὶ τὸ πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν <ρύεται>ι αὐτούς. <ρύεται>ι γὰρ ἀπὸ τῶν θλίψεων ὁ θεὸς, οὐχὶ μὴ γινομένων ἔτι θλίψεων #εἴ γε καὶ ὁ Παῦλός φησι τό· ἐν παντὶ θλιβόμενοι ὡς μηδὲ πάποτε οὐ θλιβόμενο\$, ἀλλ’ ὅτε θλιβόμενοι βοηθείᾳ θεοῦ %ο&ν μὴ στενοχωρούμεθα, τοῦ μὲν θλίβεσθαι κατά τι πάτριον παρ’ Ἐβραίοις οὕτω σημαίνομένου ἐπὶ τοῦ ἀπροαιρέτως συμβαίνοντος περιστατικοῦ, τοῦ δὲ στενοχωρεῖσθαι ἐπὶ τοῦ προαιρετικοῦ, ὑπὸ τῆς θλίψεως νενικημένου καὶ ἐνδεδωκότος αὐτῇ. ὅθεν καλῶς ὁ Παῦλός φησιν· ἐν παντὶ θλιβόμενοι ἀλλ’ οὐ στενοχωρούμενοι. ὅμοιον δὲ τούτῳ εἶναι νομίζω καὶ τὸ ἐν ψαλμοῖς· ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς με. συνεργίᾳ

γὰρ καὶ παρουσίᾳ τοῦ παραμυθουμένου καὶ σῷζοντος <ῆμᾶ>ς λόγου θεοῦ τὸ τῆς διανοίας ἡμῶν ἴλαρὸν καὶ εὔθυμον ἐν τῷ καιρῷ τῶν περιστατικῶν ἀπὸ θεοῦ γινόμενον πλατυσμὸς ὄνόμασται.

ὅμοιώς οὖν νοητέον καὶ τὸ <ρύσθηνα>ί τινα <ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ἐρρύσατ>ο δ θεὸς %τὸν Ἰὼβ& οὐχὶ τῷ μὴ εἰληφέναι %τὸν διάβολον& ἔξουσίαν τοῖσδε τισι τοῖς <πειρασμοῦ>ς αὐτὸν περιβαλεῖν #εἴληφε γὰ\$ρ, ἀλλὰ %τ&ῷ ἐν πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσι μηδὲν ἀμαρτεῖν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ κυρίου ἀλλὰ ἀναφανῆναι δίκαιον· τοῦ εἰπόντος· μὴ δωρεὰν σέβεται Ἰὼβ τὸν κύριον; οὐ σὺ περιέφραξας τὰ ἔξω αὐτοῦ καὶ τὰ ἔσω τῆς οἰκίας αὐτοῦ καὶ τὰ ἔξω πάντων τῶν ὅντων αὐτῷ κύκλῳ, %τὰ δ&ἐ ἔργα αὐτοῦ εὐλόγησας καὶ τὰ κτήνη αὐτοῦ πολλὰ ἐποίησας ἐπὶ τῆς γῆς; ἀλλὰ ἀπόστειλον τὴν χεῖρά σου καὶ ἄψαι πάντων ὃν ἔχει, ἥ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσει καταισχυνθέντος, ὃς καὶ τότε καταψευσαμένου κατὰ τοῦ Ἰώβ· ὅστις τοσαῦτα παθὼν οὐχ, ὃς ἔλεγεν δ ἀντικείμενος, εἰς πρόσωπον εὐλογεῖ τὸν θεὸν ἀλλὰ καὶ παραδοθεὶς τῷ πειράζοντι ἐπιμένει εὐλογῶν τὸν κύριον, ἐπιτιμῶν τῇ γυναικὶ λεγούσῃ· εἰπόν τι ρῆμα πρὸς κύριον, καὶ τελεύτα καὶ ἐπιπλήσσων ἐν τῷ φάσκειν· ὕσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐλάλησας· εὶ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν; καὶ δεύτερον δὲ περὶ τοῦ Ἰὼβ διάβολος εὗπε τῷ κυρίῳ· δέρμα ὑπὲρ δέρματος, ὅσα ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐκτίσει. οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ ἀπόστειλον τὴν χεῖρά σου καὶ ἄψαι τῶν ὅστων αὐτοῦ καὶ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ, ἥ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσει. νενικημένος δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς ἀρετῆς ἀθλητοῦ ψευδὴς ἀποδείκνυται· καίτοι γὰρ τὰ χαλεπώτατα πεπονθώς ἐπέμεινε, μηδὲν ἀμαρτῶν τοῖς χείλεσιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. δύο δὲ παλαίσματα παλαίσας δ Ἰὼβ καὶ νικήσας τρίτον οὐκ ἀγωνίζεται τηλικούτον ἀγῶνα· ἔδει γὰρ τὴν περὶ τῶν τριῶν πάλην τηρηθῆναι τῷ σωτῆρι, ἥτις ἐν τοῖς τρισὶν εὐαγγελίοις ἀναγέγραπται, τὰ τρία νικήσαντος τοῦ κατὰ τὸν ἀνθρωπὸν σωτῆρος ἡμῶν νοούμενου τὸν ἐχθρόν.

ἴν’ οὖν νοοῦντες αἰτῶμεν τὸν θεὸν τὸ μὴ εἰσελθεῖν <εἰς πειρασμὸν> καὶ τὸ <ρύσθηναι ἀπὸ τοῦ πονηρο>ῦ, ἐπιμελέστερον ταῦτα ἔξετάσαντες καὶ παρ’ ἑαυτοῖς ἐρευνήσαντες, ἄξιοι διὰ τοῦ ἀκούειν θεοῦ τοῦ ἀκούσεσθαι ὑπ’ αὐτοῦ γινόμενοι, παρακαλῶμεν πειραζόμενοι μὴ θανατοῦσθαι καὶ βαλλόμενοι ὑπὸ τῶν <τοῦ πονηρο>ῦ πεπυρωμένων βελῶν μὴ ἀνάπτεσθαι ὑπ’ αὐτῶν. ἀνάπτονται δὲ ὑπ’ αὐτῶν πάντες, ὃν κατά τινα τῶν δώδεκα αἱ καρδίαι ὡς κλίβανος ἐγενήθησαν· οὐκ ἀνάπτονται δὲ οἱ τῷ θυρεῷ τῆς πίστεως πάντα σβεννύντες τὰ ἐπιπεμπόμενα αὐτοῖς πεπυρωμένα ὑπὸ <τοῦ πονηρο>ῦ βέλη· ἐπὰν ἔχωσιν ἐν ἑαυτοῖς ποταμοὺς ὕδατος ἀλλομένου

εἰς ζωὴν αἰώνιον, τοὺς μὴ ἔῶντας ἰσχῦσαι τὸ <τοῦ πονηρο>ῦ ἀλλὰ εὐχερῶς αὐτὸ λύοντας τῷ κατακλυσμῷ τῶν ἐνθέων καὶ σωτηρίων λογισμῶν, ἐντυπουμένων ἀπὸ τῶν τῆς ἀληθείας θεωρημάτων τῇ τοῦ ἀσκοῦντος εἶναι πνευματικοῦ ψυχῆ.

Δοκεῖ δέ μοι μετὰ ταῦτα οὐκ ἄτοπον εἶναι ὑπὲρ τοῦ πληρωθῆναι τὸ περὶ τῆς εὐχῆς πρόβλημα διαλαβεῖν εἰσαγωγικώτερον περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ σχήματος, ὃ δεῖ ἔχειν τὸν εὐχόμενον, καὶ τόπου, οὗ εὔχεσθαι χρὴ, καὶ κλίματος, εἰς ὃ ἀφορᾶν δεῖ χωρὶς πάσης περιστάσεως, καὶ χρόνου εἰς εὐχὴν ἐπιτηδείου καὶ ἔξαιρέτου, καὶ εἴ τι τούτοις ἐστὶν ὅμοιον. καὶ τὸ μὲν τῆς καταστάσεως εἰς τὴν ψυχὴν ἐγκαταθετέον, τὸ δὲ τοῦ σχήματος εἰς τὸ σῶμα. φησὶ τοίνυν ὁ Παῦλος, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρῳ ἐλέγομεν, τὴν κατάστασιν ὑπογράφων ἐν τῷ δεῖν προσεύχεσθαι χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ, τὸ δὲ σχῆμα ἐν τῷ ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας· ὅπερ εἰληφέναι μοι δοκεῖ ἀπὸ τῶν ψαλμῶν, οὕτως ἔχον· ἐπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἐσπερινή· περὶ δὲ τόπου· βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ· περὶ δὲ κλίματος ἐν τῇ Σοφίᾳ Σολομῶντος· ὅπως γνωστὸν ἦ ὅτι δεῖ φθάνειν τὸν ἥλιον ἐπ' εὐχαριστίαν σου καὶ πρὸ ἀνατολῆς φωτὸς ἐντυγχάνειν σοι.

δοκεῖ τοίνυν μοι τὸν μέλλοντα ἥκειν ἐπὶ τὴν εὐχὴν, ὀλίγον ὑποστάντα καὶ ἔαυτὸν εὐτρεπίσαντα, ἐπιστρεφέστερον καὶ εὐτονώτερον πρὸς τὸ ὄλον γενέσθαι τῆς εὐχῆς· πάντα πειρασμὸν καὶ λογισμῶν ταραχὴν ἀποβεβληκότα ἔαυτόν τε ὑπομνήσαντα κατὰ τὸ δυνατὸν τοῦ μεγέθους, ὃ προσέρχεται, καὶ ὅτι ἀσεβές ἐστι τούτῳ χαῦνον καὶ ἀνειμένον προσελθεῖν καὶ ὡσπερεὶ καταφρονοῦντα, ἀποθέμενον πάντα τὰ ἀλλότρια, οὕτως ἥκειν ἐπὶ τὸ εὔξασθαι, πρὸ τῶν χειρῶν ὡσπερεὶ τὴν ψυχὴν ἐκτείναντα καὶ πρὸ τῶν ὄφθαλμῶν τὸν νοῦν πρὸς τὸν θεὸν ἐντείναντα καὶ πρὸ τοῦ στῆναι διεγείραντα χαμόθεν τὸ ἡγεμονικὸν καὶ στήσαντα αὐτὸ πρὸς τὸν τῶν ὄλων κύριον, πᾶσαν μνησικάκιαν τὴν πρός τινα τῶν ἡδικηκέναι δοκούντων ἐπὶ τοσοῦτον ἀποθέμενον, ὅσον τις καὶ αὐτῷ %&άμνησικακεῖν τὸν θεὸν βούλεται, ἡδικηκότι καὶ εἰς πολλοὺς τῶν πλησίον ἡμαρτηκότι ἦ ὅποια δή ποτε παρὰ τὸν ὄρθὸν λόγον πεπραγμένα ἔαυτῷ συνειδότι. οὐδὲ διστάσαι γὰρ χρὴ ὅτι, μυρίων καταστάσεων οὐσῶν τοῦ σώματος, τὴν κατάστασιν τὴν μετ' ἐκτάσεως τῶν χειρῶν καὶ ἀνατάσεως τῶν ὄφθαλμῶν πάντων προκριτέον, οἵονεὶ τὴν εἰκόνα τῶν πρεπόντων ἴδιωμάτων τῇ ψυχῇ κατὰ τὴν εὐχὴν φέροντα καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος. ταῦτα δὲ λέγομεν χωρὶς πάσης περιστάσεως δεῖν γενέσθαι προηγουμένως· μετὰ γὰρ περιστάσεως δέδοται καθηκόντως ποτὲ καθεζόμενον εὔξασθαι διά τινα νόσον τῶν ποδῶν οὐκ εὐκαταφρόνητον ἦ καὶ κατακείμενον διὰ πυρετοὺς ἦ τοιαύτας ἀσθενείας,

καὶ διὰ περιεστῶτα δὲ, φέρε εἰπεῖν, ἐὰν πλέωμεν, ἢ τὰ πράγματα μὴ ἐπιτρέπη ἀναχωροῦντας ἡμᾶς ἀποδοῦναι τὴν ὁφειλομένην εὐχὴν,
ἔστιν εὔξασθαι μηδὲ προσποιούμενον τοῦτο ποιεῖν.
καὶ ἡ γονυκλισία δὲ ὅτι ἀναγκαία ἔστιν, ὅτε τις μέλλει τῶν
ἰδίων ἐπὶ θεοῦ ἀμαρτημάτων κατηγορεῖν, ἵκετεύων περὶ τῆς ἐπὶ¹
τούτοις ἴασεως καὶ τῆς ἀφέσεως αὐτῶν, εἰδέναι χρὴ ὅτι σύμβολον
τυγχάνει τοῦ ὑποπεπτωκότος καὶ ὑποτεταγμένου, Παύλου λέγοντος·
τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα, ἐξ οὗ πᾶσα
πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὄνομάζεται. τὴν δὲ νοητὴν γονυ-
κλισίαν, οὕτως ὄνομαζομένην παρὰ τὸ ὑποπεπτωκέναι τῷ θεῷ ἐν
τῷ ὄνόματι Ἰησοῦ [κα]ὶ ἔκαστον τῶν ὄντων %κα&ὶ αὐτῷ ἔαυτὸν τε-
ταπεινωκέναι, δηλοῦν μοι δὲ ἀπόστολος φαίνεται ἐν τῷ ἵνα ἐν τῷ
ὄνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ κα-
ταχθονίων. ἐσχηματίσθαι γὰρ τῶν ἐπουρανίων τὰ σώματα, ὡς καὶ
γόνατα σωματικὰ ἔχειν αὐτὰ, ὑπολαμβάνειν οὐ πάνυ τι χρὴ, σφαιρο-
ειδῶν παρὰ τοῖς ἀκριβῶς περὶ τούτων διειληφόσιν ἀποδεδειγμένων
αὐτῶν τῶν σωμάτων. δὲ μὴ βουλόμενος τοῦτο παραδέξασθαι, καὶ
τὰς χρείας ἐκάστου τῶν μελῶν, ἵνα μὴ μάτην ἥ τι δεδημιουργημένον
αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἐὰν μὴ ἀναιδεύηται πρὸς τὸν λόγον, παρα-
δέξεται, ἐκατέρωθεν πταίων, εἴτε φήσει μέλη σώματος μάτην καὶ
μὴ ἐπὶ τῷ ὃδῳ ἔργω γεγονέναι αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, εἴτε ἐρεῖ τὰ
ἔγκατα καὶ τὸ ἀπευθυσμένον ἔντερον τὰς ὃδιας χρείας ἐπιτελεῖν καὶ
ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. σφόδρα δὲ μωρῶς ἀναστραφήσεται, ἐὰν τρό-
πον ἀνδριάντων τις νομίζῃ τὴν μὲν ἐπιφάνειαν μόνην εἶναι ἀνθρω-
ποειδῆ οὐκέτι δὲ καὶ τὰ ἐν βάθει. ταῦτα δέ μοι λέγεται ἐξετάζοντι
τὴν γονυκλισίαν καὶ ὀρῶντι ὅτι ἐν τῷ ὄνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ
κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων. ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν
τῷ προφήτῃ γεγραμμένον· ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ ταύτον ἔστι.
καὶ περὶ τόπου δὲ ἵστεον ὅτι πᾶς τόπος ἐπιτήδειος εἰς τὸ
εὔξασθαι ὑπὸ τοῦ καλῶς εὐχομένου γίνεται· ἐν παντὶ γὰρ τόπῳ
θυμίαμά μοι προσάγετε, λέγει κύριος, καὶ βούλομαι οὖν προς-
εύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ. ἔχει δὲ καὶ τεταγμένον ὑπὲρ
τοῦ ἐφ' ἡσυχίας μὴ περισπώμενον τὰς εὐχὰς ἐπιτελεῖν ἔκαστον,
ἐπιλεξάμενον τοῦ ὃδίου οἴκου, ἐὰν ἐγχωρῇ, τὸ σεμνότερον, ἵν' οὕτως
εἴπω, χωρίον, οὕτως εὔχεσθαι, πρὸς τῷ καθολικῷ τῆς περὶ αὐτοῦ
ἐξετάσεως ἐπισκοποῦντα εἰς ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, ὡς εὔχεται, οὐ παρα-
νενόμηται ποτε καὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πεποίηται· οἵονεὶ γὰρ
οὐ μόνον ἔαυτὸν ἀλλὰ καὶ τὸν τόπον τῆς ὃδίας εὐχῆς τοιοῦτον πε-
ποίηκεν, ὡς φυγεῖν ἐκεῖθεν τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ θεοῦ. ἐπισκοποῦντι
δέ μοι ἐπὶ πλεῖον καὶ περὶ τούτου τοῦ τόπου λεκτέον δόξαν μὲν
ἄν τι εἶναι βαρὺ τάχα δὲ τῷ ἐπιμελῶς αὐτὸ βασανίζοντι οὐκ εὐ-

καταφρόνητον. ἐν γὰρ τῷ τόπῳ τῆς %ο&ν παρανόμου μίξεως ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ λόγου κατὰ συγγνώμην οὐ κατ’ ἐπιταγὴν συγκεχωρημένης ἔξεταστέον εἰ δούλιον ἐστι καὶ καθαρὸν ἐντυγχάνειν τῷ θεῷ· εἰ γὰρ σχολάσαι τῇ προσευχῇ ὃν τρόπον χρὴ οὐχ οἶν τε ἐστὶν, ἐὰν μὴ ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν τούτῳ τις ἔαυτὸν ἐπιδῷ, τάχα καὶ περὶ τοῦ τόπου, ἐὰν ἐγχωρῇ, θεωρητέον.

ἔχει δέ τι ἐπίχαρι εἰς ὡφέλειαν τόπος εὐχῆς, τὸ χωρίον τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν πιστευόντων συνελεύσεως, ὡς εἰκὸς, καὶ ἀγγελικῶν δυνάμεων ἐφισταμένων τοῖς ἀθροίσμασι τῶν πιστευόντων καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν δυνάμεως ἥδη δὲ καὶ πνευμάτων ἀγίων, οἷμαι δὲ δοῦτι καὶ προκεκοιμημένων, σαφὲς δὲ δοῦτι καὶ ἐν τῷ βίῳ περιόντων, εἰ καὶ τὸ πῶς οὐκ εὐχερὲς εἰπεῖν. καὶ περὶ μὲν ἀγγέλων οὕτως ἐπιλογιστέον· εἰ παρεμβαλεῖ ἄγγελος κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν καὶ ῥύσεται αὐτοὺς, καὶ ἀληθεύει ὁ Ἰακὼβ οὐ περὶ ἐαυτοῦ μόνον ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν ἀνακειμένων τῷ θεῷ τῷ συνιέντι λέγων· ὁ ἄγγελος ὁ ῥύμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν, εἰκός ἐστι, πλειόνων συνεληλυθότων γνησίως εἰς δόξαν Χριστοῦ, παρεμβαλεῖν τὸν ἐκάστου ἄγγελον τὸν κύκλῳ ἐκάστου τῶν φοβουμένων μετὰ τούτου τοῦ ἀνδρὸς, ὃν φρουρεῖν καὶ οἰκονομεῖν πεπίστευται· ὥστ’ εἶναι ἐπὶ τῶν ἀγίων συναθροιζομένων διπλῆν ἐκκλησίαν, τὴν μὲν ἀνθρώπων τὴν δὲ ἀγγέλων. καὶ εἰ μόνου τοῦ Τωβῆτ ὁ Ῥαφαήλ φησιν εἰς μνημόσυνον ἀνενηνοχέναι τὴν προσευχὴν καὶ μετ’ αὐτὸν Σάρρας, τῆς ὑστέρως νύμφης γενομένης αὐτοῦ διὰ τὸ γεγαμῆσθαι αὐτὴν τῷ Τοβίᾳ, τί λεκτέον, πλειόνων ἐν τῷ αὐτῷ νοὶ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ συνοδευόντων καὶ σωματοποιουμένων ἐν Χριστῷ; περὶ δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ κυρίου συμπαρούσης τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ Παῦλός φησι· συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, ὡς δυνάμεως τοῦ κυρίου Ἰησοῦ συναπτομένης οὐ μόνον μετὰ Ἐφεσίων ἀλλὰ καὶ Κορινθίων. καὶ εἰ δὲ ἔτι τὸ σῶμα περικείμενος Παῦλος συνάρασθαι νενόμικε τῷ ἐαυτοῦ πνεύματι ἐν τῇ Κορίνθῳ, οὐκ ἀπογνωστέον οὕτω καὶ τοὺς ἔξεληλυθότας μακαρίους φθάνειν τῷ πνεύματι τάχα μᾶλλον τοῦ ὅντος ἐν τῷ σώματι ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας· διόπερ οὐ καταφρονητέον τῶν ἐν αὐταῖς εὐχῶν, ὡς ἔξαίρετόν τι ἔχουσῶν τῷ γνησίως συνερχομένω αὐτῶν.

ῶσπερ δὲ δύναμις Ἰησοῦ καὶ τὸ πνεῦμα Παύλου καὶ τῶν ὁμοίων καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐκάστου τῶν ἀγίων κύκλῳ ἄγγελοι κυρίου συνοδεύουσι καὶ συνέρχονται τοῖς γνησίως συναθροιζομένοις, οὕτω στοχαστέον μή ποτε, ἐὰν ἀγίου ἄγγελου ἀνάξιός τις ἦ καὶ ἐπιδῷ ἐαυτὸν ἄγγέλῳ διαβόλῳ δι’ ὃν ἀμαρτάνει καὶ θεοῦ καταφρονῶν παρανομεῖ ὅτι ὁ τοιοῦτος, σπανίων μὲν τῶν ὁμοίων αὐτῷ

τυγχανόντων, οὐκ ἐπὶ πολὺ λήσεται τῆς τῶν ἀγγέλων προνοίας, ὑπηρεσίᾳ τοῦ θείου βουλήματος, ἐπισκοποῦντος τὴν ἐκκλησίαν, φερούσης εἰς γνῶσιν τῶν πολλῶν τοῦ τοιούτου τὰ πταίσματα· ἐὰν δὲ πλῆθος γενόμενοι οἱ τοιοῦτοι καθ' ἔταιρείας ἀνθρωπικὰς καὶ σωματικάτερόν τι πραγματευόμενοι συνέρχωνται, οὐκ ἐπισκοπηθήσονται. ὅπερ δηλοῦται ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ τοῦ κυρίου λέγοντος· οὐδὲ ἐὰν ἔρχησθε ὁφθῆναι μοι, ἀποστρέψω γὰρ, φησί, τοὺς ὁφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν· καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. τάχα γὰρ ἀντὶ τῆς προειρημένης διπλῆς συντάξεως ἀνθρώπων ἀγίων καὶ μακαρίων ἀγγέλων πάλιν διπλῆ γίνεται ἐπὶ τὸ αὐτὸ σύνοδος ἀνθρώπων ἀσεβῶν καὶ πονηρῶν ἀγγέλων, καὶ λέγοιτο ἀν ἐπὶ τῆς τῶν τοιούτων συναγωγῆς ὑπό τε τῶν ἀγίων ἀγγέλων καὶ τῶν ἰερῶν ἀνθρώπων· οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος, καὶ μετὰ παρανομούντων οὐ μὴ εἰσέλθω· ἐμίσησα ἐκκλησίαν πονηρευομένων, καὶ μετὰ ἀσεβῶν οὐ μὴ καθίσω.

διὰ τοῦτο οἶμαι καὶ τοὺς ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ ἐν πλείσιν ἀμαρτήμασι γεγενημένους ὑποχειρίους γεγονέναι τοῖς ἔχθροῖς τῷ καταλελιφθαι τοὺς καταλιπόντας τὸν νόμον λαοὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ὑπερασπιζόντων ἀγγέλων καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀγίων ἀνθρώπων. οὕτω γὰρ καὶ ὅλα ἀθροίσματά ποτε καταλείπεται ἐμπεσεῖν εἰς πειρασμοὺς, ἵνα καὶ ὁ δοκοῦσιν ἔχειν ἀρθῆ ἀπ' αὐτῶν, ὅμοίως τῇ κατηραμένῃ συκῆ καὶ ἐκ ρίζῶν ἀρθείση διὰ τὸ μὴ δεδωκέναι τῷ Ἰησοῦ πεινῶντι καρπὸν, ξηραινόμενοι καὶ εἴ τι εὗχον ὀλίγον ζωτικῆς κατὰ τὴν πίστιν δυνάμεως ἀπολλύντες. ταῦτα δέ μοι ἀναγκαίως εἰρῆσθαι φαίνεται, τόπον εὐχῆς ἐξετάζοντι καὶ τὸ ἔξαίρετον ὡς ἐν τόπῳ παριστάντι ἐπὶ τῆς τῶν ἀγίων καὶ εὐλαβέστερον ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῇ ἐκκλησίᾳ γινομένων συνελεύσεως.

"Ηδη δὲ καὶ περὶ τοῦ κλίματος, εἰς ὁ ἀφορῶντα εὔχεσθαι δεῖ, ὀλίγα λεκτέον. τεσσάρων δὲ ὄντων κλιμάτων, τοῦ τε πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν καὶ τοῦ πρὸς δύσιν καὶ ἀνατολὴν, τίς οὐκ ἀν αὐτόθεν ὁμολογήσαι τὸ πρὸς ἀνατολὴν ἐναργῶς ἐμφαίνειν τὸ δεῦν ἐκεῖ νεύοντας συμβολικῶς, ὡς τῆς ψυχῆς ἐνορώσης τῇ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἀνατολῆ, ποιεῖσθαι τὰς εὐχάς; ἐὰν δέ τις ὅπου δή ποτε τῶν θυρῶν τοῦ οἴκου νευουσῶν βούληται μᾶλλον κατὰ τὸ ἀνεῳγός τῆς οἰκίας προσφέρειν τὰς ἐντεύξεις, λέγων τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν ὅψιν ἔχειν τι μᾶλλον προκαλούμενον ἐφ' ἔαυτὴν τῆς ἐπὶ τὸν τοῦχον ἐπιβλέψεως, εἰ τύχοιεν μὴ διανεῳγότα τοῦ οἴκου τὰ πρὸς ἀνατολὰς, λεκτέον πρὸς αὐτὸν ὅτι θέσει τῶν οἰκοδομημάτων ἀνθρώπων κατὰ τάδε τὰ κλίματα ἢ τάδε διανοιγομένων, φύσει δὲ τῆς ἀνατολῆς τῶν λοιπῶν προκεκριμένης κλιμάτων, τὸ φύσει τοῦ θέσει προτακτέον. ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν πεδίῳ εὔξασθαι βουλόμενος, τί μᾶλλον

κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐπ' ἀνατολὰς ἢ ἐπὶ δύσιν προσεύξεται; εἰ δὲ ἐκεῖ προκριτέον τὰς ἀνατολὰς κατὰ τὸ εὔλογον, διὰ τί τοῦτο οὐ πανταχοῦ ποιητέον; καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον.

Δοκεῖ δέ μοι ὅτι περὶ τῶν τόπων τῆς εὐχῆς διαλαβόντα οὕτω καταπαῦσαι τὸν λόγον. τέσσαρες δή μοι τόποι ὑπογραπτέοι φαίνονται, οὓς εὗρον διεσκεδασμένους ἐν ταῖς γραφαῖς, καὶ σωματοποιητέον ἐκάστῳ κατὰ τούτους εὐχήν. εἰσὶ δὲ οἱ τόποι οὗτοι· κατὰ δύναμιν δοξολογίας ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ προοιμίῳ τῆς εὐχῆς λεκτέον τοῦ θεοῦ διὰ Χριστοῦ συνδοξολογουμένου ἐν τῷ ἀγίῳ πνεύματι συνυμνουμένῳ· καὶ μετὰ τοῦτο τακτέον ἐκάστῳ εὐχαριστίας τε κοινὰς, %τὰ&ς πρὸς πολλοὺς εὐεργεσίας προσάγοντα ἐπὶ τῆς εὐχαριστίας, καὶ ὃν ἴδιᾳ τέτευχεν ἀπὸ θεοῦ· μετὰ δὲ τὴν εὐχαριστίαν φαίνεται μοι πικρόν τινα δεῦν γινόμενον τῶν ἴδιων ἀμαρτημάτων κατήγορον ἐπὶ θεοῦ αἵτεν πρῶτον μὲν ἵασιν πρὸς τὸ ἀπαλλαγῆναι τῆς τὸ ἀμαρτάνειν ἐπιφερούσης ἔξεως δεύτερον %δ&è ἄφεσιν τῶν παρεληλυθότων· μετὰ δὲ τὴν ἐξομολόγησιν τέταρτόν μοι συνάπτειν φαίνεται δεῦν τὴν περὶ τῶν μεγάλων καὶ ἐπουρανίων αἴτησιν, ἴδιων τε καὶ καθολικῶν, καὶ περὶ τε οἰκείων καὶ φιλτάτων· καὶ ἐπὶ πᾶσι τὴν εὐχὴν εἰς δοξολογίαν θεοῦ διὰ Χριστοῦ ἐν ἀγίῳ πνεύματι καταπαυστέον.

τούτους δὲ τοὺς τόπους, ὡς προείπομεν, διεσπαρμένους εὕρομεν ἐν ταῖς γραφαῖς, τὸν μὲν τῆς δοξολογίας διὰ τούτων ἐν ἐκατοστῷ τρίτῳ ψαλμῷ· κύριε, ὁ θεός μου, ὡς ἐμεγαλύνθης σφόδρα· ἐξομολόγησιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐνεδύσω, ὁ ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἴμάτιον, ὁ ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσεὶ δέριν, ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῷα αὐτοῦ, ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων, ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα, ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, οὐ κλιθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ἄβυσσος ὡς ἴμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσονται ὕδατα· ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς σου φεύξονται, ἀπὸ φωνῆς βροντῆς σου δειλιάσουσι· καὶ τὰ πλεῖστα δὲ τούτου τοῦ ψαλμοῦ δοξολογίαν περιέχει τοῦ πατρός. ἔνεστι δέ τινα ἑαυτῷ πλείονα ἀναλεγόμενον ὁρᾶν, ὡς ὁ τόπος τῆς δοξολογίας πολλαχοῦ διέσπαρται.

τῆς δὲ εὐχαριστίας ἐκκείσθω τοῦτο παράδειγμα ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν κείμενον, μετὰ τὰς διὰ τοῦ Νάθαν πρὸς τὸν Δαυὶδ ἐπαγγελίας ὑπὸ τοῦ Δαυὶδ ἀπαγγελλόμενον, ἐκπλαγέντος τὰς τοῦ θεοῦ δωρεὰς καὶ εὐχαριστοῦντος ἐπ' αὐταῖς διὰ τούτων· τίς εἰμι ἐγὼ, κύριέ μου κύριε, καὶ τίς ὁ οἶκός μου, ὅτι ἡγάπησάς με ἔως τούτων; καὶ κατεσμικρύνθην μικρὸν ἐνώπιόν σου, κύριέ μου, καὶ ἐλάλησας ὑπὲρ τοῦ οἴκου τοῦ δούλου σου εἰς μακράν· οὗτος δὲ ὁ

νόμος τοῦ ἀνθρώπου, κύριέ μου κύριε. καὶ τί προσθήσει Δαυὶδ
ἔτι τοῦ λαλῆσαι πρός σε; καὶ νῦν σὺ οἶδας τὸν δοῦλόν σου, κύριε·
διὰ τὸν δοῦλόν σου πεποίηκας, καὶ κατὰ τὴν καρδίαν σου ἐποίησας
πᾶσαν τὴν μεγαλωσύνην σου ταύτην γνωρίσαι τῷ δούλῳ σου ἔνεκα
τοῦ μεγαλῦναί σε, κύριέ μου κύριε.

τῶν δὲ ἔξομολογήσεων παράδειγμα· ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνο-
μιῶν μου ῥῦσαί με, καὶ ἐν ἄλλοις· προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ
μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου· ἐταλαιπώρησα
καὶ κατεκάμφθην ἔως τέλους, ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπο-
ρευόμην.

τῶν δὲ αἰτήσεων ἐν εἰκοστῷ ἑβδόμῳ ψαλμῷ· μὴ συνελκύσῃς
με μετὰ ἀμαρτωλῶν, καὶ μετὰ ἐργαζομένων ἀδικίαν μὴ συναπολέσῃς
με, καὶ εἴ τι τούτοις ὅμοιον.

εὐλογον δὲ ἀρξάμενον ἀπὸ δοξολογίας εἰς δοξολογίαν κατα-
λήγοντα καταπαύειν τὴν εὐχὴν, ὑμνοῦντα καὶ δοξάζοντα τὸν τῶν
δλῶν πατέρα διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν ἀγίῳ πνεύματι, ὃ ή δόξα
εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ταῦτα κατὰ δύναμιν ἐμὴν εἰς τὸ τῆς εὐχῆς πρόβλημα
καὶ εἰς τὴν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εὐχὴν τά τε πρὸ αὐτῆς παρὰ τῷ
Ματθαίῳ εἰρημένα ἡμῖν διήθληται, φιλομαθέστατοι καὶ γνησιώτατοι
ἐν θεοσεβείᾳ ἀδελφοί, Ἀμβρόσιε καὶ Τατιανή. οὐκ ἀπογινώσκω δὲ,
τοῖς ἔμπροσθεν ὑμῶν ἐπεκτεινομένων καὶ τῶν ὅπισθεν ἐπιλανθα-
νομένων εὐχομένων τε ἐν τούτοις ὅντων περὶ ἡμῶν, πλείονα καὶ
θειότερα εἰς πάντα ταῦτα δυνηθῆναι χωρῆσαι ἀπὸ τοῦ διδόντος
θεοῦ καὶ λαβὼν πάλιν περὶ τῶν αὐτῶν διαλαβεῖν μεγαλοφυέστερον
καὶ ὑψηλότερον καὶ τρανότερον· πλὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος μετὰ συγ-
γνώμης τούτοις ἐντεύξεσθε.